

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ—ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ—ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Α΄.

15 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1863.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 6.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

**ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΟΙΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ.**
—
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ.

Ἡ Χρυσάλλις ὑμῶν, φίλοι συντάκται, ἡ τοσοῦτον χαριέντως καὶ ἀφελῶς διδάσκουσα ἡμᾶς ἐπωφελῆ πράγματα, ἐδημοσίευσεν ἤδη βιογραφίας τινὰς ξένων καλλιτεχνῶν καὶ φιλολόγων καὶ προτίθεται ἴσως νὰ δημοσιεύσῃ καὶ πολλὰς ἄλλας τοιαύτας. Καλὴ καὶ ἀξιόπαινος ἡ ἰδέα διότι εἶναι ἀληθῶς ἀναγκαῖον καὶ διδακτικὸν τὸ νὰ γνωρίσωμεν καὶ ἡμεῖς ὀλίγοι ποίαις φάσεσι διήλθον καὶ ποίαις περιπετειᾶς ὑπέστησαν καὶ πῶς ἀλληλοδιαδόχως μετεπλάσθησαν αἱ ὠραῖαι τέχναι καὶ τὰ γράμματα καὶ ἐν γένει ὁ διανοητικὸς βίος εἰς τὰ μεγάλα πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ γνώσις αὕτη δύναται νὰ μᾶς χορηγήσῃ ἐπωφελῆ φῶτα, καὶ νὰ ἐγείρῃ τὴν ἄμιλλαν τῶν ἐχόντων παρ' ἡμῖν τῆς μεγαλοφυΐας τὰ σπέρματα, δεικνύουσα συνάμα εἰς αὐτοὺς καὶ διὰ τίνων μεθόδων καὶ τίνων σπουδῶν δύναται ν' ἀναπτύξῃ τὰ φυσιχὰ δῶρα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ δημιουργὸς ἐπρόικτε τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν των. Δὲν ἤθελεν ἐν τούτοις εἶσθαι ἐπω-

φελέστερον πρὶν ἀνερευνησώμεν τὸν ἀλλότριον πλοῦτον νὰ γνωρίσωμεν τοῦλάχιστον τὰς ὀλίγας ἀνεπαρκεῖς μὲν, ἀλλ' ἀληθεῖς πηγὰς διανοητικοῦ πλοῦτου, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι; ἄς ἡμεθα περιέργοι νὰ μάθωμεν τὴν φύσιν καὶ τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς φιλολογικῆς ἢ καλλιτεχνικῆς ἰκανότητος ἐνὸς Βύρωνος, ἐνὸς Shelley, ἐνὸς Λαμαρτίνου, ἐνὸς Οὐγῶ, ἐνὸς Μαντζῶνη, ἐνὸς Βελλίνη ἢ ἐνὸς Λονιζέτη· ἀλλ' ἄς μὴ ἀγνοῶμεν τοῦλάχιστον ὁποῖοι ὑπῆρξαν ὁ Κοραΐς, ὁ Οἰκονόμος, ὁ Φαρμακίδης εἰς ἕν εἶδος, ὁποῖοι ὑπῆρξαν, ὁ Ἄθ. Χρηστάπουλος, ὁ Ἰάκωβος Ρίζος, ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος εἰς ἕν ἄλλο, καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι εἰς ἄλλα διάφορα; ἄς ἐπιθυμήσωμεν νὰ μάθωμεν διὰ τίνων μέσων οἱ ἄνδρες οὗτοι καὶ τοι κατώτεροι βεβαίως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης κατώρθωσαν ἐν τούτοις νὰ καταλάβωσι διακεκριμένην τινα θέσιν εἰς τὸν διανοητικὸν κόσμον καὶ νὰ προσφέρωσι σπουδαίας ἐκδοουλεύσεις ἐμμέσως μὲν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ βίου, ἀμέσως δὲ εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα· ἄς ἡμεθα περιέργοι νὰ μάθωμεν πρὸς ποίαις κοινωνικῆς, πολιτικῆς ἢ ἄλλας δυσχερείας παλαιόντες, πότε μὲν ἐνίκησαν αὐτὰς ἐπιτυχῶς, πότε δ' ἐνίκηθησαν

ὕπ' αὐτῶν ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλοκληρίαν ποῦ εἶναι ἀξιοθαύμαστοι καὶ ποῦ ἀπ' ἐναντίας εἶναι τρωτοὶ καὶ παρέχουσιν ὕλην εἰς τὴν σπουδαίαν καὶ ἀμερόληπτον ἐπίκρισιν ποῖα ἔργα ἀξία λόγου παρήγαγον καὶ κατὰ τί πάλιν τὰ ἔργα τῶν εἶναι ἀτελῆ καὶ ἔλλιπῆ παραβαλλόμενα εἴτε πρὸς ἑαυτὰ εἴτε πρὸς τὸν ἀπόλυτον τύπον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ τελείου. Ἡ τοιαύτη ἐρευνα φερομένη ἐπὶ πραγμάτων γνωστῶν, γνωστοτέρων τοῦλάχιστον παρ' ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν πονημάτων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, προστιθεμένης καὶ τῆς ἀναλογίας τῶν περιστάσεων εἰς τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες οὗτοι συγγραφεῖς εὐρέθησαν, πρὸς τὰς περιστάσεις ὅπου καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εὐρισκόμεθα, δύναται πολὺ πλεῖστον νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀμίλλαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων Ἑλλήνων, οἵτινες αἰσθάνονται ἀληθῆ κλίσιν εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν καλλιτεχνίαν. Ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω ὅτι ὁ νέος ὅστις ἔχει ὑπ' ὄψιν τὴν διήγησιν τῶν φιλολογικῶν θριαμβῶν τοῦ Βύρωνος ἢ τοῦ Λαμαρτίνου ἢ τῆς Κυρίας Σάνδ, δύναται πολλάκις νὰ εἴπῃ, καθ' ἑαυτὸν α ποῦ οἱ ἀναγνώσται, ποῦ τὰ παραδείγματα, ποῦ ὁ πυρετώδης κοινωνικὸς βίος, ποῦ αἱ σοφαὶ ἐπικρίσεις, ποῦ ὁ πεφωτισμένος θαυμασμός, ποῦ τὰ ἄφθονα ὕλικὰ κέρδη, ποῦ εἶναι δι' ἐμὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ποικίλα καὶ ἀπειράριθμα ἐλατήρια, τὰ ὅποια ἐχορηγίμους εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν μεγάλων ἐκείνων ἰκανοτήτων αἴτινες προβάλλονται εἰς ἐμὲ ὡς πρότυπα; Πᾶσα προσπάθειά μου πρὸς μίμησιν αὐτῶν θέλει ἀποθῆ ματαία.» Προσέτι δὲ ὁ νέος ἐραστὴς τῶν Μουσῶν ὁ ἀποδλέπων εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀγάπην τῶν ἀγοεῖ πολλάκις ἂν τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν περὶ τῶν ὁποίων τῶ ὀμιλοῦσιν εἶναι ἀληθῶς τοιαῦτα ὅποια θέλουν νὰ τὰ παραστήσωσιν εἰς αὐτόν· ἐκτός δὲ τούτου μὴ ὦν ἐξοικειωμένος πρὸς τὴν ἱστορίαν, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα τῶν ἐθνῶν ὅπου ἤκμασαν οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς τῆς νεωτέρας Εὐρώπης δὲν δύναται, καὶ ἂν υποθέσωμεν ὅτι ἠδυνήθη καὶ εἶχεν ἀκόμη τὸν καιρὸν ν' ἀναγνώσῃ τὰ συγγράμματά των, δὲν δύναται, λέγω, ἔνεκα ὅλων τῶν αἰτίων τούτων νὰ πεισθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ περὶ τῆς ἀληθοῦς τῶν ἀξίας, καὶ ἔνεκα τούτου γεννᾶται εἰς τὸν νοῦν του συγκεχυμένη τις σκέψις, τὴν ὁποίαν δὲν ὁμολογεῖ, μηδ' αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν περὶ τῆς μὴ ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς ὑπάρξεως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἵτινες τῶ προβάλλονται εἰς μίμησιν ἐπὶ τέλους δὲ καταντῶν νὰ θεωρήσῃ αὐτοὺς ὡς χιμαϊρικὰ τινα ὄντα, ὡς τύπους ἀνεφίκτου τελειότητος δημιουργηθέντας ὑπὸ

τῆς φαντασίας, ἀπελπίζεται, δὲν λέγω νὰ τοὺς φθάσῃ καὶ νὰ τοὺς μιμηθῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ προσπαθῆσθαι νὰ προσεγγίσῃ κἂν αὐτοὺς ἔστω καὶ μακρόθεν, τοιοῦτοτρόπως δὲ τὸ αἶσθημα τῆς ἀμίλλης ἀμβλύνεται πολλάκις καὶ χαλαροῦται. Δὲν εἶναι ὁμῶς τὸ αὐτὸ ὅταν πρόκηται περὶ ἀνδρῶν ζησάντων καὶ ἀναπτυχθέντων εἰς τὴν αὐτὴν κοινωνίαν ὅπου καὶ αὐτοὶ, μεταχειρισθέντων τὸ αὐτὸ ὕλικόν, ἂν δύναμαι νὰ ἐκφρασθῶ οὕτως, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ εἰς τὸν ἴδιον εὐκόλον νὰ μεταχειρισθῇ, εὐρεθέντων εἰς τὰς αὐτὰς δυσχερεῖς ὅπου καὶ αὐτὸς εὐρίσκεται καὶ οἰκοδομησάντων τὰ ἔργα τῶν εἰς διδόμενα προσιτὰ ἐπίσης καὶ εἰς αὐτόν τότε νομίζω ὅτι, ἂν ἔχῃ μεγαλοφυῆς σπέρματα τινὰ, ὁ νέος καλλιτέχνης αἰσθάνεται ἑαυτὸν εὐλόγως ἐμφυχοῦμενον καὶ ρίπτεται θαρραλέως εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐργασίας καὶ τῆς τελειοποιήσεως· ἀπαξ δὲ ριφθεὶς εἰς αὐτὸ ὁδηγεῖται συγχρόνως καὶ φωτίζεται καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀτελεῖς γνώσεις τὰς ὁποίας ἀπέκτησεν ἢ δύναται ν' ἀποκτήσῃ περὶ τῶν ἔργων καὶ τῆς φιλολογικῆς ἰκανότητος τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν.

Ταῦτα ἐσκέφθην, φίλοι συντάκται, καὶ ἐνδίδων εἰς τὰς φιλικὰς προτροπὰς Σας, ἀπεφάσισα νὰ γράψω περὶ τοῦ φιλολογικοῦ βίου τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου τὴν παρούσαν πραγματείαν. Γνωρίζω κάλλιστα πόσον εἶμαι ἀναρμοδιὸς διὰ τοιούτου εἶδους ἔργα· ἔχω ἐπομένως τὴν πεποιθῆσιν ὅτι ἡ φιλολογικὴ αὕτη βιογραφία τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ, τοῦ τοσαῦτα παθόντος διὰ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔρωτά του, καὶ ὅστις σήμερον κεῖται σχεδὸν λησμονημένος ἀπὸ τὴν ἀπρόσεκτον κοινωνίαν μας ἐπὶ ὀδυνηρὰς στρωμνῆς παλαιῶν πρὸ δύο ἡδὴ μηνῶν πρὸς νόσον βαρεῖαν, ὄχι μόνον δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀρκούντως πλήρης, καθ' ὅσον ἔνεκα τῆς ἀναρμοδιότητός μου πολλὰ καὶ οὐσιώδεις λεπτομέρειαι μὲ διαφεύγουσιν, ἀλλ' ὅτι θὰ στερῆται κατὰ μέγα μέρος καὶ τῶν φιλολογικῶν ἐκείνων προτερημάτων καὶ τῶν πεφωτισμένων κρίσεων τὰ ὅποια εἶναι ἀναπόφευκτα εἰς τὰ τοιούτου εἶδους ἄρθρα. Ἐλπίζω ὁμῶς ὅτι ὑμεῖς ὡς καὶ οἱ ἀναγνώσται Σας θέλουσιν ὑποδεχθῆ ἐπιεικῶς τὴν πραγματείαν ταύτην ὄχι χάριν τῆς ἐσωτερικῆς τῆς ἀξίας ἀλλὰ χάριν τῆς ἀγαθῆς προθέσεως τὴν ὁποίαν ἔχω ἀφ' ἐνός μὲν τοῦ νὰ μὴ ἀπαντήσω δι' ἀρνήσεως εἰς τὴν ἐπίμονον ὑμῶν προτροπὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ νὰ προσφέρωμεν σεις καὶ ἐγὼ φόρον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς ἕνα γηραιὸν καὶ ἐσχρον θιασώτην τῆς Ἑλληνικῆς Μούσης, καὶ τέλος τοῦ νὰ

δώσωμεν ἀφορμὴν εἰς ἀνδρας ἰκανωτέρους καὶ εἰδικωτέρους νὰ γράψωσι τελειότερον καὶ διδακτικότερον ὄχι μόνον περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ἀλλὰ περὶ ὅλων τῶν διακεκριμένων Ἑλλήνων ὅσοι πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν ὑπρέτησαν τὸ ἔθνος διὰ τοῦ νοῦς καὶ τοῦ καλῆμου των.

Α΄.

Δὲν προτίθεται ἐνταῦθα νὰ ὀμιλήσω περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, καθόσον μὴ γνωρίζω αὐτὸν προσωπικῶς εἰμὴ πρὸ διετίας μόλις, δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ πραγματευθῶ περὶ τούτου ἐν γνώσει καὶ καθόσον προσέτι φρονῶ ὅτι μήτε ἡ *Χρυσάλλις* πρέπει νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὴν σφαῖραν τῶν βιογραφικῶν λεξικῶν, μήτε ὁ περιοδικὸς τύπος ἐν γένει ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀνερευθῆ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν ζώντων.

Ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν συγγραφέων, τῶν ὁποίων ὁ φιλολογικὸς βίος συνδέεται στενὰ μὲ τὸν πολιτικὸν βίον τοῦ ἔθνους των. Ὅθεν, καὶ τοι ἐπιθυμῶν ἔνεκα τῆς φύσεως τοῦ περιοδικῶ ὑμῶν συγγράμματος νὰ ὀμιλήσω περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τὴν φιλολογικὴν ἐποψίν, θέλω ἀναγκασθῆ πολλάκις νὰ ὀμιλήσω καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν περιπετειῶν τὰς ὁποίας διήλθον ἀπὸ τοῦ 1825 μέχρι τῆς σήμερον καὶ τὰς ὁποίας διήλθε μεθ' ὑμῶν πάσῃων καὶ παλαιῶν ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος. Ἐντοσοῦτω διὰ νὰ ἀπομακρυνθῶ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας ὁ ὅλος φιλολογικὸς χαρακτήρ τῆς *Χρυσάλλιδος* ἐπιβάλλει εἰς τοὺς γράφοντας ἐν αὐτῇ, θέλω προσπαθῆσαι, ὀμιλῶν περὶ πολιτικῶν πραγμάτων, ν' ἀποφύγω ὅσον τὸ δυνατόν πᾶσαν κρίσιν καὶ πᾶσαν ἐκτίμησιν καὶ νὰ περιορισθῶ εἰς ἀφήγησιν ἀπλῆν, ὑποδεικνύων οὕτω ὅτι, ἀφοῦ σέβομαι κατὰ πεποιθῆσιν καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, ὅπου ἕκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς κατ' αὐτὸν ὀρθωτέρας καὶ δικαιότερας πολιτικῆς γνώμης, ἀφοῦ σέβομαι, λέγω, πᾶσαν εἰλικρινῆ καὶ ἐντιμον γνώμην, ὅσον καὶ ἂν διαφέρῃ τῆς ἰδικῆς μου, ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς πολιτικῆς, ἔτι μᾶλλον ἐπιθυμῶ εἰς τὰ φιλολογικὰ ἔργα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἦναι ὡς οὐδέτερα χώρα ὅπου πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ ἀποχρώσεις δύναται νὰ συναπαντῶνται φιλικῶς, νὰ μὴ παρανοχλήσω καὶ σκανδαλίσω καμμίαν ἐκ τῶν πολιτικῶν μερίδων τοῦ ἔθνους.

Β΄.

Τὸ πρῶτον πίνημα διὰ τοῦ ὁποίου ἐνεφανίσθη εἰς τὴν δημοσιότητα ὁ ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς τοῦ

ὁποίου προτίθεται νὰ ἐκθέσω τὸν φιλολογικὸν βίον, εἶναι ἂν δὲν ἀπατώμαι, μία σύντομος μὲν ἀλλ' ἀρκετὰ περιεκτικὴ ἱστορία τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς μεγάλης μας ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, γραφεῖσα γαλλιστί καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν Παρισίοις τὸ 1825 ἢ 1826. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, καταστὰν πρὸ καιροῦ σπανιώτατον, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ ἀναγνώσω ποτὲ, ἤκουσα ὁμῶς παρ' ἀνθρώπων ἀξιοπίστων, οἵτινες τὸ ἀνέγνωσαν ἄλλοτε, ὅτι διεκρίνετο καὶ διὰ τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ διὰ τὴν καλὴν πίστιν τοῦ συγγραφέως, ὡς καὶ διὰ τὸ γλαφυρὸν καὶ εὐχερὲς γαλλικὸν του ὕφος, καὶ ὅτι κατὰ τὰς κρίσεις ἐκείνας περιστάσεις τὰς ὁποίας διήρχετο τὸ ἔθνος συνετέλεσεν ὄχι ὀλίγον ἢ σύντομος ἐκείνη ἱστορία εἰς τὸ νὰ διεγείρῃ τὰς ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης Ἑλλάδος συμπαθείας τοῦ μεγάλου καὶ φιλελευθέρου γαλλικοῦ ἔθνους.

Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος ἐπανέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ καταβαίνει ἀμέσως εἰς τὸν φιλολογικὸν συνάμα καὶ πολιτικὸν ἀγῶνα ὅπου εἶχον εἰσελθεῖ μετ' ἑλθὼν καὶ πατριωτισμὸν ἀπαράμιλλον, μὲ αὐταπάρνησιν ἥτις σήμερον μᾶς φαίνεται σχεδὸν μυθώδης, ὅλοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ λόγιοι Ἕλληνας. Ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος, καίτοι ἔχων πολλὴν δεξιότητα εἰς τὴν ἑλληνικὴν πεζογραφίαν καὶ ἐπιτυχῶν εἰς αὐτὴν ἐξαιρέτα ὅσας ἐπέθυμπε νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τοῦ πεζογράφου τὸν κάλαμον, ὡς θέλωμεν ἰδεῖ ἐφεξῆς, εἶχεν ἐν τούτοις βροπὴν ἀκάθεκτον πρὸς τὴν ποίησιν καὶ εὐχέρειαν σπανίαν περὶ τὸ στιχογραφεῖν· ὅθεν εἰς τὴν ποίησιν ἐπεδόθη ἰδιαζόντως, ταύτην μᾶλλον ἐκαλλιέργησε, καὶ ὡς ποιητὴς εἶναι μᾶλλον γνωστός. Ἡ ποίησις του ὁμῶς, μέχρι τοῦ 1840 πρὸ πάντων — καὶ αὕτη εἶναι κατ' ἐμὲ ἡ λαμπρότερα τοῦ φιλολογικοῦ βίου του περιόδος — δὲν ἔχει τίποτε βεμβώδες καὶ ἀφηρημένον καὶ ἀργόν, ὡς ἡ τοῦ Λαμαρτίνου πολλάκις, ὡς ἡ τοῦ Hugo ἐνίοτε, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ὅλη ζωὴ, ὅλη κίνησις, μᾶς δεικνύει ὄχι νοῦν περιπλανώμενον εἰς τὰ νέφη, ζένον εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, τρεφόμενον μὲ ἠδυπαθεῖς χιμαῖρας, ἀλλ' ἀνδρα πρακτικόν, δραστήριον, φιλοπάτριδα εἰς ἄκρον, παρατηρητικώτατον, ἐρευνῶντα μὲ ὄμμα ὀξυδερκὲς καὶ τὰς λεπτοτέρας περιπετείας τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, καὶ τὰς ἐλαφροτέρας κυμάνσεις τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ τὰ μικρότατα περιστατικὰ του κοινωνικοῦ βίου. Δὲν εἶναι ποιητὴς αἰθέριος καταγιγνώμενος νὰ θελήσῃ ἀθρᾶς κυρίας ζώσας ἐν μέσῳ τοῦ πλοῦτου καὶ τῶν ἀπολαύσεων τῶν μεγάλων πεπολιτισμένων κοινο-

νίων τῆς Εὐρώπης, καὶ αἵτινες ἐπιζητοῦσιν ἀπλήστως τεχνητὰς συγκινήσεις διὰ τὰ ἐξυπνίσωσι τὰ κεκορησμένα αὐτῶν αἰσθητήρια καὶ τὰ κορέσωσι τὴν ἀκόρεστον φαντασίαν των. Εἶναι δημορβήτωρ ἀκάθεκτος, ζῶν ἐν μέσῳ ἀνδρείων καὶ ἀρχετύπων πολεμιστῶν, ἐν μέσῳ λαοῦ στερουμένου τὰ πάντα καὶ ἀγωνιζομένου ἐπιμόχθως τὰ ὄργανιστῆ ἐκ τοῦ μηδενὸς κοινωνίαν κανονικὴν.

Tante molis erat Romanam condere gentem,

ὡς λέγει ὁ Βιργίλιος. Ὁ ῥήτωρ λοιπὸν οὗτος, ὁ αὐτοσχδιάζων διὰ στίχων εὐχερέστερα καὶ φυσικώτερα παρ' ὅτι ἄλλοι αὐτοσχδιάζουσιν εἰς πεζὸν λόγον, ἐν μόνον ἔχει κατ' ἀρχὰς ἐλατήριον, τὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν, ἢ δὲ στιχοιργία του, ἀληθῆς πατριωτικῆς ῥητορείας, εἶναι εἰς χεῖρας του ὄπλον φοβερόν, ταχὺ, ἀκαταμάχητον, διευθυνόμενον ἀπὸ ὀφθαλμὸν ὀξύτατον, πληττον μὲν ἀκριβῶς ὅταν πρέπη καὶ ὅπως πρέπη καὶ μὲ μείστην ἐνταυτῷ ἐπιδεξιότητα πάντα ἐξωτερικὸν ἢ ἐσωτερικὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίδος, ἐνισχύον δὲ πάντα τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζόμενον καὶ κεντῶν ἐγκαίρως καὶ ἀρμοδίως τὸ πατριωτικὸν τοῦ λαοῦ αἶσθημα.

Λυποῦμαι ἀληθῶς ὅτι δὲν ἔχω εἰς χεῖρας κανὲν ἐκ τῶν πρὸ τοῦ 1828 πολιτικῶν ποιημάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, τῶν ὁποίων τινὰ μὲν ἐτυπώθησαν, ἄλλα δὲ ἐκυκλοφόρησαν τότε χειρόγραφα πλὴν πρὸ πολλοῦ ἐξέλιπον ἢ περὶ αὐτῶν καὶ ἐν γένει περὶ τῶν πολιτικῶν ποιήσεων τοῦ Α. Σούτσου κρίσις μου στηρίζεται εἰς τὰς ἀναμνήσεις ἀνθρώπων τινῶν τῆς πρὸ ἡμῶν γενεᾶς, τοὺς ὁποίους ἤκουσα νὰ μοῦ ἀπαγγέλλωσιν ἀπὸ μνήμης τεμάχια τινὰ τῶν ποιημάτων ἐκείνων, καὶ νὰ μὲ ὀμιλῶσι περὶ τῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν τότε ἐπροξένουν, καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μεταγενεστέρων πολιτικῶν του ποιήσεων ἐκ τῶν ὁποίων, εὐρισκομένων ἀκόμη εὐκόλως περὶ τὸ 1838, ἀνέγνωσα τὰς πλείστας εἰς τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν καὶ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τινὰς, ὅχι ἐξ ὀλοκλήρου βέβαια, ἀλλὰ κατὰ τεμάχια. Περὶ τῶν τελευταίων τούτων ποιήσεων θέλω ὀμιλήσει ἐφεξῆς λεπτομερέστερον, ἐνταῦθα δὲ λέγω μόνον ὅτι ἀπολεσθῶσιν ὀριστικῶς τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα ποιήματα τοῦ Α. Σούτσου, θέλει εἶσθαι τοῦτο ἀληθῆς ζημία διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ὑπ' ἀμφοτέρως τὰς ἐπόψεις, τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν, καὶ εὐχομαι ὥστε ὁ ποιητὴς μας ἀναλαβὼν ταχέως τὴν ὑγίαν του, νὰ τὰ ζητήσῃ ἐπιμελῶς, μεταξύ τῶν χειρογράφων του, νὰ τὰ ἀνεύρῃ καὶ νὰ τὰ ἐκδώσῃ ἐκ νέου ἀμετάβλητα.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην θελλώδη ἐποχὴν ἔρχεται ἄλλη ὀλίγοντι γαληνωτέρα, καὶ ἡ μόλις ἐξεληθούσα ἐκ τῶν φοβερῶν παθημάτων τοῦ πολέμου ἑλληνικὴ κοινωνία ἀρχίζει νὰ ἰδρύνεται ὁποσὸν περὶ τὸ 1830 καὶ νέα τινὰ ἦθη, προῖον τῆς ἐλευθερίας, νὰ διαχαράττωνται ἀμυδρῶς.

Τότε ὁ ποιητὴς μας, ὅστις παρακολουθεῖ τὴν κοινωνίαν καθ' ὅλας τὰς μεταμορφώσεις της, ἀφίνει πρὸς καιρὸν τὸν κάλαμον τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Ἰουβενάλιου ἢ τοῦ Barbier, τοῦ σφοδροῦ καὶ ἀδαμάστου ποιητοῦ τῶν Ἰάμβων, καὶ παραδιδόμενος εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς κυρίως φιλολογικῆς ποιήσεως συνθέτει τὸν Ἄσωτον, κωμῶδιαν ἠθογραφικὴν, καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ θεάτρου συντεταγμένην εἰς τὴν κωμῶδιαν ταύτην ὁ ποιητὴς μελετᾷ τὰ ἰδιωτικὰ ἦθη τῆς τότε ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ κύριον σκοπὸν φιλοσοφικὸν προτίθεται, ἀνευρῶν μετὰ πλείστης λεπτονοίας τὸ γελοῖον αὐτῶν μέρος, νὰ τὰ διορθώσῃ διὰ τοῦ εὐφυοῦς σαρκασμοῦ,

Ridendo castigat mores.

Εἰς τὴν κωμῶδιαν ταύτην ὁ ποιητὴς βαδίζει ὄχι πλέον ἐπὶ τὰ ἔγνη τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ τὰ τοῦ Μενάνδρου, τοῦ Τερεντίου, τοῦ Πλαύτου καὶ τοῦ Μολιέρου, παρειαίγει δὲ καὶ σκηνας τινὰς συγκινήσεως καὶ δραματικῆς εὐγλωττίας κατὰ τὴν μέθοδον τῶν νεωτέρων κωμωδοποιῶν τῆς Γαλλίας τοῦ Ponsard, τοῦ Emile Augier καὶ ἄλλων τοὺς ὁποίους ὅμως ὁ ποιητὴς μας δὲν ἐγνώριζε τότε ποσῶς διὰ τὸν ἀπλουστάτον λόγον ὅτι δὲν εἶχον γράφει ἀκόμη.

Εἰπὼν τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ τοῦ Ἄσωτου εἰσαγωγικῶς, ὀφείλω ἤδη νὰ ἔλθω εἰς τὴν λεπτομερῆ αὐτοῦ καλλιτεχνικὴν ἀνάλυσιν, καθότι ἡ κωμῶδια αὕτη εἶναι ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων, κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον, ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου καὶ ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν κυριωτέρων φάσεων τοῦ φιλολογικοῦ τοῦ βίου λυποῦμαι μόνον ὅτι, ἐξαντληθείσης πρὸ πολλῶν ἐτῶν τῆς πρώτης καὶ μόνης ἐκδόσεως τῆς χαριστάτης ταύτης κωμῆδος καὶ μὴ ἔχων αὐτὴν ἀνα χεῖρας, ἀναγκάζομαι νὰ ἐμπιστευθῶ εἰς μόνην τὴν μνήμην μου διὰ τὴν ἀνάλυσιν, ἥτις ὡς ἐκ τούτου κινδυνεύει νὰ γίνῃ ἀτελεστερά πολὺ τοῦ πρέποντος. Μολοντοῦτο θέλω προσπαθήσει.

Γ'.

Ἄς ἐκθέσωμεν λοιπὸν πρῶτον τὸ σχέδιον αὐτῆς. Ὅταν γνωρῶσθαι τὸ ἀναγνώστης θέλει δυνηθῆ εὐκολώτερον νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς κρίσεις μου περὶ τῶν πλεονεκτημάτων ὡς καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τῆς προκείμενης κωμῆδος.

Ὁ Ἄσωτος διαιρεῖται εἰς πράξεις πέντε. Τὸ κυριώτατον αὐτοῦ πρόσωπον εἶναι νέος τις ἄλλοτε πλούσιος ἤδη δὲ εὐρισκόμενος εἰς φοβερὰν οικονομικὴν κρίσιν, κατὰ συνέπειαν τοῦ ἀτάκτου καὶ ἀνωμαλοῦ βίου τὸν ὁποῖον διήγαγεν· ὁ νέος οὗτος καλεῖται Σωτήρης. Εἶν' εὐφυῆς, δραστήριος, κομψός, διεφθαρμένος εἰς ἄκρον, μανιωδῶς ἀγαπῶν τὰς ὠραίας κόρας καὶ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἰγμαλωτίζον τὴν καρδίαν των γυπνὸν χρυσίον. Ὁ Σωτήρης ἀγαπᾷ προσέτι τὰς συναστροφάς, τὸ χαρτοπαίγνιον, τὰς ἡδονὰς, καὶ δαπανᾷ ἀφθόνως, ἂν καὶ χρεωκοπημένος περίπου. Εἰς τὸν παρελθόντα του τρικυμιώδη βίον, ὅπου ὁ ἔρωσ κατεῖχε σημαντικώτατην θέσιν, ὁ Σωτήρης εἶχε θέλξει, μαγεύσει, αἰγμαλωτίσει καὶ ἀποπλανήσει νέαν τινὰ ὑπανδρον, πεποικισμένην μὲν τὰ θέλητρα τῆς ψυχῆς, τοῦ νοῦ καὶ τῆς μορφῆς. Ἡ Κοραλία — οὕτως ὀνομάζετο ἡ ἀρχαία ἐρωμένη τοῦ Σωτήρη — ἥτις εἶχεν ἀφήσει τὸν ἄνδρα της, θυσιάσει τὰ πάντα διὰ τὸν Σωτήρη καὶ ἔπειτα ἐγκαταλειφθῆ σκληρῶς καὶ ἀγνωμόνως ὑπ' αὐτοῦ, εἶναι τὸ δραματικὸν καὶ συγκινητικὸν πρόσωπον τοῦ Ἄσωτου. Τὰ περὶ αὐτῆς ὑποδεικνύονται μᾶλλον παρ' ὅτι ἐκτίθενται, τὰ μαντεύει μᾶλλον ὁ ἀναγνώστης, παρ' ὅτι τὰ βλέπει ἐκτελλυσόμενα ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του ἡ Κοραλία φαίνεται ὀλίγον ἐπὶ τῆς σκηνῆς, μίαν μόνην φορὰν νομίζω, ἐν τούτοις αὕτη εἶνε ὁ ἄξων περὶ τὸν ὁποῖον στρέφεται ὀλοκλήρον σχεδὸν τὸ ποίημα τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ἔνεκα αὐτῆς πράττονται πολλὰ, ταῦτα δὲ πάλιν διδούσι χώραν εἰς διαφόρους σκηνὰς ζωγραφικωτάτας, ἀστείωτάτας, μείστην ἐχούσας κωμικὴν ἀξίαν. Ἐν τούτοις ἂν ὁ ἀναδρομικὸς ἔρωσ τῆς Κοραλίας ἀπασχολῇ τὸν νοῦν τοῦ Σωτήρη, ὡς ἀνάμνησις, ὡς ἐλεγχοσ συνέιδῆσεως, καὶ ὡς ἀφορμὴ κακουργήματος, δύο ἄλλοι ἔρωτες διαμφοισθητοσὶ μεταξύ των τὸν Σωτήρη παραλλήλως καὶ κατ' ἀντιθετον ἐννοίαν· ἂν ἡ Ἐλίσα φλέγει τὰς αἰσθήσεις του, οἰστρηλατεῖ τὴν φαντασίαν του, καὶ ἀποτελεῖ ὄνει τὴν καταστροφὴν τῆς ἐτοιμορόπου περιουσίας του, ἡ Μαρούσα κεντᾷ φοβερῶς τὴν χρηματικὴν του ἀπλησίαν καὶ εἶναι προωρισμένη νὰ φράττῃ τὰ ῥήγματα ὅσα ἀνοίγει ἢ πρὸς αὐτὴν ἄγνωστος ἀντεράστρια της εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Σωτήρη. Ἀλλὰ τίς ἡ Ἐλίσα; καὶ τίς ἡ Μαρούσα;

Ἡ Ἐλίσα εἶναι εἶδος τι Φρύνης, ἐν μέρει γαλλίδος καὶ ἐν μέρει γραικίδος, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ὀνομάζουσιν εἰς τὸ Πέρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς συνοικίας τῆς Σμύρνης Φραγκογραικίδες· ἤρχισε τὸ στάδιόν της εἰς τὴν Σμύρνην,

ἐκεῖ ἔζησε τὰ πρῶτά της τρώπαια μετέπειτα δὲ μεταβάσα εἰς τὰ Παρίσια ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν τέχνην της, συναστροφεῖσα μὲ τὰς ἡρώιδας τοῦ Mabile καὶ τῆς Grande Chaumière ἥτις ἦνθει εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐλίζας, καὶ ἀκολούθως ἀπὸ περιπέτειας εἰς περιπέτειαν, φαίνεται, ἦλθεν ἐπὶ τέλους ν' ἀποκατασταθῇ καὶ διαλάμψῃ εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ναύπλιον. Ἀνάμνημα παράδοξον παρισινῆς Λορέτας καὶ Λαίδος ἑλληνικῆς τῶν νεωτέρων χρόνων, ὑποδεεστερά τῆς πρώτης καὶ μᾶλλον τελειοποιημένη παρὰ τὴν δευτέραν, ἔχει ἀρκούσαν εὐφύαν καὶ ἐπιτηδειότητα διὰ τὰ μαγεύσῃ καὶ ὑποδουλώσῃ τὸν Σωτήρη καὶ νὰ καταφάγῃ τὰ τελευταῖα τῆς περιουσίας του λείψανα. Παρακολουθηματικὸν δὲ καὶ συμπληρωτικὸν τῆς Ἐλίζας πρόσωπον, χρησιμεῖον εἰς αὐτὴν ὡς ὀχύρωμα καὶ ὄπλον ἰσχυρόν, διὰ τὴν ἐρωτικὴν τῆς στρατηγικὴν, εἶναι ὁ Τετραπέραστος, τέλειος κατεργάτης, ὡς λέγουσιν κοινῶς καὶ ὡς ἐμφαίνει ἀρκούτως τὸ κύριόν του ἐν τῇ κωμῶδιᾳ ὄνομα. Ὁ Τετραπέραστος οὗτος ἐξασκεῖ ταυτοχρόνως διάφορα ὑπουργήματα πλησίον τῆς Ἐλίζας· ἀδελφὸς ἀτίθαστος — ἐκ μέρους τοῦ Ἄδαμ καὶ τῆς Εὐας, ἐννοεῖται — δημοσίως καὶ ἐπισήμως, ἐπαγρυπνεῖ μὲ ὄμμα ὀξυδερκέστατον καὶ μὲ ἀκάματον δραστηριότητα τὴν εὐθραυστον ἀρετὴν τῆς ἐπαφροδίτου ἀδελφῆς του δεξιώτατος ἐμπορικὸς συνεταῖρος — καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς καὶ σπουδαία του ιδιότης — βοηθεῖ ἀποτελεσματικώτατα τὴν Ἐλίξαν εἰς τὰς ἐμπορικὰς της κερδοσκοπίας, καὶ ἀφίνων εὐστόχως καὶ ὅταν εἶναι ὁ καιρὸς ὁ ἀρμοδίος τὸ πρόσωπον τοῦ αὐστηροῦ ἀδελφοῦ δι' ἐκεῖνο τοῦ συμβιβαστοῦ συνεταῖρου, χαλαρόναι ἐξαισίως τὴν ἀκοίμητον του ἐπαγρύπνησιν πρὸς ὄφελος τῶν γενναυιδῶρων λατρευτῶν τῆς Ἐλίζας, ἐνῶ τὴν ἐντείνει ὑπὲρ πᾶν μέτρον πρὸς ζημίαν τῶν φειδωλῶν καὶ γλίσχωρων. Ἐπὶ τέλους δὲ, κρύφιος καὶ ἀνομολόγητος σύζυγος μεταξύ δύο παραπετασμάτων κεκλεισμένων, συμπληρόναι, ὡς ὁ χορὸς τῶν ἀρχαίων δραμάτων, τὸ μεταξύ δύο πράξεων κενόν, τούτεστι, τὰς εἰς τὸν πυρετώδη βίον τῆς Ἐλίζας ἀναφανομένης ἀπραξίας μετὰ τὴν ἀποπομπὴν τῶν ἀχρήστων, καθὸ ἐξαντληθέντων, ἐραστῶν, μέχρι τῆς ἐμφανίσεως ἀναπληρωτῶν καταλλήλων, οἷτινες νὰ ἔχωσι νεαρόν ἀκόμη τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ ἀθικτὸν τὸ βαλάντιον.

Ἄς ἰδῶμεν τώρα καὶ τὴν Μαρούσαν. Ἄν ἡ Ἐλίσα ἦτο, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρὸ πάντων, φυτὸν σπάνιον παρ' ἡμῖν καὶ σχεδὸν μυθῶδες, δημιουργηθὲν μᾶλλον ὑπὸ τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ παρὰ χρηρηθὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς πραγματικότη-

τος, τῆς Μαρούσας ὁ τύπος ἀπ' ἐναντίας ἦτο πάγκοινο· τότε καὶ πανταχόθεν ἠδύνατο νὰ παρασταθῇ εἰς τοῦ ποιητοῦ τὰ ὄμματα, καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη δὲν εἶναι πολὺ σπάνιος. Ἡ Μαρούσα εἶναι κόρη Ἑλληνίς, εὐπόρου καὶ τιμίας οἰκογενείας, ἀνηκούσης εἰς τὴν μεσαιάν τάξιν, μὴ διακρινομένης ὅμως βέβαια διὰ τὴν διανοητικὴν καλλιέργειαν ἢ τὴν λεπτότητα τῶν ἔξεων, καὶ εὐκόλως ἐκθαμβουμένης πρὸς πᾶν καινοπρεπὲς καὶ εἰς αὐτὴν ἀσύνηθες, καὶ ἂν τοῦτο ἦτο ἢ μέχρι μωρίας γελοιωδέστατον ἢ μέχρι ναυτιάζσεως αἰσχρὸν καὶ ἀκάθαρτον. Εἰς τοιαύτην οἰκογένειαν ἀνήκουσα ἡ Μαρούσα, καὶ λαβοῦσα κατὰ συνέπειαν ἀνατροπὴν χρηστοτήν μὲν ἀλλ' ἐντελῶς στοιχειώδη καὶ μὴ ἀνοίγουσαν εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν φαντασίαν τῆς εἰρηστανιώτατον ὀριζόντα, ἐξέπλāγη εὐκόλως, ὡς ἐννοεῖ ἕκαστος, εἰς τὴν πρώτην παρ' ἡμῖν ἐμφάνισιν μικρῶν τιμῶν, καὶ δυστυχῶς ὄχι τῶν καλλιτέρων, συμπτωμάτων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης συνέλαβεν ἀκαταμάχητον καὶ γελοῖαν ἀποτροπὴν πρὸς τὰς ἀφελεῖς καὶ σεμνὰς παραδόσεις καὶ τῆς κοινωνίας ὅπου ἔζη καὶ τοῦ πατρικοῦ τῆς οἴκου, καὶ ἀπεφάσισε διὰ παντὸς τρόπον νὰ γίνῃ ἡ Λαίδη τοῦ Λονδίνου ἢ

Duchesse du noble faubourg Saint Germain,

ὡς λέγει ὁ Barbier. Μαντεύει ὅμως εὐκόλως ὁ ἀναγνώστης ὅτι μήτε Λαίδη ἔγινε τοῦ Λονδίνου μήτε Δούκισσα τῶν Παρισίων ἡ ἀγαθὴ Μαρούσα, ἀλλ' ὅτι πιθηκίζουσα ἀστεῖως ἀμφότερα αὐτῆς τὰ πρότυπα, κατώρθωσε μόνον νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ἦναι ὅ,τι ἦτον ἐκ φύσεως, ἀπλῆ, νοήμων, καὶ εὐάρεστος καὶ νὰ καταστῇ ἀηδὴς καὶ γελοία, ἀνοίγουσα συγχρόνως μέγιστα ῥήγματα εἰς τὴν στρογγύλην καὶ στερεὰν περιουσίαν τοῦ καλοῦ ἀλλ' εὐπίστου πατρὸς τῆς Σταμάτη. Ὁ Σταμάτης οὗτος, ἄνθρωπος ἀπλούς καὶ τίμιος, εἶχε μεγίστην ἀδυναμίαν πρὸς τὴν κόρην του· ἐπομένως δὲν ἀντίστατο εἰς καμμίαν τῶν ἀλλοκότων ἰδιοτροπιῶν τῆς ἐθαύμαζε δὲ μάλιστὰ ὅλα τῆς τὰ παράξενα ὡς καὶ τὴν ἀνεξάντλητον εὐφυίαν τῆς Κυρᾶ Περμαθούλας, διεφθαρμένης ἐνταυτῶ καὶ γελοίας συμβούλου καὶ ὁδηγοῦ τῆς Μαρούσας εἰς τὴν ὑποτιθεμένην τελειότητα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ δυστυχῶς διὰ τὴν Μαρούσαν εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς οἰκογενείας τῆς δύο ἄλλα πρόσωπα δύστροπα καὶ ἀνοικονόμητα, ἢ μήτηρ τοῦ πατρὸς τῆς Κυρᾶ Θάμαρη καὶ ὁ ἀδελφός του καὶ θεός τῆς Χαράλαμπος, οἵτινες καὶ τοὺς ὅλους ἀμαθεῖς, ἢ γραῖα μάμμη πρὸ πάντων,

καθίστανται μὲ τὸν ἀδυσώπητον ὀρθὸν νοῦν τῶν φθερόδων σκόπελος κατὰ τοῦ ὁποῖου εἰς πᾶσαν στιγμὴν κινδυνεύουν νὰ συντριβῶσι καὶ αἱ μωραὶ εὐφυΐαι καὶ αἱ ἀλλόκοτοι ὀρέξεις τῆς Μαρούσας, καὶ ἡ παράδοξος εὐπιστία καὶ ἀπλότης τοῦ Σταμάτη καὶ αἱ αἰσχραὶ μικροπνηρίαι τῆς Κυρᾶ Περμαθούλας. Μόλις ἡ Μαρούσα ἀνοίγει τὸ στόμα τῆς καὶ θριπτομένη καὶ ἀερίζομένη μὲ τὸ ἀνεμιστήριόν τῆς ἀπαγγέλλει τὸν χαριέστατον τοῦτον ἀφορισμὸν·

«— ἀπ' τὸ νερὸ ἔξω νὰ ζῆ δὲν ἔμπορεῖ τὸ ψάρι, Δὲν ἔμπορεῖ κ' ἐγὼ χωρὶς τὸν φράγκικον ἀέρα.»

καὶ ὁ πλήρης φυσικῆς εὐφυΐας Χαράλαμπος ἐκτοξεύει ἀμέσως τὴν ὄλιω ἀδιάκριτον ταύτην ἐρώτησιν :

«— Ἡξερθετε φραντζέζικα πῶς λέν τὸ Καλὴ ἡμέρα ;»

Ὀλίγον μόνον ἂν ἀρχίσουν νὰ συστραφῶσι τῆς Μαρούσας οἱ ὄχι μικροὶ πόδες καὶ ἡ συστροφή αὐτὴ νὰ συνοδευθῇ μὲ τὸ αἰθηματικὸν ἐπιφώνημα

«— Τὸ βῆλς τί νόστιμος χορός! »—

ὁ κατρημένος ἐκεῖνος καὶ ἀνοικονόμητος Χαράλαμπος θὰ προσθέσῃ εὐθύς μίαν σατανικὴν παρατήρησιν :

«— Κακὸ δὲν εἶν' ἀλήθεια

«Τὰ χέρια νὰ μπερδεύονται, ν' ἀγγίζονται στὰ στήθη.»

Καὶ ἡ κυρὰ Θάμαρη! Τί φρικώδης γραῖα! ἀληθὴς Madame Pernelle τοῦ Ταρτούφου τοῦ Μολιέρου, πλὴν ὄχι ἀντιγεγραμμένη ἀπ' ἐκείνην, ἢ δουλικὴ τῆς μίμησις· ἐξ ἐναντίας ὀλοτελῶς πρωτότυπος, ἑλληνὶς τοῦ ἀρχαίου καιροῦ ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν, ἀληθεστάτη, φυσικωτάτη, τελειότερα ὑπὸ τὴν κωμικὴν ἐποψὴν τῆς Madame Pernelle, ἀμαθεστάτη, ἀλλὰ νοήμων εἰς ἄκρον, ὀργίλη ὅσον δύναται τις νὰ φαντασθῇ, ἰσχυρογνώμων εἰς βαθμὸν ἀνήκουστον, ἀδυρόστομος ὅσον δίδεται — forteen gueule, ὡς λέγει ὁ Μολιέρου εἰς τὴν νευρωδὴ καὶ ἀρχαίαν γαλατικὴν του γλώσσαν— μοιράζουσα δεξιά καὶ ἀριστερά κερτομίας ἀδυσωπήτους, βαρυτέρας ἀπὸ ἰσχυρὰ ῥαπίσματα, πότε εἰς τὴν πιθηκίζουσαν καὶ τερετζίζουσαν ἐγγόνην τῆς, πότε εἰς τὸν μωραίνοντα υἱὸν τῆς καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν αἰσχρὰν προξενήτριαν Κυρᾶ Περμαθούλαν.

« Λαμπάδες τρεῖς ἀνάψατε (λέγει ἡ ἀδυσώπητος γραῖα πρὸς τὴν ἐγγόνην τῆς εἰς τὸ τέλος βιαιῆς τινὸς καὶ κωμικωτάτης σκηνῆς.)

« Λαμπάδες τρεῖς ἀνάψατε, παρισινή κοκκίνα, Στου ὄρους τὴν θαυματουργὴν τῆς Τουρλοῦτης εἰκόνα Καὶ τὸν Θεὸ δοξάζετε τοῦ κόρη μου δὲν εἶσθε· Πῶς πῆχες γλώσσα βγάξετε καὶ δὲν χειροτονήσατε.

Εἰς τὸ οἰκογενειακὸν τοῦτο σύμπλεγμα, ἀληθὲς

φρούριον ἀφρακτον διὰ τὸν ἐπιχειρηματίαν Σωτήρη, φρούριον ὅπου ἐφυλάττετο πολύτιμος δι' αὐτὸν θησαυρός, ἢ πλουσία προῖξ τῆς Μαρούσας, ὁ μικροσκοπικός μας οὗτος Lovelace προσπαθεῖ νὰ εἰσαχθῇ διὰ παντὸς τρόπον καὶ εὐκόλως εἰσάγεται καὶ θαυμασίως ἐπιτυχάνει, μ' ὄλην τὴν ἀτίθασσον ἀντιπολίτευσιν τοῦ Χαράλαμπος καὶ τῆς γραίας· καὶ ἡ Μαρούσα καὶ ὁ Σωτήρης θηρεύουσιν ἀλλήλους διὰ καλὸν σκοπὸν, καθότι ὁ μὲν Σωτήρης κάμνει τὸν ἔρωτα εἰς τοὺς ὡραίους ὀφθαλμοὺς τῆς προικὸς τῆς Μαρούσας καὶ ὄχι βέβαια τῆς ἰδίας, ἥτις τοῦ προξενεῖ οἶκτον καὶ ἀηδίαν καὶ ἀπὸ παντὸς κακοῦ σκοποῦ ἐντελῆ ἀπομάκρυνσιν, ἢ δὲ Μαρούσα καὶ ὁ πατήρ τῆς, καίτοι μαθητευόμενοι, κατὰ διαφόρους ὅμως βαθμοὺς, εἰς τὸν ὑποτιθέμενον εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, δὲν ἐτελειοποιήθησαν ὅμως εἰσέτι ὅσον πρέπει ὥστε νὰ μὴ ἤχη δυσἀρεστίας εἰς τὰ ὠτά των ὁ κακὸς σκοπός, ἂν ἐπρόκειτο περὶ τοῦτου, καὶ νὰ δύνανται νὰ φθάσωσιν εἰς συμβιβασμούς τινας ἐπὶ τοιαύτης ὑποθέσεως :

« Il est avec le ciel des accomodements.»

καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σωτήρης εἶναι ὡς πρὸς τοῦτο εἰλικρινέστατος καὶ ὁ μόνος κακὸς του σκοπός εἶναι ἡ κατάκτησις τῆς προικὸς πρὸς ἐπανάρθωσιν τῆς κατεστραμμένης περιουσίας του, καὶ ἂν ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὴν προῖκα μόνον χωρὶς τὴν Μαρούσαν θὰ τὸ ἐπραττεν ἀμέσως καὶ θ' ἀπηλλάττετο καὶ ἀπὸ τὴν ὄχληρὰν δι' αὐτὸν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ πλατωνίσῃ μετὰ τῆς μνηστῆς του, πρᾶγμα ἀρεστότατον μὲν εἰς αὐτὴν καὶ ἐπομένως ὑποχρεωτικὸν διὰ τὸν Σωτήρη, καθὸ δυνάμενον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐδωσίαν τῶν οικονομολογικῶν του σχεδίων, ἀλλὰ πάντῃ δυσἀρεστον ἄλλως καὶ ἀφόρητον δι' αὐτόν.

Ταῦτα εἶναι τὰ κύρια πρόσωπα τῆς κωμωδίας, περίξ δ' αὐτῶν συσπειροῦνται ἐπεισοδιακῶς καὶ συμπληρωματικῶς ὁ ἀγύρτης καὶ ἀμαθὴς δικηγόρος Ροδάνης, ὁ φιλογρήματος καὶ ἀσυνειδήτου ἰατρός Ἴπεκακουάνας, οἱ δύο μωροὶ καὶ σχολαστικοὶ στιχουργοὶ Φοιβαπόλλων καὶ Ἀρμόνιος καὶ ὁ γελοιωδέστατος σοβαρὸς καὶ ὀλιγομαθὴς διπλωμάτης Σατανόπουλος, τοῦ ὁποῖου, ἂν δὲν παρίστατο εἰς τὴν κωμωδίαν πολὺ γέρων, ἠθέλομεν εὔρει μέχρι τῆς χθὲς ὄχι ὀλίγα πανομοιότυπα περίξ ἡμῶν.

Ἀφοῦ κατέστησα τοιοῦτοτρόπως γνωστὰ εἰς τὸν ἀναγνώστην τὰ ἐν τῇ κωμωδίᾳ τοῦ Ἰωάννου ἐνεργούντα πρόσωπα, ἔρχομαι νὰ ἐκθέσω ἤδη πρῶτον μὲν τὴν οἰκονομίαν τοῦ δράματος, ἀκολουθῶν δὲ νὰ

φέρω τὰς ἐπ' αὐτοῦ κρίσεις μου ἀναλύων αὐτὸ φιλολογικῶς.

(Ἔπειτα συνέχεια.)

Κ. Δ. ΣΟΥΤΣΟΣ.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

ἘΚΑΡΟΜΗ Εἰς ΠΟΡΟΝ.

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

Μετὰ τοῦτο δὲ κατέβην εἰς τὴν παραλίαν, καὶ κατοπιν μου εἶδα ἐρχόμενον καὶ τὸν παράφρονα, ὅστις καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς συνδιαλέξεώς μου μετὰ τοῦ μοναχοῦ εἶχε κρυβῆ δὲν ἤξεύρω ποῦ εἰς τὰ δένδρα. Ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐδυναμήν ν' ἀπέλθω εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόρου διὰ ξηρὰς, στρεφόμενος πρὸς δυσμὰς, ὑπὲρ τοὺς συμφύτους λόφους καὶ διὰ τῶν ἀμπέλων· διότι κατὰ τὸ μέσον τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Καλαυρίας βραχύτατος καὶ σχεδὸν ἀλιτενῆς ἰσθμὸς συνδέει μετ' αὐτῆς τὸ νησιδιον ἢ μᾶλλον τὸν σκόπελον τῆς Σφαιρίας ἢ Ἰεράς, ἐφ' οὗ εἶναι ὠκοδομημένη ἡ νέα πόλις, διαδεχθεῖσα ἐκείνην, ἣς σπάνια λείψανα φαίνονται ἐντὸς μιᾶς τῶν κοιλάδων τῆς μεγάλης νήσου. Ἀλλὰ φειδόμενος τῶν δυνάμεών μου καὶ διὰ τὴν δειληνὴν ἐκδρομήν, καὶ βλέπων γλυκεῖαν αὔραν ῥυτιδοῦσαν τὴν ἐπιφανείαν τοῦ ὡραίου κόλπου, ἐπροτίμησα τὴν δι' ἀκατίου ἀπονωτέραν καὶ ταχύτεραν μετάβασιν.

Ἐκ ὅμως διευθύνθην εἰς ἐν τῶν ἐκεῖ ἠγκυροβολημένων, καὶ ἠτοίμαζόμεν νὰ ἐπιβῶ εἰς αὐτὸ, ὁ φρενοβλαβὴς ἐννοήσας τὴν πρόθεσίν μου, μὲ συνέλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς, καὶ ἀτενίσας με μετ' ἐκπλήξεως καὶ ὡς ἐνεός·

— Πῶς ; εἶπε· ν' ἀναχωρήσῃς καὶ νὰ μ' ἀφήσῃς πάλιν, ἀφ' οὗ . . . ἀφ' οὗ τί ἔγινε ; δὲν τὸ ἐνθυμοῦμαι. Ἀλλὰ δὲν ἐκόλλησαν, νομίζω, αἱ δύο ψυχαί μας εἰς μίαν ; Ἄ ! ναί ! Ἐκλαυσας δι' ἐμέ. Ἐχομεν τώρα μίαν ψυχὴν. Καὶ πῶς ἔμπορεῖς νὰ φύγῃς καὶ νὰ μοὶ τὴν πάρης ; Δὲν γίνεται τοῦτο, δὲν γίνεται.

Ὅσον συγχινητικὴ καὶ ἂν ἦτον ἡ αἰφνηδία αὐτῆ προσήλωσις, ἦν ὁ δυστυχὴς παράφρων ἠσθάνετο πρὸς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, ὅστις ἐν μέσῳ τῶν βασάνων του τῶ ἐδειξέ τινα συμπάθειαν, μοὶ ἦτον ὅμως ἀδύνατον νὰ μὴ προσπαθῆσω νὰ περιστείλω αὐτὴν ἐντὸς δυνατῶν ὁρίων, δι' ὃ καὶ ἐπέμεινα ὅτι

ἔπρεπεν ἀφεύκτως νὰ φύγω, διότι εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς συντρόφους μου νὰ ἐπιστρέψω πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸν Πόρον πρὸ τῆς ἑσπέρας.

Εἰς τὸν λόγον τοῦτον τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως ἐφάνη ὅτι ἐνέδωκε, διότι, ὡς παρετήρησα, ὅλαι αἱ αὐτόματοι κινήσεις τῆς καρδίας του ἦσαν ὀρθαί, καὶ ἀναμνήσεις ἀρχῶν ὑγιῶν.

— Καὶ αὖριον λοιπὸν, μὲ ἠρώτησε, δὲν θὰ εἶσαι πάλιν ἐδῶ;

— Δυστυχῶς ὄχι, τῷ ἀπεκρίθην. Ἀῖριον πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου θὰ εἶμεθα εἰς τὸν λειμονῶνα, καὶ μετὰ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὴν Τροϊζήνα, εἰς τὸ γεφύρι τοῦ Διαδόλου, καὶ τὴν νύκτα θὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Ἀθήνας. Ὡστε τώρα σ' ἀποχαιρετῶ.

— Τὸ πρῶτ' εἰς τὸν λειμονῶνα, μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὴν Τροϊζήνα, εἰς τὸ γεφύρι τοῦ Διαδόλου, τὴν νύκτα εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπανελάθεν αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, καὶ ὡς ἀποστῆθίζων τὴν φράσιν.

— Ἐχε ἐλπίδα, ὑπέλαθον ἐγώ. Δὲν θέλω σ' ἐγκαταλείπει, καὶ ἂν εἶναι ἀνάγκη, θέλω ἐπανελθεῖ ὁ ἴδιος εἰς τὸν Πόρον. Ἄν εὐρεθῆ ὅτι δὲν ἔχεις κἀνενα ἐνδιαφερόμενον διὰ σέ, θέλεις ἔχει ἐμὲ πάντοτε, μὴ ἀμφιβάλλης περὶ τούτου.

— Τὸ πρῶτ' εἰς τὸν λειμονῶνα, μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὴν Τροϊζήνα.

Καὶ ἀφ' οὗ δ' ἐλύσαμεν τὸ ἰστίον καὶ ἐμακρύνθημεν, τὸν ἐβλέπον πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἀκίνητον, καὶ τὸ βλέμμα του ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ πλοιαρίου, μέχρις οὗ μοὶ τὸν ἀπέκρυψε τῆς Σφαιρίας τὸ ἀκρωτήριον.

Ἄμα δ' ἐκαμψα τὴν ἄκραν, νέον λαμπρὸν θέσμα παρέστη εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, ὡς ἂν εἶχεν ἀνασυρθῆ ἡ αὐλαία ἐπὶ καλλιτέχου τινὸς θεατρικῆς σκηνογραφίας. Ἡ νῆσος Σφαιρία τοσοῦτον πλησιάζει εἰς τὴν στερεάν, ὥστε μόλις ἀφίση μεταξύ πορθμῶν οὐχὶ πλατύτερον ποταμοῦ καὶ δεξιῶς μὲν αὐτοῦ ἀναβρίχεται ἡ πόλις ἐπὶ τῶν ἀποτόμων κρημνῶν, καὶ αἱ λευκαὶ αὐτῆς οἰκίαι φαίνονται ὡς ἀγέλη λάκων βόσκουσα ἐπὶ τῶν βράχων ἀριστερῶς δὲ λόφοι κατάφυτοι καὶ τερπνοὶ, χαριέστατα ὑπὸ συνοικίων ἢ μεμονωμένων οἰκῶν κοσμούμενοι, ἀνέρχονται βαθμηδὸν εἰς ὑψηλὸν ὄρος, χλωρὸν μανθῶαν ἐνδεδυσμένον μέχρι τῆς ἄκρας αὐτοῦ κορυφῆς. Ἡ γαλιναία δ' αὐτῆ θάλασσα, κατοπτρίζουσα τοὺς δύο ἀνομαίους αἰγιαλοὺς τῆς, αἱ οἰκίαι, λούουσαι τὰ κράσπεδα αὐτῶν εἰς τὰ κύματα, καὶ τὰ πρὸ αὐτῶν ἠγυροβόλημένα πλοῖα, ἃ βραδείως παρέπλεον, μοὶ ἀνεπόλουν τὸν Βόσπορον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αὐτὸ ὁ Πόρος μοὶ ἐφαίνετο ὠραία μικρογραφία.

Ὅταν δὲ προσωρμίσθην κατὰ τὸ κέντρον τῆς πόλεως εἰς τὴν μικρὰν αὐτῆς πλατείαν, ὅπου ἴσταται ἀρχαῖος κίων, λείψανον πιθανῶς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ὅστις ἐκόσμηε ἄλλοτε τὴν μικρὰν νῆσον, πάντες οἱ συνοδοιπόροι μου συνηγμένοι μὲ ὑπεδέχθησαν μετ' ἀλαλαγγῶν ἀνυπομονησίας, κηρύττοντες ὅτι ὀλίγον ἐτι ἂν ἐχρονοτριβῶν ἀρχαιολογῶν, ἀφῆνον τὸν Ποσειδῶνα νὰ μ' ἐστίασῃ, καὶ ἀπέπλεον χωρὶς ἐμοῦ. Εὐτυχῶς ὅμως φθὰς ἐν καιρῷ, ἀπέφυγον τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δεινῆς ἀπειλῆς, καὶ μόνην ποινήν ὑπέστην, ὅτι δὲν ἐπεσικέσθην μετὰ τῶν ἄλλων τὸν ἀξιόλογον ναύσταθμον, ὅστις ἐπ' ἐσχάτων διεσκευάσθη ἀξίως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἂν ποτε ἡ Ἑλλάς ἤθελεν ἐπαναλάβει τὴν ἀρχαίαν θαλασσοκρατίαν τῆς. Ἐπιβάντες δ' ὅλοι ὁμοῦ εἰς τὰς λέμβους, ἀπήλθομεν ὅπου μᾶς περιέμενε τὸ κοινὸν γεῦμα. Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου ἀφ' οὗ ἀνήχθημεν, ὑποχωρούσης τῆς Σφαιρίας, ὁ κόλπος εὐρύνεται καὶ χωρεῖ εἰς μέγιστον βάθος· ἔχει δὲ κατὰ τὴ μέσον τῆς βορείας αὐτοῦ πλευρᾶς ἐτέραν ἐξοδὸν πρὸς τὸ πέλαγος, ὅπου ἡ ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου, εἰς τόσον κυρτομένη, προσεγγίζει εἰς τὴν Καλαυρίαν, ἣτις ὑποτείνει αὐτῇ χορδῆς δίκην. Ἄλλ' ἡμεῖς παρέπλεον τὴν νοτίαν πλευρᾶν, ἣτις, ἀλιτενῆς καὶ ἐπίπεδος, καλύπτεται ὑπὸ πυκνοῦ δάσους δένδρων τῶν πλείστων ὀπωροφόρων, ὧν αἱ βαθεῖαι σκιαὶ εἰσὶ τῶν ἀηδόνων προσφιλεῖς ἐνδιαίτημα, καὶ ὧν πολλὰ, παρ' αὐτὴν τὴν ἀκτὴν φύομενα, βρέχουσιν εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς κλάδους των, ὑπὸ καρπῶν βριθόντας. Ἡ θεὰ ἦτον μαγευτικὴ, καὶ μᾶς προτέπνεεν ἀρωμάτων πλήρης ἡ αὔρα. Ἀπέναντι δὲ τοῦ πλοιαρίου κήπου Τομπάζη, ἠχῶ φιλοπαίμων ἐπανελάμβανεν εὐκρινέστατα πάντα ἡμῶν τὰ σκώμματα καὶ τὰ ἄσματα, ὡς ἂν, μὴ θελήσασα ἀρχαία τις δρυᾶς ν' αὐτομολήσῃ ἐκ τῶν ἐπαγωγῶν ἐκείνων μερῶν, προσεφώνει ἡμᾶς ἐκ τῆς λόχμης.

Προσωρμισθέντες δ' εἰς ἕνα τῶν κήπων τούτων, εὐρομεν ἐστρωμένην τὴν τράπεζαν ὑπὸ μεγάλην συκῆν, ἣτις ὡς μεγαλοπρεπῆς σκηνὴ ἠπλοῦτο ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν μεταξύ ἀνθοφόρων λειμονῶν, καὶ πλησίον φρέατος, οὗ φρεάντης ἵππος μετέβαλλεν εἰς διδυγὰς βύκιον τὸ γλυκὺ καὶ ψυχρότατον ὕδωρ. Ἐνταῦθα, μεταξύ τῶν λαμπροτήτων καὶ πάσης τῆς πολυτελείας τῆς φύσεως, διηνύσαμεν δύο εὐαρεστοτάτας ὥρας, καθ' ἃς ἡ ὄρεξις προὔκαλει τὴν ὄρεξιν, ἡ εὐφροσύνη τὴν εὐφροσύνην, τὰ ἄσματα τῶν κυριῶν ἠμιλλῶντο πρὸς τὰ τῶν ἀηδόνων, καὶ ὁ χορὸς διὰ τοὺς νεωτέρους συνεπλήρου καὶ ἐπίστευε τὴν ἀγροτικὴν εὐωχίαν. Ὡς δ' ἐκκλινεν ὁ ἥλιος πρὸς

τὴν δύσιν, προὔτιμήσαμεν τὴν ἐπιστροφήν διὰ ξηρᾶς, ἀναμέσον τῶν δένδρων καὶ ἀμπελώνων, διὰ στενωπῶν ἃς διέγραφον ἀνθηροὶ θάμνοι, καὶ ὅτε μὲν ἐβαδίζομεν ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν πυκνῶν κλάδων, ὅτε δ' ἐπροκόπτομεν εἰς θέσεις ὑψηλοτέρας, ἐξ ὧν, ὑπεράνω τῶν δένδρων, ἐβλέπομεν τοῦ κόλπου τὴν στιλπνὴν ἐπισφάνειαν, καὶ ἀντιπέραν τὸ ἀμφιθέατρον τῆς πόλεως, ἀντανακλώσης ἤδη τὰς πρώτας ἀκτῖνας τῆς ἀνιούσης σελήνης.

Εἰς τὸν ὠρῆιον τοῦτον περίπατον διεσπάρημεν κατὰ συστήματα ἢ κατὰ ζεύγη, καὶ ἐγώ, ἐκ συμπώσεως, καθ' ὅσον ἐνθυμούμαι, εἶχον δώσει τὸν βραχίονα εἰς τὴν Κυρίαν Ἀγγελικὴν, ἣς ἀνεξάντλητος ἦτον ἡ φαιδρότης καὶ ἡ εὐφροσύνη, καὶ ἦτις ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τῶν συνοδοιπόρων εἶχε τὴν ἐνδόμυχον αἰσθησιν τῆς φύσεως.

Ἀπὸ τοῦ κάλλους δὲ τῆς φύσεως ἡ συνδιάλεξις ἡμῶν μετ' ὀλίγον ὠλίσθησεν εἰς τὸ κάλλος τῶν γυναικῶν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ διὰ φυσικῆς παρεργαλίσεως μετεπήδησεν εἰς τὸ θέμα τῆς προῖνης ἡμῶν συνδιαλέξεως, τὴν γυναικείαν ἀστασίαν καὶ φιλαρέσκειαν, ἃς ἡ Ἀγγελικὴ, διὰ παντοίων εὐφῶν σοφισμάτων, ἐπροσπάθει πρῶτον μὲν ν' ἀρνηθῆ, ἔπειτα δὲ τοῦλάχιστον νὰ δικαιολογήσῃ ὡς παίγνια ἀθῶα καὶ ἀβλαβῆ.

— Τῆς ιδέας ταύτης, τῇ εἶπα, δὲν εἶθε μόνη. Οὕτω φρονεῖ καὶ ἡ βασιλικὴ τίγρις ὅταν, χαριεντιζομένη, τείνη τοὺς γαμψοὺς ὄνυχας, καὶ φιλοπικρῶνως σπαράττῃ οὐδ' αὖ καὶ ὁ ποικιλόχρους ὄφις, ὅταν φιληδῶως περιστρέφῃ τὰς ἑλικὰς του περὶ τὴν λευκὸν τράχηλον, καὶ τέρπεται συστέλλων αὐτὰς μέχρις ἀποπνιγμοῦ.

— Νὰ σὰς ἀκούῃ τις, ἀπεκρίθη ἡ Ἀγγελικὴ, σεῖς εἶθε αἱ περισσότεραὶ καὶ οἱ ἀμνοὶ τῆς πλαστεως, καὶ ἡμεῖς αἱ τίγρεις αὐτῆς καὶ οἱ ὄφεις. Καὶ ἄφρονες ἡμεῖς, ἀφήσαμεν εἰς σὰς νὰ εἶθε οἱ ιστοριογράφοι τοῦ ἀνθρώπινου γένους!

— Σήμερον, ὑπέλαθον ἐγώ, χωρὶς ν' ἀποκριθῶ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν παρατήρησίν τῆς, ὅταν σὰς ἀφήκα ἐκεῖ εἰς τὸ μοναστήριον, ἤξεύρετε τί εἶδα;

— Ὡ! Πῶς νὰ μὴ τὸ ἤξεύρω; ἀπήντησεν. Εἶδατε μίαν πέτραν, στηθεῖσιν ὑπὸ τινος ποιμένου ἐκεῖ ὅταν ἐψῆνε τὸ ἀρνίον του, καὶ ἐμείνατε ἐν ἐκστάσει ἐμπρὸς τῆς, καὶ ἐκηρύξατε ὅτι εἶναι τὸ ἀναμφισβήτητον λείψανον τοῦ δὲν ἠξεύρω τίνος περιφῆμου ναοῦ, ἢ ὅτι ἀνεκαλύψατε τὸν τάφον τοῦ Πέλοπος ἢ τοῦ Ἡρακλείου.

— Πρῶτον εἶδα, τῇ εἶπα, τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, τὴν τελευταίαν κατοικίαν τῆς πολιτικῆς

ἀνδρείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τούτου. Εἶδα προσέτι εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος ἕνα δυστυχῆ παράφρονα, ὅστις ἀπώλεσε τὸ λογικὸν ἐξ ἔρωτος, καὶ ἐκ τῆς ἀπιστίας ἢ τῆς ἀδιαφορίας, ὡς εἰκάζω, ἐκείνης ἦν ἡγάπα.

Εἶδατε, ἀνέκραξε, τῷ ὄντι παράφρονα ἐξ ἔρωτος! Ὡ! ὑπάγωμεν, ὑπάγωμεν! ὅσον μακρὰν καὶ ἂν εἶναι, ὑπάγωμεν νὰ μοὶ τὸν παρουσιάσῃτε. Δύω σπανιότητος πρὸ καιροῦ ἐπιθυμῶ νὰ ἰδῶ, περὶ ὧν πολλακίς ἀνέγνωσα, τὸν θαλάσσιον ὄφιν καὶ τὸν παράφρονα ἐξ ἔρωτος. Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι ὡς εἶθε καὶ ιστοριογράφοι, εἶθε καὶ μυθιστοριογράφοι ἐπιδεξιῶτατοι. Ἐγὼ ὅμως δὲν εἶμ' ἐξ αὐτῶν, ἐγὼ πιστεύω πληρέστατα εἰς τὸν θαλάσσιον ὄφιν.

— Τὸ κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον, Κυρία, ἀπήντησα γελῶν, καὶ ἂν ὑπέπεσα ποτὲ ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ εἰς τὸ παράπτωμα τῆς μυθιστοριογραφίας, ἰάθην ἀπ' αὐτοῦ ριζικῶς, ἀφ' οὗτου σοβαρὸς τις πολιτικὸς, ὅστις διὰ τινὰς λόγους οὐδὲν οὐδέποτε ἐγραψεν, ἐν ἐναγωνίῳ πολιτικῇ συζητήσει μὲ κατήσχησεν ποτε καὶ μὲ ἀπεστόμωσεν ἐπιφωνήσας «Κυρία, ἐγραψας μυθιστορίας!» Ἀλλ' ὁ παράφρον μου δυστυχῶς δὲν εἶναι ἥρωας μυθιστορίας, εἶναι ἄνθρωπος ἀληθῆς, οὐ θέλω προσπαθῆσαι νὰ ἐξελιχθῶ τὴν ἱστορίαν, ἅμα ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, ὅπως δυνθῶ νὰ τῷ γίνω χρήσιμος.

— Τὴν ἱστορίαν του ἐγὼ νὰ σὰς τὴν εἰπῶ, εἶπε μειδιῶσα ἡ Ἀγγελικὴ. Εἰς τὴν ἐορτὴν τοῦ μοναστηρίου εὐωχῆθη τις ὀλίγον πλέον τοῦ δέοντος, καὶ φύσεως ὦν ποιητικωτέρας τῶν ἄλλων, ἀντὶ νὰ πῆσῃ εἰς ῥίζαν δένδρου καὶ νὰ χωνεύσῃ τὸν οἶνον του, ἐπῆρε τὰ ὄρη, καὶ ἐκεῖ, τὰς βακχικὰς του ὀνειροπολήσεις εἰς τὰς δρυάδας διηγούμενον τὸν ἀπήντησέ τις, ὅστις, ἀψηφήσας ὡς ἀβέλτερον τὴν γενομένην αὐτῷ ἐπιτίμησιν, ἐμείνε, δυνάμει κἄν, ἀδιόρθωτος μυθιστοριογράφος, καὶ τὰς παροινας τοῦ πλάνητος ἐκείνου ὀπαδοῦ τοῦ Βάκχου ἐκαλλώπιπεν εἰς ὕλην μελοδρίματος.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ἐφιλονεικοῦμεν, ἀφίχθημεν εἰς τὸ προάστειον τοῦ Γαλατῆ, κείμενον εἰς τὸ στενωπῶν τοῦ πορθμοῦ μέρος, κατέναντι τῆς πόλεως.

— Ἐδῶ, μοὶ εἶπεν ἡ Ἀγγελικὴ, βεβαίως ὁ πρῶτος ναύτης ἐπῆξε τὸ πρῶτον πλοῖον ἢ τὴν πρώτην σχεδίαν.

— Σὰς συλλαμβάνω, ἀνέκραξα, ἐπ' αὐτοφῶρι μυθιστοριογραφοῦσαν, καὶ θὰ ὑπάγω νὰ τὸ εἰπῶ εἰς τὸν φίλον μου τὸν πολιτικὸν ἄνδρα. Ἰποθέτετε δηλαδὴ ὅτι ἡ θάλασσα ἐχώρισέ ποτε τὸν Πόρον ἀπὸ τῆς στερεᾶς, καὶ συγχρόνως ἐχώρισε δύο ἀγα-

πωμένας καρδίας, εἰς ἃς ὁμοῦ ὁ ἔρωσ ἐδίδαξε πῶς καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸν ἀπάτητον πόντον νὰ σπεύσωσι πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ ἐνωθῶσιν.

— Οὐδὲν τούτων ὑπέθεσα, ἀπεκρίθη γελῶσα ἡ Ἀγγελικὴ, καὶ ὁ πολιτικὸς φίλος σας εἶχε δίκαιον. Ἠξεύρω δὲ μόνον ὅτι τὸν Πόρον κατοικοῦσι τέσσαρες χιλιάδες ἄνθρωποι, καὶ οὐδὲ βράνιδα ὕδατος ἔχουσι, πλὴν τούτου τοῦ φρέατος, ὅθεν, ἐρχόμενοι διὰ θαλάσσης, ὑδρεύονται ὅλαι αἱ κόραι τῆς πόλεως.

Καὶ τῷ ὄντι περὶ εὐρὺ καὶ ἀβαθεῖς φρέαρ εἶδομεν πλῆθος γυναικῶν, αἵτινες ἤντλουν καὶ ἐπλήρουν τὰ ἀγγεῖα τῶν, καὶ ὅταν κατέλθομεν εἰς τὴν παραλίαν, πολλὰς ἐξ αὐτῶν, τὰ ἀγγεῖα ἐχούσας δεδεμένα ἐπὶ τῶν νώτων, καὶ κατὰ σειρὰν καθημένας ἐντὸς πλοιαρίων, ὧν νεαὶ κόραι ἦσαν οἱ κωπηλάται. Δι' ὃ καὶ ἔλεγον εἰς τὴν Ἀγγελικὴν, ὅτι ἂν ἡ ἐδικὴ μου ὑπόθεσις περὶ τῆς πρώτης ναυτιλίας εἶναι ἡ ἀληθεστέρα, ἐν Πύρῳ φαίνεται ὅτι νεὰ κέρη εὔρε πρώτη τὸν τρόπον πῶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν ἐραστὴν τῆς, καὶ οὐχὶ τ' ἀνάπαλιν.

Εἰς τὰ πλοίαρια ταῦτα ἐπέβημεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἄντι νὰ μεταβῶμεν ἀμέσως ἀντικρυ, ὡς δι' ὀλίγων κτύπων τῶν κωπίων ἐδυνάμεθα, περιήλθομεν τὸν πορθμὸν, ὅστις ὡς κάτοπτρον ὁμαλὸς, ἐπεχρυσούτο ὑπὸ τῆς σελήνης, καὶ οἱ τόνοι τῆς κιθάρας καὶ τοῦ αὐλοῦ τινῶν τῶν συντρόφων μου, καὶ τοῦ ἄσματος τῶν σειρήνων τῆς συνοδίας, ὀλισθαίνοντες ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐπιφανείας καθ' ἣν στιγμὴν τὸ πᾶν ἠρέμει, καὶ οὐδεὶς θόρυβος τοὺς ἐτάραττε, καθίστων πλήρη μαγείας τὴν νυκτερινὴν ταύτην διάχυσιν. Ἀλλὰ πολὺ δὲν παρετίναμεν αὐτὴν, διότι σκοπὸν εἶχομεν τὴν ἐπαύριον νὰ ἐγερθῶμεν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου· δι' ὃ καὶ ἀποβάντες εἰς τὴν πόλιν, διενεμήθημεν εἰς τὰς οἰκίας, αἵτινες μᾶς εἶχον προσφέρει τὴν φιλόξενον στέγην τῶν.

Τὴν δ' ἐπαύριον τῷ ὄντι, μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀνατολῆς, εἰμεθα εἰς τὰς λέμβους, διευθυνόμενοι πρὸς ἔω καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ πορθμοῦ, δι' ἧς τὴν προτεραιάν εἶχον εἰσπλεύσει τὸ ἀτμοκίνητον. Ὁ νυκτερινὸς ἐκεῖνος πλοῦς ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαθείας σιγῆς, ἐν ᾧ τὰ μελανὰ ὄρη κατωπρίζοντο εἰς τὴν θάλασσαν, μελανὴν καὶ κατάστικτον ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, εἶχε τι τὸ ἰσχυρῶς πληττον τὴν φαντασίαν, καὶ παρετήρουν ὅτι αἱ μάλλον φιλόλαλοι τῶν κυριῶν ἔμενον σιωπᾶσαι ἀπέναντι τῆς ἐπισήμου θεᾶς. Ἀφ' οὗ δὲ παρεπλεύσαμεν τὸ ὠχυρωμένον νησίειον τοῦ Ἰίδεκ, καὶ τινὰς ἄλλους σκοπέλους, προσωρμίσθημεν πέλῳ καὶ ἀπέβημεν, ὅτε

μόλις ὑπέφωσκεν ἡ αὐγὴ, εἰς μέρος τῆς Πελοποννησιακῆς παραλίας καλούμενον Ἀρτέμι, ἐξ ἀρχαίου ἀναμφισβότως ναοῦ τινος τῆς Ἀρτέμιδος, οὗ ἐνομίσαμεν ὅτι ἀνεγνωρίσαμεν λείψανα κατὰ τὸ αὐτὸθε ἐκκλησιδίων, κείμενον εἰς θέσιν ἣτις δὲν μᾶς ἐφάνη ἀκατάλληλος διαίτα διὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς θήρας θεάν.

Ἐκείθεν δ' ἤρχισαμεν ἀναβαίνοντας τὴν ἀνάτην ῥάχιν τοῦ ὄρους, καὶ εἰσέδυμεν εἰς δάσος πυκνὸν, ὅλον συγκείμενον ἐκ λειμονιῶν, ὧν οἱ κλάδοι ἐνούμενοι, διετήρουν αἰωνίαν σκιάν καὶ δρόσον, καὶ χλόην πυκνὴν εἰς τὰς ρίζας τῶν. Ἀφ' οὗ δ' ἀνέβημεν ἐπὶ ἡμίσειαν τοῦλάχιστον ὥραν, φθάντες εἰς ὑψηλὴν σκοπιάν, ἀφ' ἧς ἐβλέπομεν ὡς γραπτὸν χάρτην ὑπὸ τοὺς πόδας μας τὴν εὐρείαν θάλασσαν, καὶ τὴν νῆσον τῆς Καλαυρίας καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἑκτασίαν, καὶ τὸ μοναστήριον ὡς λευκὴν φωλεάν εἰς τὰς ἀντιπέραν κοιλάδας, καὶ τὴν πόλιν ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ, καὶ τὸν ἔσω ἀχανῆ λιμένα μέχρι τῆς Τροϊζήνης, ἐξελεξάμεθα, εἰς τὴν ὄχθην ῥυακὸς ὀρμητικῶς κατερχομένου τὸ ὄρος, τὴν μεγίστην τῶν λειμονιῶν, καὶ ὑπ' αὐτῆς τὸν εὐώδη θόλον παρεσκευάσαμεν ἐπὶ χόρτων τὴν τράπεζαν τοῦ προγεύματος. Ἡ ἀπαράμιλλος ἐκεῖνη θεά, καθ' ἣν μάλιστα ὥραν ὁ ἥλιος ἀνατέλλων ἐφλόγιζε τὴν θάλασσαν καὶ ἐχρῶσσε τὰ ὄρη, τὸ ἀπέραντον δάσος, συγκείμενον ὅλον ἐκ τοῦ εὐγενεστέρου προϊόντος τῆς φυτικῆς πλάσεως, ἡ χιὼν τῶν λευκῶν ἀνθέων, αἵτινα φαίνοντα τὴν γῆν ἐθυμίζον τὴν ἀτμοσφαιραν, καὶ τὸ κάλλος τῶν χρυσῶν καρπῶν, κοσμημένων ἀπὸ τῶν κλάδων, καὶ τοῦ ῥυακίου ὁ ψιθυρὸς, καὶ τὸ ἄσμα τῶν πτερωτῶν αἰοιδῶν, οὗς εἰλκυεν ἡ δρόσος αὐτοῦ, τὰ πάντα κατέθελλον τὰς αἰσθήσεις καὶ ἐξήπτον τὴν φαντασίαν, ὥστε καὶ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ προγεύματος πολλοὶ στίχους ἠτύσοιχεδίαζον, οὐχὶ βεβαίως πάντας ἀναγνωρίζομένους ὑπὸ τῶν Μουσῶν, καὶ ἡ Ἀγγελικὴ ἔλεγεν ὅτι, ἂν τοιοῦτος εἶναι ὁ παράδεισος, ἐνοικιάζει ἀπὸ τοῦδε τὴν θέσιν τῆς εἰς αὐτόν.

— Καὶ ἡμεῖς ἐπίσης, τῇ εἶπα ταπεινῇ τῇ φωνῇ, διότι συνέπεσε νὰ κάθημαι πλησίον τῆς, ἂν τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἄγγελοι.

Νομίζω δὲ ὅτι ἡ εὐθυμία τοῦ προγεύματος μὲ εἶχε καταντήσει πῶς ζηλωτὴν τοῦ νεανίου ὅστις ἔλεγε περὶ τῆς πλεούσης Ἀφροδίτης.

— Οἱ ἄγγελοι οἵτινες ἔχουσιν ὄνυχας τίγρεων καὶ ὄφειων ἑλικας, τοὺς ἠξεύρω πῶς λέγονται, ἀπήνησαν ἐκείνη, μνησικακοῦσα εἰσέτι διὰ τὰς χησινας μου ἐκφράσεις.

— Ὡ, Κυρία, ἀπεκρίθη, ταῦτα ἔλεγον γενικῶς, ἄνευ τινὸς ἐφαρμογῆς.

— Καὶ πρὸ πάντων, ὑπέλαβεν, ἄνευ ἐφαρμογῆς εἰς τοὺς ἐκάστοτε παρόντας.

— Σὰς παρακαλῶ, εἶπα, πιστεύατέ με Ἀλλὰ πῶς ἀπαιτῶ νὰ μὲ πιστεύσητε ὑμεῖς, ἦτις δὲν πιστεύατε οὐδ' εἰς τοὺς ἐξ ἔρωτος παράφρονας;

— Πῶς; ἀπεκρίθη. Σὰς εἶπα ὅτι τοὺς κατὰ τᾶττω μετὰ τοῦ θαλασίου ὄψεως, εἰς ὃν πιστεύω πληρέστατα. Ὅσον δὲ διὰ τὸν ἐδικόν σας παράφρονα, ἐσυμφωνήθη ὅτι θὰ μοὶ τὸν παρουσιάσητε, καὶ ἡμποροῦμεν νὰ δοκιμάσωμεν ἂν τι δύναται ἐπ' αὐτοῦ ἡ ὁμοιοπαθητικὴ μέθοδος.

Ἄλλ' ἐν ᾧ εἰσέτι ὠμίλει, ἔλαβον τὸ θάρρος νὰ τῇ ἐγγίσω διὰ τῆς χειρὸς τὸν λευκὸν βραχίονα, ὡς ἐπικαλούμενος τὴν σιωπὴν καὶ τὴν προσοχὴν τῆς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξεπλάγη, ἔπειτα δὲ, τείνουσα τὸ οὖς πρὸς τὸ μέρος ὃ τῇ ἐδείκνυον, ἤκουσε καὶ ἐκείνη ὡς ἤκουον καὶ ἐγὼ, ἄνωθεν ἡμῶν κατερχομένην τὴν γνωστὴν εἰς ἐμὲ ἐξάλλον ἐκείνην μελωδίαν, ψαλλομένην ὑπὸ φωνῆς τρεμούσης καὶ ὑποπνιγομένης. Ὡς πεφοβισμένη δὲ, ἐπλησίασεν εἰς ἐμὲ, καὶ προσήλωσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου βλέμμα ἐρωτηματικόν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ στιγμὴν ἀλαλαγμοὶ ἠκούσθησαν πρὸς τὸ μέρος ὅθεν προήρχετο ἡ φωνή, καὶ γελῶντές τινες τῶν ναυτῶν, οἵτινες εἶχον ἀναβῆ μεθ' ἡμῶν ἐκ τῶν λέμβων νὰ μᾶς ὑπηρετήσωσιν,

— Ὁ μουρλὸς, ἐφώναζον, ὁ μουρλὸς τοῦ μοναστηρίου. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπάνω ἐβλεπεν ὅπου ἐτρώγετε, καὶ ἐτραγωδοῦσε. Ἐτρέξαμεν, ἀλλὰ ποῦ; Πτερὰ ἔκαμεν ἐπὶ τοὺς εἰς τοὺς βράχους ὡσάν Ζαρκάδι. Ποῦ θὰ μᾶς φύγῃ; Θὰ τὸν προσθάσωμεν ἐκεῖ κάτω.

— Ἐντροπή, Χριστιανοί, ἀνέκραξα ἐγὼ παρεμβαίνων. Τί σὰς κάμνει ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸν ἐνοχλεῖτε;

— Εἶναι μουρλὸς, αὐθέντα, ἀπεκρίθησαν, νομίζοντες ὅτι προτείνουσι λόγον ἀκαταμάχητον.

— Εἶναι ἀδελφός σας δυστυχέστερος ἀπὸ σας. Εὐχαριστεῖτε τὸν Θεὸν ὅτι σὰς ἔκαμε τὴν χάριν νὰ μὴ εἴσθε καὶ σεῖς ὡς αὐτός. Πρέπει νὰ τὸν βοήθητε μάλιστα ὅσον ἡμπορεῖτε. Ἀφήτε τον ἡσυχῶν. Νὰ μὴ ἰδῶ κανεὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ.

Εἰς ταῦτα οἱ ναῦται ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπακούσωσι, καὶ ἀπεσύρθησαν, ἀλλ' ὑποκόφως μεμφιμοῦροντες, οὐδὲ πολυενοοῦντες διὰ τί νὰ μὴ γελᾶσθωσιν ὀλίγον μὲ τὸν μουρλόν. Ἠγέρθημεν δὲ καὶ ἡμεῖς· διότι, σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἰδῶμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀκόμη καὶ τὴν Τροϊζήνα πρὸ τῆς νυ-

κτὸς, ὅταν θ' ἀπεπλεύωμεν δι' Ἀθήνας, ἦτον ἀνάγκη νὰ μὴ χρονοτριβῶμεν.

Ἐν ᾧ δὲ κατηρχόμεθα τὴν αὐτὴν ὠραίαν ὁδὸν δι' ἧς εἶχομεν ἀναβῆ, ὡς ἐνθύμημα τοῦ μαγικοῦ ἐκεῖνου δάσους τῶν Ἰσπερίδων φέροντες διὰ χειρῶν κλάδους λειμονιῶν μετὰ πυκνῶν τῶν καρπῶν, αἱ δὲ νεαὶ κυρίαὶ τὸ ἀγνόν καὶ συμβολικόν αὐτῶν ἄνθος εἰς τὰς κόμας τῶν πλέκουσαι, πλησιάσας τὴν Ἀγγελικὴν,

— Πιστεύετε λοιπὸν τώρα εἰς τὸν παράφρονα μου; τῇ εἶπα.

— Ὅτι ἐπίστευσα, μοὶ εἶπε, σὰς τὸ προδίδει ἡ ταραχή μου. Δὲν φοβοῦμαι τοὺς παράφρονας· ἀλλ' ἡ ἀπροσδόκητος αὐτοῦ παρουσία δυσαρέστως μὲ συνεκίνησε.

— Καὶ ὁμοῦ, ὑπέλαβον, αὐτὸς, σὰς βεδιῶ, εἶναι ἀβλαβέστατος, καὶ οἴκτου μόνον ἄξιος.

— Καὶ πῶς ἦλθεν ἐδῶ; μὲ ἠρώτησε μετὰ τινος τρόμου εἰς τὴν φωνήν, ὅστις ἐφαίνετο ἀποδεικνύων ὅτι δὲν ἦτον ὅσον γενναῖα ἔλεγεν. Ἡ φιλία σας εἶναι τόση, ὥστε παντοῦ σὲς παρακολουθεῖ;

— Τοῦτο, τῇ ἀπεκρίθη, μὲ συγκινεῖ ἀλθρῶς. Τῷ ὄντι δι' ἐμὲ ἦλθεν. Ἐπειδὴ τῷ ὠμίλησα μετὰ τινος συμπαθείας, καὶ ἐσεβάσθη τὴν συμφορὰν τοῦ, ἐν ᾧ εἶναι πανταχοῦ ἀντικείμενον ἀδιαφορίας, χλεύης ἢ αἰκίων, δὲν ἐνόησε μὲν τί τῷ ἔλεγον, ἀλλὰ τὸ ἠσθάνθη ἡ φωνὴ τῆς καρδίας εἰσέδου εἰς τὴν καρδίαν τοῦ, καὶ δὲν ἠθελε πλέον νὰ μὲ χωρισθῇ, οὐδὲ νὰ πεισθῇ ὅτι ἦτον δυνατὸν νὰ ζῇ τοῦ λοιποῦ μακρὰν ἐμοῦ, καὶ ἀκούσας παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐμελλον νὰ διατρίψω σήμερον, ἰδοῦ, ἦλθε κατόπιν. Τόσην συνέλαβεν ἀγάπην πρὸς ἐμὲ.

— Δι' ὃ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σας φρονεῖτε ὅτι δὲν εἶναι ὅσον παράφρων φαίνεται, εἶπεν ἡ Ἀγγελικὴ, ἐλαφρῶς μειδιῶσα.

Ἄλλ' εἰς τὸ μειδίαμα τοῦτο μοὶ ἐφάνη λάμψασα ἐλαφρὰ φιλαρεσκείας ἀκτίς· δι' ὃ καὶ μετὰ τινος πικρίας ἀποκρινάμενος,

— Φεῦ, Κυρία, τῇ εἶπον. Εἶναι ἐντελὴς παράφρων ὁ ἀθλιός. Εἶναι οἴκτρον θῆμα γυναικείας κωφότητος καὶ ἐρωτοτροπίας.

— Διότι, ἀπήνησε, συστέλλουσα τὰς ὄφρας, ἐνέδωκα παραδεχομένη τὸν παράφρονα σας, μὴ θριαμβεύετε. Ποσῶς δὲν παραδέχθητε ὅτι παρεφρόνησε καὶ ἐξ ἔρωτος. Ἰπάρχουσι τόσα εἶδη παραφροσύνης, ὅσον ἡ μονομανία ἐκεῖνων οἵτινες, ὅτι δυστύχημα καὶ ἂν συμβῇ, εἰς τὰς γυναῖκας τὸ ἀποδίδουσι.

— Καὶ τίς σὰς λέγει, Κυρία, εἶπον ἐγὼ ἀστενεύομενος, ὅτι καὶ αὐτὴ ἐξ ἔρωτος δὲν προέρχεται;

Ἡ Ἀγγελικὴ ἐγέλασε καὶ μ' ἠπειλήσε διὰ τοῦ συνήθους τῆς σχήματος. Μοὶ προσέθηκε δὲ ὅτι ἐπιμένει νὰ τῆ παρουσιάσω ἀφεύκτως, περιστάσεως δοθείσης, τὸν φίλον μου, διὰ νὰ κρίνη ἂν τὸ πτέρωμα του ἀνταποκρίνηται πρὸς τὸ κελεύθημά του, ὡς ἤθελεν εἶπει ὁ Λαφονταῖνος, καὶ μοὶ ἐζήτησε νὰ τῆ γράψω τὸ ἄσμα του. Τοῦτο δ' ἐπραξα ἀμέσως, καθήσας εἰς ῥίζαν λειμονίας, καὶ σχίσας φύλλον ἐκ τοῦ χαρτοφυλακείου μου, καὶ μετὰ ταῦτα τρέξας τὴν ἐπρόφθασα καὶ τῆ τὸ ἔδωκα.

Οὕτω κατέδημεν εἰς τὰς λέμβους· καὶ ἐπειδὴ γλυκὺς ἐφύσα ἀπὸ πηλιώτης, ἀναπετάσαντες τὰ ἱστία, ἐσχίζομεν ταχέως τὴν ὑποφύσσουσαν θάλασσαν, καὶ ἐγελώμεν εἰς τὰς ἐπιφωνήσεις καὶ τοὺς ἀναιτίους φόβους τινῶν κυριῶν διὰ πᾶν κίνημα τῶν ἐλαφρῶν ἀκατιῶν. Παραπλεύσας δ' ὁ στολισκὸς ἡμῶν τὴν πόλιν τοῦ Πύρου, καὶ ἐπειτα τοὺς τερπνοὺς κήπους ὅπου εἶχομεν γευματίσει τὴν προτεραίαν, ἀφ' οὗ διήλθε καὶ ἀπέναντι τοῦ δυτικῆς πορθμοῦ τοῦ διαιροῦντος τὴν νῆσον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, προσωρμίσθη τέλος εἰς τὴν βόρειον γωνίαν τοῦ μυχοῦ τοῦ μεγάλου λιμένος, κατὰ τὴν θέσιν *Bidi*. Ἐνταῦθα ἦν τὸ ἕτερον τῶν ἐπιπέδων τῶν Τροϊζηνίων, τὸ καλούμενον τὸ πάλαι *Κελεῖδες*, ἐν ᾧ τὸ ἄλλο, *Πώγων* λεγόμενον, ἐξ οὗ ἐξέπλευσαν οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης, ἐκεῖτο κατὰ τὸ μεσημβρινὸν πέρασ τοῦ μυχοῦ, καθ' ὃ μέρος, προσχωσθεῖσα ἡ θάλασσα, μετεβλήθη εἰς ἀβυθὴν καλαμώνων.

Εἰς τὸ *Bidi* εὐρομεν ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν περὶξ δένδρων περιμένοντες ἡμᾶς τοὺς ἵππους, οὓς ὁ Κύριος Δήμαρχος Καλαυρίας εἶχε παραγγείλει ἀπὸ τῆς προτεραίας, καὶ ἀναβάντες, διέβημεν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τὸ πλούσιον πεδῖον τῆς Τροϊζηνίας, μεταξὺ ἀμπελώνων καὶ φυτειῶν. Τὸ πλῆθος τῶν ἵππευόντων, ἢ ζωηρότης τῶν μὲν, ἢ ἀπειρία τῶν ἄλλων, καὶ ὄλων ἢ εὐθυμία, καθίστων τὸσον φαιδρότεραν τὴν ἵππασίαν, καθ' ὅσον ἀπὸ τινος νέφθ ἀρθέντα ἀπὸ δυσμῶν, ὡς ἂν εἴμεθα προνομιούχον ἀπόσπασμα τοῦ λαοῦ τῆς ἐκλογῆς διατρέχον τὴν ἔρημον, ἤλθον καὶ ἐκάλυψαν τὸν ἥλιον, οὗ τὰ βέλη κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τοῦ ἔτους καὶ τῆς ἡμέρας ἠδύναντο νὰ μᾶς ἐνοχλήσωσι. Μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον *Zamailan*, κατὰ τοὺς πρόποδας ὑψηλῶν καὶ ἀποτόμων ὄρεων, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Τροϊζηνος, ἧτις, κατὰ τῶν ἱστορικῶν τὴν ὀρθὴν μαρτυρίαν, ἀπέχετο 13 σταδίους ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ὁ *Δαμαλᾶς* ἦτον ἄλλοτε, ὡς φαίνεται, ἐπίσκοπος κώμῃ καὶ ἐπισκοπῇ· ἐκ-

τοτε ὁμως περιεστάλη εἰς μικρὸν καὶ ἄσημον χωρίδιον δι' ὃ καὶ ἡμεῖς, περιελθόντες ἀπλῶς αὐτὸ, καὶ μόνον τὸ δημοτικὸν του σχολεῖον ἐπισκεφθέντες, κατέβημεν ν' ἀναπαυθώμεν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸ λειμονοκήπους, ὑφ' ὧν τὴν σκιάν, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐκάθησαν βουλευόμενοι περὶ τῆς ὑπάρξεως Ἑλληνικῆς πατρίδος οἱ πρῶτοι ἄνδρες οἱ ἐγειράντες τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας.

Ἐνταῦθα, τὴν εὐσυνειδησίαν τῶν πλείστων περιηγητῶν μιμούμενος, δὲν πρέπει ν' ἀποσιωπήσω ὅτι αἱ γυνῶμαι διηρέθισαν ἐπὶ τοῦ σπουδαίου ζητήματος τοῦ γεύματος, τῶν μὲν θελώντων νὰ φάγωμεν πρῶτον, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐπισκεφθώμεν τὸ γεφύρι τοῦ Διαβόλου, τὸ τελευταῖον σημεῖον τῆς ἐκδρομῆς, τῶν δ' ἀντιπατόντων τὴν ἐλλειψὴν ὀρέξεως διότι πρὸ ὀλίγου μόνον ἠριστήσαμεν, καὶ παρατηρούντων ὅτι ποιητικώτερον θέλει εἶσθαι νὰ γευθῶμεν παρ' αὐτὴν τὴν γέφυραν, ὅπου, προσέθετεν ἡ Κυρία Ἀγγελικὴ,

— Δὲν θέλομεν ἔχει οὐδ' ἀνάγκην πύρρος διὰ τὸν καφρὸν μας, διότι ὁ οἰκοδεσπότης θέλει ἀνευ ἀμφιβολίας εὐγενῶς μᾶς προσφέρει τὴν τοῦ ἀπεράντου του μαγειρείου.

— Μὴ πολυπαίζωμεν, παρακαλῶ, μὲ τὸν Διάβολον, εἶπεν ἄλλη κυρία, ἔχουσα τὰς ἀμφιβολίας τῆς ὡς πρὸς τὴν εὐγένειαν, ἢ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ οἰκοδεσπότου. Ἐχει πόδας πολλοὺς, ὡς ἤξεύρετε. Τὸ κατ' ἐμὲ διόλου δὲν θά δυσηρεστούμην, ἂν ἤμην ἀπηλλαγμένη τοῦ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ βασιλεῖόν του.

— Καιρὸς δὲν εἶναι πλέον, Κυρία, τῆ εἶπεν εἰς τῶν συνοδοιπόρων, ὅστις εἶχε γινῶσιν τοῦ Πύρου. Πρὸ πολλοῦ εἶσθε ἐν μέσῃ τῆ ἐπικρατείας του. Ὅλοι οὗτοι ἐδῶ περὶξ οἱ λόφοι εἰσὶ κτήματά του, καὶ τοῖς ἐπεχάραξε τὰ ὀνόματα διὰ τοῦ κυριαρχικοῦ ὄνυχός του. Τοῦτο ἐκεῖ τὸ μέρος ὀνομάζεται Ἄπαθια, τὸ ἄλλο παρέκει *Κατάρτα*, τὸ ἄλλο Ἀνάθεμα.

— Ἀδιὰφορον, ὑπέλαβεν ἡ Ἀγγελικὴ. Δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα ἀγνώμονες. Παρὰ τοῦ τοπάρχου φιλιφρονεστέραν καὶ μεγαλοπρεπεστέραν ὑποδοχὴν δὲν ἐδυνάμεθα νὰ περιμένωμεν. Οὔτε οἱ καλοὶ κηποι μᾶς εὐεψαν, οὔτε ἡ καλὴ εὐθυμία. Ἐγὼ τὸν κηρύττω παράδειγμα πατριῶν ἡγεμόνων.

— Καί, ὡς ὑποθέτω, τῆ εἶπα, τὸν κατατάττετε ὀλίγον μετὰ τῶν θαλασσιῶν ὄρεων.

— Καὶ μετὰ τῶν ἐξ ἔρωτος παραφρόνων, ἀπεκρίθη γελῶσα.

Ἐν τούτοις ἡ γνώμη τοῦ νὰ γευματίσωμεν πα-

ρὰ τὴν γέφυραν ὑπερίσχυεν. Ἰπερίσχυεν ὁμως συγχρόνως καὶ ἡ ἐμὴ τροπολογία τοῦ ν' ἀναπαυθώμεν ὑπὸ τὴν σκιάν πρὶν ἀναχωρήσωμεν, καὶ μάλιστα παρῆστησα ὡς ἀρχαιολογικὸν καθήκον ἡμῶν καὶ νὰ κοιμηθῶμεν ὀλίγον (ἢ χθεσινὴ ἐκδρομὴ εἰς τὸν ναὸν μοὶ ἔφερε κατὰ νοῦν τὸ σόφισμα τοῦτο), διότι οἱ ἀρχαῖοι Τροϊζηνιοὶ ἐλάτρευον ἰδίως τὸν Ἴπνον, καὶ τῷ εἶχον βωμὸν ἀφιερωμένον. Ὁ σοφὸς αὐτοῦ λόγος ἐφάνη ἀκαταμάχητος εἰς τοὺς πλείστους τῶν συνοδοιπόρων, καὶ μάλιστα εἰς τὰς κυρίας, ὅσαι δὲν ἦσαν ἐξωκειωμένοι πρὸς τὴν ἵππασίαν, καὶ οὕτως, οἱ μὲν σπουδαῖως καὶ εὐκρινῶς, οἱ δὲ μὲ τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν ἐκοιμήθησαν μέχρις οὗ ἡ θερμότης τῆς ἡμέρας ἐμετριάσθη. Τότε δ' ἀποσεισάντες ὅλοι τὴν νάρκην, καὶ ἤδη καὶ ὑπὸ τῆς πείνης ὑπνοσώμενοι, ἀνέβημεν πάλιν τοὺς ἵππους, καὶ διηυθύνθημεν πρὸς δυσμᾶς. Μετὰ τινα δὲ χρόνον διέβημεν διὰ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Τροϊζηνος, τῆς πόλεως ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ Θεσεὺς, καὶ ἐν ᾗ ἠγάπα ἡ Φαῖδρα, καὶ τὸ μόνον σχεδὸν ἀρχαῖον μνημεῖον ὃ εἶδαμεν ἐνταῦθα, ἦτον πύργος τετραγώνος Ἑλληνικῆς οἰκοδομῆς, βαίνων ἐπὶ βάσεως κυκλωπείας, ἣν πολλάκις ἴσως ἐθίξε περὶλαύων τοῦ Ἴππολύτου ὁ δίφρος.

Μετ' ὀλίγον δ' ἡ ὁδὸς ἐστράφη πρὸς τὸ ὄρος, ἀναβαίνουσα παρὰ τὸ χεῖλος βαθείας χαράδρας, καὶ ἐγένετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον στενὴ καὶ παράκρημος, πρὸς οὐ μικρὰν ἀνησυχίαν ἐκείνων ἐκ τῶν κυριῶν, ὅσαι δὲν ἐπηγγέλλοντο ἰδίως τὰς Ἀμαζόνας. Ἐκείνη μάλιστα, ἧτις εἶχεν ἐκφράσει τοὺς ἐνδοιασμούς της περὶ τοῦ διαβόλου, ἐβλεπεν εἰς πάντα λίθον, εἰς πᾶσαν ἀνωμαλίαν τῆς ὁδοῦ τὰς συνήθεις ἐνεργείας αὐτοῦ, καὶ συνάδευε πᾶν ἐπιφώνημα φόβου καὶ διὰ τινῶν πλαγιῶν νύξεων κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἠέλησαν νὰ κοιμηθῶσιν εἰς *Δαμαλᾶν*, ὥστε νὰ νυκτωθῶμεν· καὶ πῶς νὰ ἐπιστρέψωμεν ἐπειτα διὰ τοιαύτων δρόμων, ἐν ᾧ τὰ σύννεφα μάλιστα, σωρευόμενα εἰς τὸν ὀρίζοντα, προήγγελλον ὅτι θά ἔχωμεν σκοτεινὴν νύκτα; Τὴν καθησυχάσαμεν ὁμως, ὑποσχθέντες ὅτι τὴν νύκτα, διότι τῷ ὄντι ἐφαίνετο ὅτι θά νυκτωθῶμεν, ἐμέλλομεν ν' ἀνάψωμεν δάλας, καὶ εἰς τὸ φῶς αὐτῶν νὰ ὀδηγηθῶμεν ἀσφαλῆστατα τὰς κυρίας. Οὕτω διεσκεδάσθη ὁ φόβος τις, ἀντιπερισπασθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς ὠραίας θέας, ἣν ἀπηντήσαμεν περὶ τὸ μέσον τῆς ἀναβάσεως. Βαθείως ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν, εἰς τὸν πυθμένα τῆς χαράδρας, δύο ὑδρόμυλοι ἐκρύπτοντο ὑπὸ εὐρεῖς καὶ δροστεροὺς φύλλων θόλους, καὶ ἐξηρεύοντο καταβάστας, οἵτινες ἀπὸ τοῦ ἐνός ἐκρημνίζοντο εἰς τὸν ἕτερον.

Καθ' ὅσον δὲ περαιτέρω ἀνηρχόμεθα, ἡ χαράδρα ἐγένετο βαθύτερα, καὶ τὰ δύο ὄρη δι' ὧν διήρχετο, προσεγγίζοντα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰ καθέκτα καὶ κρημνώδη πλευρὰ των, ἀφινὸν μέχρι τέλους ἀπόστασιν ὀλίγων μόνον ποδῶν μεταξὺ των. Ἐνταῦθα μετ' ἐκπλήξεως εἶδομεν γέφυραν εἰς ἐνέμιον ὕψος τὰ δύο ὄρη ζευγνύσαν, καὶ σκοτοδινία μᾶς κατελάμβανεν, ὅταν ἀπ' αὐτῆς ἐνεβλέπομεν εἰς τὸ ἀχανές βάραθρον ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν, καὶ ἠκούομεν τὸν καταπληκτικὸν πάταγον, μεθ' οὗ ὁ χεῖμαρρος τῶν ὄρεων ἐθραύετο ἐν τῷ ἀπρόσβάτῳ πυθμένι αὐτοῦ ἐπ' ὀγκωδῶν βράχων ἀτάκτως σεσωρευμένων, μέχρις οὗ τὸ διαυγὲς ὕδωρ συνήρχετο εἰς βαθεῖαν δεξαμενὴν, ἐφ' ἧς ἐπλανᾶτο νύξ αἰωνία. Τοῦτο ἦτον τὸ γεφύρι τοῦ Διαβόλου, ἀναγορευθὲν ὑπὸ πάντων ἡμῶν ἄξιον τοῦ ὀνόματός του. Τινὲς τῶν κυριῶν, καὶ νομίζω, καὶ τινες τῶν κυριῶν ὠχρίασαν ὅταν ἐπλησίασαν εἰς αὐτὸ, καὶ παρετήρησα ὅτι τινὲς ἔκαμνον κρυφίως τὸν σταυρὸν των. Ἡ Ἀγγελικὴ ὁμως, ἀνδρικώτερα τὸ πνεῦμα, παρετήρησε τὴν γέφυραν μὲ βλέμμα ἀρχαιολόγου, καὶ μὲ ἠρώτησεν ἂν τὴν νομίζω παίγνιον τῆς φύσεως, ἢ ἔργον τέχνης μεγαλεπήβολου.

— Εἶναι τεχνητόν, τῆ ἀπάντησα, καὶ δὲν δύναμαι μὲν νὰ σὰς εἰπῶ οὐδὲ τίς οὐδὲ πότε τὸ κατεσκεύασεν, ἀλλὰ πέπεισμαι ὅτι εἶναι ἔργον ἑλληνικόν, καὶ πιθανῶς τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος.

Καὶ τῆ ἐδείκνυσεν τὴν τολμηρὰν καὶ ἐπιτηδεῖαν τῶν λίθων ἀρμογὴν, ἧτις μοὶ ἐφαίνετο τῆς ὑποθέσεώς μου ἀπόδειξις.

— Ἐχετε ἴσως δίκαιον, μοὶ εἶπεν. Ἀλλὰ βλέπω ἐκεῖ τὸν Βάρβα-Θανάσην, ὅστις κινεῖ διστακτικῶς τὴν κεφαλὴν του, ὡς νὰ μὴ συμμερίζηται τὴν ιδεάν σας. Τί λέγεις, Βάρβα-Θανάση; Δὲν ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες αὐτὸ τὸ γεφύρι; Ἡξεύρεις ἴσως ποῖος τὸ ἔκαμεν;

— Αἱ! αἱ! εἶπεν ὁ Βάρβα-Θανάσης, κινῶν τὴν κεφαλὴν. Ἦτον δὲ ὁ Βάρβα-Θανάσης αὐτοῦ ὁ γέρον ἀγωγιάτης, ὅστις ὠδήγει τὸ ζῶον τῆς Ἀγγελικῆς, καὶ μεθ' οὗ αὐτῆ, κατὰ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὴν εὐπροσηγορίαν, εἶχε καθ' ὄδον συνδέσει σχέσεις.

— Τοῦτο δὲν εἶναι ἀπόκρισις, Βάρβα-Θανάση, τῷ εἶπεν ἡ Ἀγγελικὴ, ἐν ᾧ ἐνευε πρὸς ἡμᾶς διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἄν ἠξεύρης ποῖος τὸ ἔκτισε, πρέπει νὰ μᾶς τὸ εἴπῃς.

— Ἀφῆτέ τ' αὐτὰ, εἶπεν ὁ Βάρβα-Θανάσης. Σεῖς οἱ φράγχοι μᾶς περιγελάτε καὶ δὲν μᾶς πιστεύετε.

— Βάρβα-Θανάση, τῷ εἶπομεν ὅλοι παρακλητι-

κῶς ἐπιτιθέμενοι, ἡμεῖς δὲν εἶμεθα Φράγκοι. Εἰπέ μας τίς ἔκαμε τὸ γεφύρι.

Τέλος πάντων, ἀποσιεῖον τοὺς διαταγμοὺς καὶ τὴν μετριοφροσύνην, ἀπεφάσισε νὰ διηγηθῆ.

— Ἦτον μίαν φορὰν ἕνας πασᾶς εἰς τὸν Δαμαλᾶν, εἶπε...

— Πασᾶς, ἐψιθύρισε πρὸς ἐμὲ ἡ Ἀγγελικὴ. Ποῦ ἔμεινεν ἡ ἀπωτάτη σας ἀρχαιότης;

— ... Καὶ αὐτὸς, ἐξηκολούθησεν ὁ διηγούμενος, ἤθελε νὰ γεφυρώσῃ αὐτὸ τὸ ποτάμι, διὰ νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸ κυνήγι. Πολλοὶ ἀξιοὶ τεχνίται ἤλθον ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τοῦ Μωρέως, καὶ ἐζήτουσαν πολλὰ χρήματα, διότι ἡ ἐργασία ἦτον δυσκολωτάτη. Ἦτον ὁμοῦς εἰς τὸν Δαμαλᾶν ἕνας ἐργάτης πτωχὸς, τῆς ἐλεημοσύνης, διότι ἦτον ἀκαμάτης καὶ ἀνεπιτήδευτος. Αὐτὸς ἐφθονοῦσε τοὺς ἄλλους, διότι ὁ ἴδιος δὲν ἤξιζε τίποτε, καὶ ἔλεγε ξένους τοὺς Μωραΐταις τοὺς συντεχνίταις του, καὶ δὲν ἤθελε νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ κερδήσουν ἐκεῖνοι. Ἦλθε λοιπὸν εἰς τὸν πασᾶν, καὶ τὸν εἶπεν ὅτι αὐτὸς κτίζει τὸ γεφύρι καλῆτερα καὶ μὲ τὰ μισὰ χρήματα, καὶ ἐπειδὴ ἔκαμε πολλὴν ταραχὴν καὶ ἐφώναζεν, ὁ πασᾶς τὸν ἔδωκε τὴν ἐργασίαν, μὲ συμφωνίαν ὁμοῦς, ἂν δὲν τὴν ἐπιτύχῃ, νὰ τὸν κόψῃ τὴν κεφαλὴν. Ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος εὐχαριστήθηκε, διότι ἔδωκε τοὺς ἄλλους, καὶ ἀφ' οὗ ἔκτισε τὸ γεφύρι ὅπως ἠμπούρεσαν ἐκεῖ κάτω ὅπου εἶναι οἱ μύλοι, ἐκαυχᾶτο ὅτι τὸ ὁμοίον του δὲν εὐρίσκειται εἰς τὸν κόσμον, καὶ τόσον ὑπερηφανεύθη, ὥστε ἐτόλμησε νὰ ζητῆ ἀπὸ τὸν πασᾶν νὰ τῷ δώσῃ γυναῖκα τὴν ὠραίαν κόρην τοῦ προεστοῦ, τὸ ἄνθος τοῦ Δαμαλᾶ, ἐξακουστὴν εἰς ὅλον τὸν Μωρέαν καὶ ζηλευμένην.

Ἐκείνην τὴν ἰδίαν νύκτα ἐβρεξεν εἰς τὰ βουνά, καὶ κατέβασε τὸ ποτάμι, καὶ ... ἐπῆρε τὸ γεφύρι. Τότε ἐπρόσταξεν ὁ πασᾶς νὰ τὸν φέρουν ἐμπρὸς του καὶ νὰ τὸν ἀποκεφαλίσουν. Ὁ ἀβίλιος ἔκλαιε καὶ ὠδύρετο, καὶ ὑπέσχετο νὰ κτίσῃ ἄλλο γεφύρι διπλᾶ σερεώτερον. Τὸν ἐλυπήθη λοιπὸν ὁ πασᾶς, καὶ ἔδωκε τὴν ἀδειαν καὶ αὐτὸς ἔκτισε τὸ γεφύρι πολὺ καλῆτερον ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ ἐφούσκωνε πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν πρώτην φορὰν. Καθὼς ὁμοῦς ἤλθον τὰ πρωτοβρόγια, τὸ ποτάμι ἐπλημύρισε, καὶ τῆς γεφυρᾶς δὲν ἔμεινε πέτρα ἐπάνω εἰς πέτραν. Ὁ τρόμος τοῦ ἀνθρώπου ἦτον ἀπερίγραπτος, ὅταν εἶδε τὸν πασᾶν νὰ προστάξῃ τὸν δῆμιον νὰ τὸν κόψῃ κατ' ὀρθῶς ὁμοῦς μὲ πολλὰ νὰ τὸν χαρισθῆ καὶ πάλιν ἡ ζωὴ, ἀλλὰ διὰ τελευταίαν φορὰν, ἂν δὲν γίνῃ καλὸν καὶ τὸ τελευταῖον γεφύρι. Εἰς αὐτὸ ἔβαλε πλέον τοὺς φοβεροὺς αὐτοὺς βράχους, — τοὺς

βλέπετε ἐκεῖ κάτω, — καὶ τοὺς ἔκτισε μὲ πολλὴν τάξιν, ὅπου ἦτον θαῦμα νὰ βλέπῃς. Ποῦ ἀκούει ὁμοῦς τὸ ποτάμι τάξιν καὶ βράχους; Καθὼς ἤλθον ἀπὸ τὸ βουνὸν μὲ μουγκριτὸν ὡς νὰ ἔσφαζαν ἐκατὸν βῶδια, ἐπέταξε τοὺς βράχους εἰς τοὺς κρημνοὺς ὡς χαλίγια.

Τότε ὁ ἐργάτης ἤλθεν εἰς ἐσχάτην ἀπελπισίαν, διότι ἤξευρεν ὅτι ἡ ἄλλη ἡμέρα ἦτον ἡ τελευταία του, καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν γωνίαν του, ἐμπρὸς εἰς τὴν φωτίαν, καὶ ἐκρυψε τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖρας του, καὶ ἔκλαιεν. Ἐξαφνα ἀκούει πατήματα εἰς τὸ πλάγι του, καὶ στρέφει τὴν κεφαλὴν, καὶ βλέπει ἕνα μαυροφόρον ἐκεῖ καὶ ἐστέκετο, ἄνθρωπον μαυρομαμάτην καὶ πλατοφρύδην, μὲ μακρὰν τὴν μύτην καὶ τὸ πηγούνι, καὶ μὲ καλαμάρι μακρὸν εἰς τὴν ζώνην. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος τὸν ἐχαίρετα ταπεινά.

— Πῶτος εἶσαι καὶ ἀπὸ ποῦ ἤλθεις; ἠρώτησε τρομαγμένος ὁ κτίστης. Ἡ θύρα μου εἶναι κλειστή.

— Μὲ συγχωρεῖς, ἀπεκρίθη ὁ μαυροφόρος. Σὲ ἤκουσα ὅτι ἔκλαιες, καὶ ἤλθα νὰ σ' ἐρωτήσω τί ἔχεις, καὶ νὰ σὲ βοηθήσω.

— Σ' εὐχαριστῶ, διδάσκαλε, εἶπεν ὁ ἐργάτης. Εἰς ὅ,τι ὁμοῦς ἔχω δὲν ἠμπορεῖς νὰ μὲ βοηθήσῃς.

— Ποῦ ἤξεύρεις; εἶπεν ὁ ἄλλος. Ζήτηε μόνον καὶ βλέπομεν.

— Δὲν ἠμπορεῖς, σὲ λέγω, ἀπάντησε θυμωμένος ὁ κτίστης. Θέλω νὰ κτισθῇ τὸ γεφύρι ἐπάνω εἰς τὴν βρυματιάν, καὶ νὰ μὴ κρημνίζεταί, καὶ τὸ ποτάμι νὰ μὴ τὸ παίρῃ.

— Αὐτὸ μόνον; αὐτὸ εἶναι εὐκόλον. Τὸ γεφύρι θὰ κτισθῇ ὡς τὸ θέλεις.

— Αἶ! καὶ τί μ' ὠφελεῖ ἂν τὸ κτίσῃς δυνατὸ ὡς τὸ Παλαμῆδι, ἀπεκρίθη ὁ ἐργάτης. Αὐριον τὸ πρῶτ' ὁ Πασᾶς θὰ μὲ κόψῃ τὸ κεφάλι, διότι τὸ γεφύρι εἶναι κρημνισμένον.

— Ὡς αὐριον τὸ πρῶτ' ἔχομεν ὅλην τὴν νύκτα, εἶπεν ὁ μαυροφόρος. — Μὲ τὴν ἀδειάν σου ἀφεντικό; ἠρώτησεν ἔπειτα, καὶ μὲ πολλὴν ἡσυχίαν ἐβγάλε τὸ τσιθουκι ἀπὸ τὸν κόρπον του, τὸ ἐγέμισεν, ἔκαμε τὰ δύο δάκτυλά του ὡς λαβίδα, καὶ ἔπειτα, τὸ παράξενον! τὰ ἐμάκρυνε δύο πήχεις, ἐπῆρε μὲ αὐτὰ φωτίαν, τὰ ἐκόντηνε πάλιν, καὶ ἔβαλε τὴν φωτίαν εἰς τὸν καπνὸν του. Ἀφ' οὗ ἐκάπνισεν ὀλίγον,

— Αὐριον λοιπὸν, ἐπρόσθεσεν, ἡ γέφυρα θὰ εἶναι κτισμένη. Τί ἄλλο εἶναι εἰς τοὺς ὀρισμούς σας, καὶ εἰς τί ἠμπορῶ νὰ σᾶς φανῶ χρήσιμος;

Ὁ ἐργάτης τότε ὡς νὰ ἤρχισεν νὰ ἐννοῇ ὅτι κατ' ἠμπορεῖ νὰ ἔβγῃ ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον.

— Νὰ σὲ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, τὸν εἶπεν, ἡ ἄλ-

λη μου ἐπιθυμία εἶναι νὰ γίνω πλούσιος, καὶ νὰ γίνω ἀμέσως.

— Εἰς τὰς διαταγὰς σας, ἀπεκρίθη αὐτός! Νὰ γίνετε πλούσιος, τί δικαιοτέρον; Θέλετε ἄλλο τίποτε;

— Θέλω νὰ πάρω γυναῖκά μου τὴν ὠραίαν κόρην τοῦ προεστοῦ.

— Μεγάλη τιμὴ διὰ τὸν προεστὸν νὰ σᾶς κάμῃ γαμβρόν, καὶ θὰ ἔχετε ὅ,τι ἐπιθυμεῖτε.

— Εὐχαριστῶ διὰ τὸν καλοσύνην σας, ἀπεκρίθη ὁ κτίστης. Εἰπέτε με ὁμοῦς εἰς τί ἠμπορῶ νὰ σᾶς δουλεύσω καὶ ἐγώ; διότι βλέπω ὅτι οὔτε φωτίαν δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ σᾶς δώσω.

— Εἶναι περιττὸν νὰ ἐνοχληθῆτε, ἀπάντησεν ἐκεῖνος μ' εὐγένειαν. Πόσους χρόνους ἀκόμη εὐχαριστεῖσθε νὰ ζήσετε;

— Ἄν ζήσω τρεῖς χρόνους καθὼς ἐπιθυμῶ, εἶμ' εὐχαριστημένος, εἶπεν ὁ κτίστης.

— Τρεῖς χρόνους καθὼς ἐπιθυμεῖτε, ἀπεκρίθη μὲ βαθὴν χαίρεισμον ὁ ξένος. Ἐγὼ ἕνα μόνον μικρὸν ἐνθύμημα θὰ σᾶς ζητήσω...

— Ὅ,τι προστάζετε, ἀπάντησεν ὁ ἐργάτης,

— ... Μετὰ τοὺς τρεῖς χρόνους αὐτοὺς, ἀφ' οὗ ἀποθάνετε, ὅταν πλέον δὲν θὰ σᾶς χρειάζεται, νὰ μὲ χαρίσετε... τὴν ψυχὴν σας.

— Τὴν ψυχὴν μου! ἐφώναξε τρομαγμένος ὁ κτίστης. Τὴν ψυχὴν μου. Ὡ! εἶναι πρᾶγμα σημαντικόν! Λυποῦμαι, ἀλλὰ μὲ φαίνεται πῶς καὶ ἀφ' οὗ ἀποθάνω θὰ ἔχω ἀκόμη ἀνάγκη τῆς ψυχῆς μου.

— Ὡ! τότε ἀλλάζει, εἶπεν ὁ ἄλλος. Δὲν θέλω διόλου νὰ σᾶς βιάσω. Λυποῦμαι ἐγὼ περισσότερο ὅτι δὲν δύναμαι νὰ σᾶς δουλεύσω, καὶ νὰ σᾶς δώσω τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κόρην ὅπου ζητεῖτε. Καὶ οὔτε θὰ ἔχετε ἀνάγκη αὐτῶν, ἀφ' οὗ αὐριον ὁ πασᾶς θὰ σᾶς κόψῃ τὴν κεφαλὴν.

— Ἄ! ἔχετε δίκαιον, τὸ εἶχα λησμονήσει, εἶπεν ὁ κτίστης, καὶ ἔγινε χλωμὸς ὡς τὸ κηρί. Δὲν θέλω νὰ δώσω τὴν κεφαλὴν μου εἰς τὸν πασᾶν. Δὲν εἶναι δυνατὸν σεῖς ὁ τόσον καλὸς νὰ μὲ βοηθήσετε;

— Προθυμότητος δουλός σας, εἶπεν ἐκεῖνος. Ἀλλὰ μετὰ τρεῖς χρόνους τὴν ψυχὴν σας. Ἀλλέως λυποῦμαι ὅτι μὲ εἶναι ἀδύνατον.

Ὁ κτίστης ἤρχισεν νὰ περιπατῆ ἐπάνω καὶ κάτω ἀνήσυχος. Ἐπειτα ἐστάθη ἐμπρὸς εἰς τὸν ξένον.

— Δὲν μὲ χαρίζετε ἀκόμη δύο χρόνους; τὸν εἶπεν. Ἀπὸ τρεῖς δὲν τοὺς κάμνετε πέντε;

— Ὡ! πῶς; Ἀπὸ τρεῖς, εἶπεν ὁ μαυροφόρος τοὺς κάμνομεν ἐξ διὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω.

— Ἄς εἶναι λοιπὸν μετὰ τοὺς ἐξ χρόνους ἔχετε τὴν ψυχὴν μου, μὰ τὸν Ἄγιον...

— Ἄς λείψουν οἱ ἅγιοι, εἶπεν ὁ ἄλλος. Εἶμ' ἐναντίος τῶν ὀρκῶν. Ἐγὼ ἄλλην δικαιοσύνην, ἂν ἐπιτρέπετε.

Καὶ ἔβγαλε μικρὸν βιβλίον ἀπὸ τὸν κόρπον του, καὶ εἰς τὸ καλαμάρι ὅπου εἶχεν εἰς τὴν μέσην του ἐβούτησε διὰ κονδύλι τὸ νύχι του, ὅπου εἶχε σουβλερὸ καὶ μακρὸ καθὼς μερικοὶ τώρα ὅπου φραγγοπορεύονται, ἔγραψε τὸ ὑποσχετικόν, ἔβαλε τὴν ἡμερομηνίαν, εἰκοστὴν πέμπτην τοῦ Δεκεμβρίου, καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν κτίστην νὰ ὑπογράψῃ. Ὁ κτίστης ὁμοῦς δὲν ἤξευρε γράμματα, καὶ ἐπρότεινε νὰ βάλῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Τότε ὁ ξένος ἐθύμωσε, καὶ ἤρχισεν νὰ τρέμῃ ἀπὸ τὸ κακόν του, καὶ ὁ κτίστης ἔβαψε τὸ δάκτυλόν του εἰς τὸ καλαμάρι, καὶ τὸ ἐπάτησεν εἰς τὸ ὑποσχετικόν. Ὁ μαυροφόρος ἐκρυψε τὸ βιβλίον, ἐχαίρετῃς βαθύτατα, καὶ ἀνεχώρησε.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ κτίστης ἐπῆγεν εἰς τὸ βουνόν, καὶ ἐκεῖ ὅπου ἔκτισε δὲν ἦρε τίποτε. Ἡ ἀπορία του ὁμοῦς δὲν περιγράφεται, ὅταν ὕψωσε τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐπάνω, ἐκεῖ ὅπου περνοῦν οἱ ἀετοὶ, ὅπου, καὶ ὁ κατακλυσμὸς ἂν ἔλθῃ, δὲν θὰ φθάσῃ ποτὲ τὸ ποτάμι, καὶ ὅπου μόνον τὰ τελώνια τοῦ ἀέρος ἠμποροῦσαν νὰ ἦναι οἱ κτίσται, εἶδε τὸ γεφύρι τοῦτο νὰ ἐνῶνῃ τὰ δύο βουνά. Ἐτρεξεν ἀμέσως ἐπάνω νὰ τὸ περιεργασθῇ, καὶ ἐπέτα ἀπὸ τὴν χαρὰν του. Ἐκεῖ ὁμοῦς ὅπου τὸ ἐτριγύριζεν, ἐγλύστρησε, καὶ ἔπεσεν εἰς τὸν κρημόν. Ἄν ἦτον ἄλλος, κόκκαλόν του γερὸν δὲν θὰ ἔμεινεν. Αὐτὸς δὲν ἔπαθε τίποτε, καὶ καθὼς ἐπιάσθη ἀπὸ μίαν πέτραν διὰ ν' ἀνέβῃ, καὶ τὴν ἐκύλισεν, πῦρην ἀπὸ κάτω ἕνα πιθάρι θεόρατον, ὅλον φλωρί. Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἐκρυψε καλὰ τὸ πιθάρι, καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸν πασᾶν, καὶ ὁ πασᾶς, ὅταν εἶδε τὸ γεφύρι, ἐθαύμασε, καὶ τὸν ἐκήρυξε πρῶτον κτίστην τοῦ Μωρέως καὶ ὅλης τῆς οἰκουμένης.

Ἀπὸ τότε ὁ καλὸς ἤρχισεν νὰ ζῆ καθὼς χρειάζεται ἐνδύθηκε χρυσὰ φορέματα καὶ χρυσὰ ἄρματα, ἀγόρασε λειμονοπερίβολα καὶ παλάτια, ἄλλο εἰς τὸν Δαμαλᾶν, ἄλλο εἰς τὴν Ἀπάθειαν, ἄλλο εἰς τὴν Κατάραν καὶ ἄλλο εἰς τὸ Ἀνάθεμα, καὶ ὅλοι τὸν ἐμακάριζαν καὶ τὸν ἐζήλευαν. Ὁ προεστὴς ἤλθε καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ γίνῃ γαμβρός του, καὶ ὁ Δαμαλᾶς τὸν ἐκλεξε προεστὸν. Οἱ χρόνοι ἐπερνοῦσαν, καὶ ὁ κτίστης ἦτον μέγας καὶ πολὺς, καὶ ὁ κόσμος εἶχε νὰ κάμῃ μὲ τὰ πλοῦτη του καὶ μὲ τὴν ἀσωτίαν του.

Μίαν ἡμέραν, — ἦτον Χριστούγεννα, — ἐβγήκεν ἀπὸ τὸν λαμαλάν, χωρὶς νὰ εἰπῆ πὸς πηγαινέι. Ἐπῆγε νὰ πάρῃ φλωρία ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητον πίθον του. Ἐπῆγε, καὶ δὲν ἐπέστρεψε πλέον. Οἱ βοσκοὶ ὅπου εἶχαν τὰ πρόβατά των εἰς τὸ βουνόν, διηγήθησαν ἔπειτα ὅτι τὸν εἶδαν ἐν ᾧ ἐπερνουσε τὸ γεφύρι· ὅτι μεγάλη ἀνεμοζάλη εἶχε σηκωθῆ, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐγένε πισσα, καὶ ὁ ἀνεμος ἐγαύριζεν εἰς τοὺς βράχους κ' ἐφυσουσε ὡς νὰ ἤθελε νὰ ξεριζώσῃ τὸ ὄρος, καὶ ἐπιπταν βροχὴ καὶ χάλαζα καὶ κεραυνοὶ ὅπου ἦτον τρομάρα, καὶ μεταξὺ εἰς ταῖς βρονταῖς ὅτι ἤκουσαν μόνον ὡς μεγάλα χάλχανα εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ὅταν ὁ οὐρανὸς ἐξαστέρουσε, ὁ προσεστὸς δὲν ἦτον πλέον εἰς τὸ γεφύρι, καὶ πούποτε δὲν ἐφαίνετο. Μόνον ὅταν ἐπέρασαν εἰς τὸ μέρος ὅπου τὸν εἶχαν ἰδεῖ, ἤδραν κομμάτι χαρτὶ μαυρισμένον μὲ γράμματα ὅπου κἀνείς ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους τοῦ λαμαλά, οὔτε ὁ δημοδιδάσκαλος, δὲν ἤμπόρεσε νὰ τὸ ἀναγνώσῃ. Ἡ ἀνεμοζάλη ἐκεῖνη εἶχε φθάσει καὶ ὡς κάτω εἰς τὸ χωρίον, καὶ κεραυνὸς ἐπέσε καὶ ἐφόρευσε τὴν γυναῖκα τοῦ προεστοῦ, καὶ ἔκαυσε τὸ παλάτιόν του. »

Τὴν μακρὰν ταύτην διήγησιν μᾶς ἔκαμεν ὁ Βάρβα-Θανάτης ἐν ᾧ ἠτοιμάζετο ἡ τράπεζα, εἰς τὸ δεξιὸν χεῖλος τῆς χαράδρας, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι ὀπωσθὺν ὀμαλώτερον. Τινὲς κυρίαὶ ἔλεγον ὅτι ἐπρεπε νὰ βραχύνωμεν τὸ γεῦμα, προφασίζόμενοι ὅτι τῆς δύσεως τὰ νέφη ὑψοῦντο ἀπειλητικὰ, ἴσως ὁμως καὶ ἐκ τινος ἐνδομήχου ἐπιθυμίας νὰ μὴ μένωσι νέκτα εἰς τὰ μέρη ὅπου μαυροφόροι ἔρχονται εἰς ἐπισκέψεις διὰ τῆς ὁπῆς τοῦ κλειθροῦ. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι καθ' ὅλον τὸ γεῦμα ὁ μαυροφόρος οὗτος, καὶ ἡ γέφυρα, καὶ ὁ κτίστης, καὶ οἱ πίθοι οὔτινες εὑρίσκονται ὑπὸ τοὺς λίθους κυλιόμενοι, ἦσαν τὰ διηνεκῆ ἀντικείμενα τῆς εὐφύας, τῶν σαρκασμῶν, τῶν λογοπαιγνίων, ἴσως καὶ τοῦ κρυπτοῦ φόβου τῶν διαφόρων συνδαιτυμόνων, κατὰ τὸν ἀτομικὸν χαρακτῆρα ἐκάστου.

Οὕτω παρηλάθη ἡ εὐωχία ἐπὶ μακρὸν, καὶ ἡ νύξ ἐπλησίαζε. Καὶ ἐπεθύμουν μὲν πρὸ πολλοῦ αἱ πλεῖστοι τῶν κυριῶν ν' ἀναχωρήσωμεν· ἀλλὰ φοβούμενοι τὸ δίκυρον πῦρ τῶν εἰρωνειῶν, τὸ ὑποδεχόμενον πᾶσαν τοιαύτην πρότασιν, δὲν ἐτόλμων εἰμὴ πλαγίας τινὰς νύξεις. Τέλος ἡ Κυρία Ἀγγελική, ἧτις ἦτον ἀνωτέρα πάσης ὑπονοίας φόβου παιδαριώδους, λαβοῦσα μετ' ἀποφάσεως τὸν λόγον·

— Δὲν νομίζετε, εἶπεν, ὅτι εἶναι τέλος καιρὸς ν' ἀφήσωμεν τὸν οἰκοδεσπότην εἰς τὴν ἡσυχίαν του; Τὴν ἡμέραν δὲν εἶχομεν ἀνάγκην νὰ τὸν ψηφώμεν

εἰμῶτα ἐντὸς τοῦ δικαιοματός μας. Ἡ νύξ ὁμως εἶναι τῆς ἰδιαιτέρας δικαιοδοσίας τοῦ διαβόλου.

— Ἄ! ἀναφέρετε ἀκόμη τὸν διάβολον, κυρία μου! εἶπεν ὁ γνωστὸς ἐκεῖνος ἐπὶ ψυχολογία συνοδοιπόρος. Ὁ Διάβολος ἀπώλεσε τὴν ἐξουσίαν του, ὁ Διάβολος ἐξέθρονίσθη ἀφ' οὔτου τῆς ἐπικρατείας του ἔλαβον οἱ ἄγγελοι κατοχὴν.

— Ἔστω, ἀπεκρίθη ἡ Ἀγγελική, ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἀναπάρῃ ἀπὸ τὴν γέφυραν ταύτην ὡς τὸν κτίστην αὐτῆς· ἔχει ὁμως πολλοὺς πόδας καλῶς ἤκουσα ἐδῶ τινὰ λέγοντα, καὶ τίποτε δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ μᾶς κυλίσῃ, ὅταν καταβαίνωμεν, κατὰ τῶν φρεσῶν αὐτῶν κρημνῶν, ὅπου μὴ ἐλπίζετε νὰ εὑρετε καὶ δεῦτερον πῖθον φλωριῶν. Θέλει ἔχει φυσικώτατον σύμμαχον τὴν ἀπερισκεψίαν ἡμῶν ὅτι ἐνυκτώθημεν εἰς τοὺς τοιοῦτους δρόμους. Σὰς βεβαιῶ ὅτι καμμίαν ὁρεξίν δὲν ἔχω τοιοῦτου θανάτου, καὶ ἐγὼ ὑπάγω ν' ἀναβῶ εἰς τὴν ἡμίονόν μου.

Καὶ, ὡς πάντοτε συμβαίνει εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰ πλήθη, ὅπου ὁ δραστηριώτερος καὶ θαρραλεώτερος ἀναλαμβάνει αὐτομάτως τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὅλοι ἠγέρθησαν ν' ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγελικῆς, καὶ τόσον προθυμώτερον, καθ' ὅσον πρὸς δυσμὰς εἶχεν ἀρχίσει ν' ἀσπάτη.

Ἐξαίφνης ὁμως ἄσμα ἠκούσθη· ἐκ τῆς ἀντιπέρας πλευρᾶς τῆς χαράδρας, τὸ ἄσμα τοῦ παρὰ φρονος! Καὶ οἱ μὲν ὑπερέταϊ ἡμῶν, ἀκούσαντες τὰς προῖνάς μου περὶ αὐτοῦ παραγγελίας, ἀπέσχον τοῦ νὰ τὸν ἐνοχλήσωσιν. Ἡ δὲ Ἀγγελική, ἐλθούσα πρὸς με, καὶ λαβοῦσα με ἐκ τῆς χειρὸς, μὴ ἐδειξε σιωπῶσα τὸ μέρος ὅθεν ἐξήρχετο ἡ φωνή, καὶ ἔμεινε προσέχουσα ἀτενῶς εἰς τὸ ἄσμα του, τὴν δὲ χεῖρά τῆς ἠθανόμην ἐλαφρῶς τρέμουσαν εἰς τὴν ἐδικήν μου.

— Βλέπετε πῶς μὲ παρακολουθεῖ ὁ ἄθλιος, τῆ ἐπιθύρῃσα μεταξὺ δύο στροφῶν. Σχίζεται ἡ καρδιά μου, ὅταν ἀναλογίζομαι ὅτι πρέπει νὰ τὸν ἀφήσω.

— Νὰ ὑπάγωμεν νὰ τὸν ἰδῶμεν, νὰ τὸν ὁμιλήσωμεν, μοὶ ἀπεκρίθη ταπεινῆ τῆ φωνῆ.

— Ἄν ὑπέλαθον, ἔχγητε τὴν γενναϊότητα νὰ διαβῆτε τὴν γέφυραν.

— Τὴν διαβαίνω, ἀπήντησε μετ' ἀποφάσεως.

Βλέπων δὲ ὅτι ἐπέμενε, τῆ ἔδωκα τὴν χεῖρα ὅταν ὁ δυστυχῆς παρὰ φων ἐψάλλε τὴν τελευταίαν του στροφὴν ἐκ δευτέρου, διὰ νὰ τὴν φέρω ὑπεράνω τοῦ βαράθρου· ὁ δὲ σύζυγός τῆς τὴν ἐκράτει ἐκ τῆς ἄλλης χειρὸς, διότι ἕνεκα τῶν νεφῶν ἐπυκνωτο τὸ σκότος. Ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ

στραφῆ λαμπρῶς, καὶ ἐφώτισεν ἡμᾶς κατὰ πρόσωπον, ἐν ᾧ ἐθέτομεν τὸν πόδα ἐπὶ τῆς γεφύρας. Εἰς τὴν ἀκαριαίαν ὁμως λάμψην εἶδομεν καὶ ἡμεῖς κατέναντι ἡμῶν ἐπὶ ὑψηλοῦ βράχου ἰστάμενον τὸν παρὰ φροννα, ἡ δ' αἰφνιδία αὐτῆ ὄψις καὶ ἡ σφροδρότης τῆς λάμψεως κατέπληξαν τὴν Ἀγγελικὴν, ἧτις, ἀντὶ νὰ προχωρήσῃ, ὠπισθοδρόμησεν ἐξ ἐναντίας ἐν βῆμα, καὶ ἀπέσυρε καὶ ἐμέ.

Ἀμέσως δὲ τὴν πρώτην ἀστραπὴν διεδέχθη δευτέρα· καὶ εἰς αὐτῆς τὸ φῶς εἶδαμεν τὸν δυσυχῆ ψάλλον εἰς τὴν αὐτὴν μὲν ἀκόμη θέσιν ἰστάμενον, ἀλλ' ἔχοντα τεταμέναις τὰς δύο χεῖρας, ὡς ἂν μᾶς ἐκάλει, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του μοὶ ἐφάνησαν εὐρέως τεταμένοι καὶ σπινθηροβολοῦντες. Ἀμέσως δὲ σχεδὸν τὸν ἠκούσαμεν ἀρχίζοντα πάλιν τὸ ἄσμα του, ἀλλὰ κατὰ τρόπον παράδοξον καὶ διακεκομμένως, ὡς ἂν κατέβαλλεν αὐτὸν ἡ συγκίνησις, ἡ ὡς ἂν αὐτοσχεδίαζε. Καὶ τῷ ὄντι τὴν στροφὴν ἣν ἐψάλλε δὲν εἶχον ἀκούσει πρὶν· ἐπειδὴ, ὡς ὄλας, τὴν ἐπανελάβε δις, ἐδυνήθη νὰ τὴν ἀπομνημονεύσω. Ἐλεγε δὲ·

Φύσις, ὡς ἐθήλασα,
Νέος ἄν, τὸ γάλα σου,
Πάλιν σὲ ποθῶ.
Νὰ μ' ἀνοίξεις ἔρχομαι,
Μῆτερ, τὰς ἀγκάλας σου,
Καὶ νὰ κοιμηθῶ.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

*ΑΛ. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ.

ΑΙ ΔΥΩ ΕΡΩΜΕΝΑΙ.

(Συνέχεια ἰδὲ φυλ. 5).

VII.

Ἐπειδὴ ὁ Βαλεντίνος εἶχε λησμονήσει τὸ ῥινόμακτρον τῆς μαρκησίας, δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν εἶχεν ἐν ἄλλο εἰς τὸ θυλάκιόν του.

Ἐνῷ ἡ Κυρία Δελωναὶ ἐκλαιεν, ὁ ἀπερίσκεπτος νεανίας μας, ὅστις τὸ ἡγνός ἐντελῶς, ἀπείχε πολὺ τοῦ νὰ κλαίῃ. Εὐρίσκειτο εἰς μικρὰν τινὰ αἶθουσαν, χρυσοτῆν καὶ μυροδόλον ὡς κομψὴν θήκην ζαχαρωτῶν, ἐξηπλωμένος ἐπὶ ἀναπαυτικῆς καθέδρας ἐξ ἰοχρόου δαμασκηνοῦ. Ἡκροάζετο, ἀφου εἶχε γευματίσει καλῶς, ἐν βάλς τοῦ Weber, καὶ, ῥοφῶν ἐξαιρετον καφὴν, παρετήρει ἐνίοτε τὸν λευκὸν λαιμὸν τῆς Κυρίας Πάρνης, ἧτις κομψῶς ἐστολισμένη καὶ ἐξημμένη, ὡς λέγει ὁ Ὄφφμαν, ἀπὸ τὸ τέϊ, ἐγύμναζε τὰς ὠραίας τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμ-

βάλου. Τὸ βάλς ἦτον ἀρκετὰ δύσκολον καὶ εἶναι δίκαιον νὰ εἰπῶμεν ὅτι τὸ ἐπαίξεν ἐξαιρετα. Ἀγνοῶ τίς ἤξιζε περισσοτέρους ἐπαίνους, ὁ αἰσθηματικὸς μουσικοδιδάσκαλος τῆς Γερμανίας, ἡ εὐφύης μουσουργὸς ἢ τὸ θαυμάσιον κλειδοκύμβαλον τοῦ Ἑρᾶρ, τὸ ὅποιον ἐξέπεμπεν εἰς ἡχηρὰς δονήσεις τὴν διπλὴν ἔμπνευσιν ἧτις τὸ ἐξωογόνει.

Ὅταν ἐτελείωσε τὸ βάλς, ὁ Βαλεντίνος ἠγέρθη καὶ, ἐκφέρων ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του ἐν ῥινόμακτρον: « Λάξτετε, εἶπε, σὰς εὐχαριστῶ, ἰδοὺ τὸ ῥινόμακτρον ποῦ μ' ἐδανείσατε. »

Ἡ μαρκησία ἔκαμεν ἀκριβῶς ὅ,τι εἶχε κάμει ἡ Κυρία Δελωναί. Ἐρρίψε τὸ βλέμμα τῆς εἰς τὸ κέντημα, ἡ δὲ λεπτοφυῆς χεῖρ τῆς ἠσθάνθη, ὡς ἐκ τῆς τραχύτητος τοῦ ὑφάσματος ὅτι τὸ ῥινόμακτρον δὲν ἦτον ἰδικόν τῆς. Τὰ κεντήματα ἦσαν ὀλίγιστα, ἀλλ' ἀρκετὰ ὥστε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι τὸ ῥινόμακτρον ἀνῆκεν εἰς γυναῖκα. Τὸ περιέστρεψε δις ἢ τρίς, τὸ ὠσφράνθη μετὰ προφυλάξεως, τὸ παρετήρησε πάλιν, καὶ ἔπειτα τὸ ἐρρίψεν εἰς τὸν Βαλεντίνον, καὶ τῷ εἶπεν: « Ἀπατάσθε, τὸ ῥινόμακτρον αὐτὸ δὲν εἶναι ἰδικόν μου· ἀνήκει ἴσως εἰς καμμίαν θαλαμηπόλον τῆς μητρὸς σας. »

Ὁ Βαλεντίνος ὅστις εἶχε φέρι ἐξ ἀπροσεξίας τὸ ῥινόμακτρον τῆς Κυρίας Δελωναί, τὸ ἀνεγνώρισε καὶ ἠσθάνθη πάλλουςαν τὴν καρδίαν του. « Διατί ἀνήκει εἰς καμμίαν θαλαμηπόλον; » ἀπεκρίθη. Ἄλλ' ἡ μαρκησία εἶχε καθίσει πάλιν πλησίον τοῦ κλειδοκύμβαλου, ὀλίγον μεριμνώσα περὶ ἀντεραστρίας ἧτις μετεχειρίζετο πρόστυχον ῥινόμακτρον. Ἐπανελάβε τὸν γοργὸν ῥυθμὸν τοῦ βάλς καὶ ἐπροσποιήθη ὅτι δὲν ἤκουεν.

Ἡ ἀδιαφορία αὐτῆ ἐπέφραξε τὸν Βαλεντίνον· ἔλαβε τὸν πῖλόν του ἐτοιμαζόμενος νὰ ἐξέλθῃ. »

— Ἄ! ποῦ πηγαινέτε, ἠρώτησεν ἡ Κυρία Πάρνης.

— Εἰς τῆς μητρὸς μου διὰ νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν θαλαμηπόλον τῆς τὸ ῥινόμακτρον τὸ ὅποιον μὲ ἐδάνεισε.

— Θα σὰς ἰδῶμεν αὔριον; Θα μὲ εὐχαριστήσητε ἐὰν ἔλθετε νὰ γευθῆτε ἐδῶ.

— Ὄχι! θὰ ἦμαι ἐνασχολημένος ὅλην τὴν ἡμέραν.

Ὁ Βαλεντίνος ἐξηκολούθει νὰ περιφέρεται καὶ ὁμως δὲν ἀπεφάσιζε νὰ ἐξέλθῃ. Ἡ μαρκησία ἠγέρθη καὶ τὸν ἐπλησίασε.

— Παράδοξος ἄνθρωπος εἶσθε, τῷ εἶπεν· ἠθέλατε λοιπὸν νὰ μὲ ἰδῆτε ζηλοτυπούσαν;

— Ἐγὼ; παντάπασιν. Ἡ ζηλοτυπία εἶναι αἰσθημα τὸ ὅποιον ἀποστρέφομαι.

— Λοιπὸν διατί δυσχεστεῖσθε ὅτι τὸ ῥινόμακ-

τρον τούτο τὸ νομίζω ἀνῆκον εἰς ὑπηρέτριαν; Ἐγὼ πταίω ἢ σεις;

— Δὲν δυσαρεστοῦμαι ποσῶς εὐρίσκω τὸ πρᾶγμα φυσικώτατον.

Ταῦτα λέγων ἔστρεψε τὰ νῶτα. Ἡ Κυρία Πάρνης ἐπροχώρησεν ἀταράχως, ἤρπασε τὸ ρινόμακτρον τῆς Κυρίας Δελωναί καὶ πλησιάσασα εἰς ἀνοικτόν τι παραθύρον, τὸ ἔρριψεν εἰς τὸν δρόμον.

— Τί κάμνετε; ἀνέκραξεν ὁ Βαλεντίνος, καὶ ἔδραμε νὰ τὴν ἐμποδίσῃ· ἀλλ' ἦτον πλέον ἀργά.

— Θέλω νὰ μάθω, εἶπε γεῶσα ἡ μαρκησία, μέχρι τίνος βαθμοῦ τὸ θεωρεῖτε πολύτιμον καὶ ἔχω περιέργειαν νὰ ἰδῶ ἂν θὰ καταβῆτε νὰ τὸ ἀναζητήσετε.

Ὁ Βαλεντίνος ἐδίστασε πρὸς στιγμήν καὶ ἐλοκίνισεν ἀπὸ πείσμα. Ἐπεθύμησε νὰ τιμωρήσῃ τὴν μαρκησίαν διὰ δηκτικῆς τιнос ἀπαντήσεως, ἀλλὰ, ὅπως συμβαίνει συχνά, ἡ ὀργὴ τοῦ ἀφήρει τὴν ἐτοιμότητα τοῦ πνεύματος. Ἡ Κυρία Πάρνης ἤρχισε νὰ γελά ἔτι μᾶλλον, αὐτὸς δὲ ἐφόρεσε βιαίως τὸν πλόν του καὶ ἐξῆλθε λέγων· «Ἰπάγω νὰ τὸ ζητήσω.»

Τὸ ἐζήτησε τῷ ὄντι πολλὴν ὥραν· ἀλλὰ, ρινόμακτρον ῥιφθὲν εἰς τὸν δρόμον ταχέως ἀρπάζεται, αὐτὸς δὲ εἰς μάτην περιεφέρθη δεκάκις ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον τοῦ πεζοδρομίου ἕως εἰς τὸ ἄλλο. Ἡ μαρκησία εἰς τὸ πρᾶθυρόν τῆς ἐγέλα πάντοτε καὶ τὸν παρετήρει τί ἔκαμνε. Βαρυθεὶς τέλος καὶ ἐντροπόμενος ὀλίγον, ὁ Βαλεντίνος ἀπεμακρύνθη χωρὶς νὰ ἐγείρῃ τὴν κεφαλὴν προσποιούμενος ὅτι δὲν ἐνόησεν ποσῶς ὅτι τὸν παρετήρουν. Εἰς τὴν γωνίαν ὅμως τῆς ὁδοῦ ἐστράφη καὶ εἶδε τὴν Κυρίαν Πάρνης ἣτις δὲν ἐγέλα πλέον καὶ τὸν παρακολοῦθει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἐξηκολούθησε νὰ προχωρῇ χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ ποῦ ἐπήγαυε καὶ μηχανικῶς διευθύνθη πρὸς τὴν ὁδὸν ὅπου ἦτον ἡ κατοικία τῆς Κυρίας Δελωναί. Ἡ ἐσπέρα ἦτον ὠραία, ὁ οὐρανὸς καθαρὸς, ἡ δὲ χήρα ἣτις εἶχε περάσει ἡμέραν θλιβεράν ἴστατο εἰς τὸ παραθύρον τῆς.

— Ἐχω ἀνάγκην ἐνθαβρύνσεως, εἶπεν εἰς τὸν Βαλεντίνον ἅμα τὸν εἶδεν εἰσελθόντα. Εἰς ποῖον ἀνῆκει τὸ ρινόμακτρον τὸ ὁποῖον ἀφήκατε ἐδῶ; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ὁ Βαλεντίνος ἐταράχθη τόσον, ὥστε ἦτον ἀδύνατον ἡ χήρα νὰ μὴ ὑπονοήσῃ τι, καὶ χωρὶς νὰ περιμένη ἀπόκρισιν:

«Ἀκούσατέ με, τῷ εἶπεν. ἠξεύρετε ὅτι σὰς ἀγαπῶ· γνωρίζετε πολὺν κόσμον καὶ ἐγὼ δὲν βλέπω κανένα· μοὶ εἶναι ἐπίσης ἀδύνατον νὰ μανθάνω

τί πράττετε ἐνῷ διὰ σὰς ἦτον εὐκόλον νὰ ἔχετε πλήρη γνώσιν καὶ τῶν ἐλαχίστων μου πράξεων, ἂν σὰς ἤρχετο τοιαύτη ὄρεξις. Δύνασθε νὰ μὲ ἀπατήσετε εὐκόλως καὶ ἀτιμωρητί, ἐπειδὴ δὲν θέλω οὔτε νὰ σὰς ἐπιτηρῶ οὔτε νὰ παύσω τοῦ νὰ σὰς ἀγαπῶ· ἐνθυμηθῆτε, σὰς παρακαλῶ, τὸν λόγον μου τούτον· Ἐνωρὶς ἡ ἀργὰ τὰ πάντα μανθάνονται καὶ βεβαιωθῆτε ὅτι τοῦτο εἶναι θλιβερὸν πρᾶγμα.

Ὁ Βαλεντίνος ἤθελε νὰ τὴν διακόψῃ, ἀλλ' αὐτὴ, λαθούσα τὴν χεῖρά του, ἐξηκολούθησε:

— Δὲν λέγω ὅλην τὴν ἀλήθειαν· τὸ πρᾶγμα εἶναι ὄχι θλιβερόν, ἀλλὰ τὸ θλιβερότερον τοῦ κόσμου. Ἄν τίποτε δὲν εἶναι γλυκύτερον παρὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς εὐτυχίας, τίποτε δὲν εἶναι φρικωδέστερον παρὰ τὸ νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι ἡ παρελθούσα εὐτυχία ἦτο ψευδής! Ἐσυλλογισθῆτε ποτὲ τί θὰ ἦναι τὸ νὰ μισήσῃ τις ὅσους ἠγάπησε; Φαντάζεσθε ὀδυνηρότερόν τι; Σκεφθῆτε τοὺς λόγους μου, σὰς ἐξορκίζω. Ὅσοι ἠδύονται εἰς τὸ νὰ ἀπατοῦν τοὺς ἄλλους, ἐγκαυχῶνται συνήθως εἰς τοῦτο· νομίζουσιν ὅτι δεικνύουσιν οὕτω ὑπεροχὴν τινὰ ἀπέναντι τῶν ἀπατωμένων· ἡ ὑπεροχὴ αὕτη εἶναι πολὺ ἀσήμαντος· ἔπειτα ποῖον τὸ ἀποτελεσμά της; Τὸ κακὸν εἶναι εὐκολώτατον. Νέος τῆς ἡλικίας σας δύναται ν' ἀπατήσῃ τὴν ἐρωμένην του μόνον πρὸς διασκεδάσιν, ἀλλ' ἡ διασκεδασὶς παρέρχεται, ἡ ἀλήθεια ἔρχεται, καὶ τί μένει τότε; Δυστυχῆς γυνὴ ἐξαπατηθεῖσα, ἣτις ἐνόμισεν ἑαυτὴν ἀγαπωμένην, καὶ εὐτυχῆ, ἣτις σὰς ἐθεώρει ὡς τὸ μόνον ἀγαθὸν αὐτῆς· συλλογισθῆτε εἰς ποῖαν θέσιν εὐρίσκεται ἂν ἀναγκασθῇ νὰ σὰς ἀποστρέφεται!

Ἡ ἀφέλεια τῆς γλώσσης ταύτης συνεκίνησε τὸν Βαλεντίνον μέχρι βάλους καρδίας.

— Σὰς ἀγαπῶ, τῷ εἶπε· μὴν ἀμφιβάλλετε, δὲν ἀγαπῶ καμμίαν ἄλλην.

— Ἐχω ἀνάγκην νὰ τὸ πιστεύσω, ἀπεκρίθη ἡ χήρα, καὶ, ἂν λέγετε τὴν ἀλήθειαν, δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν ποτὲ πλέον τί ὑπέφερα σήμερον. Συγχωρήσατε ὅμως νὰ προσθέσω ἀκόμη μίαν λέξιν τὴν ὁποῖαν ἀφεύκτως θὰ σὰς εἰπῶ. Εἶδον τὸν ἐξηκουταετῆ πατέρα μου ν' ἀπατηθῆ ἀπὸ φίλον του τινὰ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Μία ἐπιστολὴ εἶχεν εὑρεθῆ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ φίλος οὗτος διηγείτο ὁ ἴδιος τὸν δόλον του καὶ ἐκαυχᾶτο διὰ τὴν θλιβεράν αὐτοῦ ἐπιδειξιότητα ἣτις τῷ εἶχε προσπορίσει ὀλίγα τραπέζικα γραμμᾶτια μὲ ζημίαν ἰδικήν μας. Εἶδα τότε τὸν πατέρα μου περιλυπὸν καὶ ἐκπληκτόν, μὲ κύπτουσαν τὴν κεφαλὴν, ν' ἀναγινώσκῃ τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην· ἐντρέπετο τόσον ὅσον ἂν ἦτον

αὐτὸς ἐνοχὸς· ἐσπόγγισε ἐν δάκρυ ἐπὶ τῆς παρεΐας του, ἔρριψε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸ πῦρ καὶ ἀνέκραξε· «Πόσον ἡ ματαιοφροσύνη καὶ τὸ συμφέρον εἶναι εὐτελεῖ πρᾶγματα, ἀλλὰ καὶ πόσον φρικτὸν εἶναι νὰ χάσῃ τις φίλον!» Ἄν ἦσθε ἐκεῖ, Βαλεντίνε, θὰ ὠρκίζεσθε νὰ μὴ ἀπατήσετε ποτὲ κανένα;

Ἡ Κυρία Δελωναί ἔχυσε δάκρυα τινὰ ἐνῷ ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας. Ὁ Βαλεντίνος ἐκάθητο πλησίον τῆς καὶ ἀντι ἄλλης ἀπαντήσεως τὴν ἐφέλικυσε πρὸς ἑαυτὸν, ἐκείνη δὲ στηρίζασα τὴν κεφαλὴν τῆς ἐπὶ τοῦ ὤμου του καὶ, ἐξαγαρούσα ἀπὸ τὸ θυλάκιον τοῦ φορέματός της τὸ ρινόμακτρον τῆς μαρκησίας:

— Εἶναι τῷ ὄντι ὠραῖον, τῷ εἶπε, τὸ κέντημά του εἶναι λεπτότατον· δὲν μοῦ τὸ ἀφίνετε; Ἡ ἔχουσα αὐτὸ δὲν θὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὸ ἀπώλεσεν ὅταν ἔχη τις τοιοῦτον ρινόμακτρον, ἔχει καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἐγὼ ἔχω μόνον δώδεκα καὶ δὲν εἶναι πλούσια. Φέρετέ μοι τὸ ἰδικόν μου τὸ ὁποῖον ἐλάθετε καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν διὰ σὰς, ἀλλ' ἐγὼ θὰ κρατήσω τοῦτο.

— Διατί νὰ σὰς τὸ ἀφίσω, ἀπεκρίθη ὁ Βαλεντίνος, ἀφοῦ δὲν θὰ τὸ μεταχειρισθῆτε;

— Ἐξ ἐναντίας, φίλε μου· πρέπει νὰ παρηγορηθῶ διότι τὸ εὑρον ἐπὶ τοῦ καθίσματος τούτου καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ σπογγίζῃ τὰ δάκρυά μου ἕως οὗ παύσουν νὰ βέωσιν.

— Ἄς τὰ σπογγίσῃ τὸ φίλημα τοῦτο! ἀνέκραξεν ὁ νέος. Λαμβάνων δὲ τὸ ρινόμακτρον τῆς Κυρίας Πάρνης, τὸ ἔρριψεν ἀπὸ τὸ παράθυρον.

(Ἰ. Αχο. Ιουθεῖ.)

ALFRED DE MUSSET.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ.

ΖΩΪΚΟΣ ΜΑΓΝΗΤΙΣΜΟΣ.

Ἡ εἰς τὴν ἀλήθειαν ἀγούσα ὁδὸς δὲν εἶναι εὐθεῖα τις καὶ ὁμαλὴ, ἀλλ' ἀτραπὸς στενὴ καὶ τραχεῖα, διὸ οἱ ταύτην ὁδεύοντες εὐκόλως ἀποπλανῶνται ἂν δὲν μεταχειρισθῶσιν ὀρθῶς τὰς τε αἰσθήσεις καὶ τὸ λογικὸν αὐτῶν.

Καὶ ὅταν μὲν ἐξ ἀγνοίας οἱ ἄνθρωποι περιπίπτωσιν εἰς ἀπάτην, ὡς περ οἱ ἀπαξιῶσαντες τὴν πείραν καὶ τὴν παρατήρησιν ἀρχαίοι, δύναται ἴσως νὰ δικαιολογηθῶσι προβάλλοντες τὴν φυσι-

κὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τὸ φύσει δυσχερὲς τῆς ἐρεῦνης. Ὅταν δὲ ἐκ προλήσεως καὶ ἐν γνώσει ἐπινοῶσι μέσα πρὸς ἀποπλάνησιν, ὠφελοῦμενοι, εἴτε ἐκ τῶν ἔξεων τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε ἐκ τῆς φυσικῆς τάσεως, ἣν ἔχει πρὸς πᾶν τὸ διαγείρον θαυμασμόν, καὶ ἐμβάλλωσιν αὐτὸν εἰς φαντασιώδη συστήματα, ἔχουσι δὲ καὶ τὴν τὸλμην νὰ ἐπιβάλλωσιν αὐτὰ καὶ εἰς τοὺς πεπαιδευμένους, τότε τὸ ἀληθὲς φῶς τῆς ἐπιστήμης πρέπει νὰ ἐκλάμψῃ ἀπλετον, ἵνα διασκεδάσῃ τὸ σκότος τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης. Ἡ ἐπιστημονικὴ ὀρθοδοξία ἔχει ἐχθροὺς ἐπιβούλους· ἀλλὰ, πιστοὶ στρατιῶται τῆς ἀληθείας, οἱ ταύτης ἐρασταί, ἐμμένοντες καὶ μαχόμενοι ἐνθα ἐτάχθησαν, καταβάλλουσιν ἀρδην, ὅτε μὲν τὴν ἱεροκρισίαν, εἰς ἣν ὑποβάλλοντο, ὡς εἰς δοκιμαστήριον, αἱ θεοπέμπτοι ἀλήθειαι τοῦ Γαλιλαίου καὶ Κεπλέρου, ὅτε δὲ τὰ φαντασιώδη οἰκοδομήματα τοῦ Γάλλου (Gall), τοῦ Μεσμέρου κτλ. ἀτυχῶν τούτων ἐρμηνευτῶν τῶν γινομένων. Τόσον εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ πείρα ἄνευ τοῦ λόγου θνήσκει, ὅσον ὅτι καὶ τὸ σῶμα χωριζόμενον ἀπὸ τῆς ψυχῆς σήπεται!

Πόσον μακρὰν ἡμῶν ἔμειναν οἱ χρόνοι τῆς ἐπιστημονικῆς ἀπάτης καὶ τῶν ψευδῶν ἰδεῶν, πόσον τὰ μέσα τοῦ ἐξελέγγειν τὴν ἀγυρτεῖαν κατήντησαν πρόχειρα σήμερον! Ἡ ἀστρολογία, ἡ μαντεία, κτλ. δὲν ἠδύναντο νὰ ζήτωσιν εἰμὴ μόνον μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἐπιστημονικῆς ὀρθοδοξίας. Δόξα ἀφάρτος διὰ τοῦτο περιβάλλει τὸν Γαλιλαῖον καὶ τὸν Βάκωνα, ἐπειδὴ τὰ σκότῃ διαλύονται ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς ἐπιστημονικῆς πίστεως, ἣν οὗτοι ἐθεμελίωσαν. Δι' αὐτῶν οἱ σοφισματῖαι κατεβλήθησαν, δι' αὐτῶν ἡ περιπατητικὴ διδασκαλία ἐματαιώθη, δι' αὐτῶν ἡ ἰατρικὴ δεισιδαιμονία τοῦ μεσαιῶνος ἐξέλιπεν.

Οἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἰατροὶ, ἀνά χεῖρας ἔχοντες τὸ καλούμενον Ἰατροσόφισον, ἐδίδασκον «Διὰ τὴν κεφαλιήν», θὲς εἰς τὸν αὐχένα τὴν ἱεροβοτάνην (auct. Forestus).

Διὰ τὴν ἐπιληψίαν, ἐξάρτησεν εἰς τὸν τράχηλον μικρὸν στέλεχος ἀκτῆς (auct. Anton. Hartmann et Bartholin).

Διὰ τὴν ἀπογοργίαν, θὲς ἐπὶ τῆς καρδίας μικρὸν σάκκον πλήρη κρόκκου.

Διὰ τὴν ὁδοτορυίαν, τοὺς ὀφθαλμοὺς καταβίβος.

Διὰ τὴν αἰμοπτυσίαν, θὲς ἐπὶ τοῦ στομάχου φρῦνον, φουεθέντα καθ' ὅν χρόνον ὁ ἥλιος κεῖται ἐπὶ τοῦ λέοντος τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου (auct.

Hoffmann. Method. Medend. lib. I. cap. 19.) κτλ.¹

Τὴν ἐλεφαντίασιν (λέπραν), οἱ ὄφεις, οἱ ἐν τῷ ἄνθρωπῳ τῶν περὶ τὸ Βραχικιάνον ὀρέων, θεραπεύουσιν (Kircher, De arte Magnetica, lib. III. pars. 7.) ὡς ἐξῆς: Ὁ ἀσθενὴς, λαβὼν προηγουμένως καθάρσιον, μεταφέρεται ἐν τῷ ἄνθρωπῳ, οὐτινος ἡ θερμικρασία εἶναι ἀσυγκρίτως μείζων τῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, ἐκδυθεὶς δὲ ἐξαπλοῦται ὀλόγυμνος κατὰ γῆς, μετ' οὐ πολὺ ἐπέρχεται αὐτῷ ἰδρῶς ἀφθονος, ἐκ τῆς θερμότητος τοῦ χωρίου καὶ ὑπνος νήδυμος. Ἐν τῷ δὲ κοιμᾶται καὶ μένει ἀκίνητος, οἱ ἐκ τῶν περὶ ὄφεις, δελεαζόμενοι ὑπὸ τῆς ὀσμῆς τοῦ ἰδρῶτος, ἐξέρχονται ἐκ τῶν ὀπῶν αὐτῶν καθ' ἑκατοντάδας, περιτυλίσσονται περὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀσθενοῦς καὶ χωρὶς νὰ βλάψωσιν αὐτὸν, λείπουσιν ἡπίως τὸ δέρμα αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ὀλίγον ὁ ἄνθρωπος ἐὰν κινηθῆ, οἱ ὄφεις ψεύγουσιν, πρέπει νὰ μείνῃ ἀκίνητος. Ὄθεν ἵνα μὴ κινηθῆ καὶ ἀκουσίως ὁ πάσχων, ἕνεκα τοῦ φόβου ἢ τῆς ἀηδίας τῶν ὄφρων, δίδουσιν αὐτῷ ἐνίοτε ποσὸν τι ὀπίου. Ἀφ' οὗ δὲ κοιμηθῆ ἐπὶ δύο ἢ τέσσαρας ὥρας, ἐκβάλλουσιν αὐτὸν τοῦ ἄνθρωπου, καὶ ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας, μέχρις οὗ θεραπευθῆ ἐντελῶς, ὅπερ συμβαίνει ταχέως.

Οἱ τῶν ἡμετέρων χρόνων ἰατροί, γεννηθέντες εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ

μέθοδος ἐκαθάρσαν τὴν ἰατρικὴν ἀπὸ τῆς δαιμονίας ἐμπειρίας, ἀποδεικνύουσι θαυμασίως, ἂν τοιαύτην ἀποδείξιν δὲν κρίνουσιν ἀναξίαν ἑαυτῶν, ὅτι οὐδεμία θεραπεία δύναται νὰ δικαιώσῃ θεραπείαν, οἷα ἡ εἰρημένη. Γινώσκοντες πρῶτον τὰ περὶ ἐλεφαντιάσεως καὶ δεύτερον τὰ περὶ ὄφρων, εὐρίσκουσιν ὅτι οὐδεμία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἀσθενείας καὶ τῶν ἐρπετῶν. Ἐὰν δὲ ἀναφέρωσιν αὐτοῖς πειράματα, ἐρωτῶσι τίς ὁ πειραθεὶς, πῶς καὶ ἐπὶ τίνων περιστάσεων ἐπειράθη. Παρατηροῦσι δὲ καὶ ὅτι λίαν ἀπίθανος εἶναι ἡ εἰρημένη συνθήκη τῶν ὄφρων, ἀπαιτοῦσι λεπτομερείας, οἷον πόσοι οἱ θεραπευθέντες καὶ ὑπὸ πόσων ὄφρων ἐθεραπεύθησαν, ποῖαι αἱ ληφθεῖσαι προφυλάξεις, πῶς ἡ θεραπεία ἐπεκυρώθη λογικῶς ὑπὸ τῶν πραγμάτων, κτλ. Ἀφ' οὗ δὲ ταῦτα πάντα βασιάνωσι συμπεραίνουσιν ἀδιστακτικῶς, ὅτι τὰ περὶ τοῦ θεραπευτικοῦ ἄνθρωπου καταντῶσι μῦθος, ὃν ἡ ἀμάθεια, ἡ εὐπιστία καὶ ἡ ἀγυρτεία ἐπλασαν καὶ ὑπεστήριξαν.

Ἄλλ' ἄρα γε οἱ χρόνοι τῆς ἀμαθείας, τῆς εὐπιστίας, τῆς ἀπάτης, καὶ τῆς ἀγυρτείας παρήλθον ὀλοσχερῶς, ἢ ὑπερασπίζομεν καὶ ἡμεῖς αὐτοί, ἐν ἀγνοίᾳ ἰσως ἐνίοτε, ψευδεῖς ἰδέας καὶ θεραπείας ὁμοίας πρὸς τὴν τοῦ ἄνθρωπου τῶν ὄφρων, γινόμενοι ὀπαδοὶ τολμηρῶν τινῶν ἀνθρώπων, κακῶς ἐφαρμοζόντων τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστημονικῆς ὀρθοδοξίας; Ὁ ζωϊκὸς μαγνητισμὸς ὃν περιγράφομεν ἐνταῦθα, κατὰ τινὰς μαγνητοκρίτας, δύναται νὰ ἀποδείξῃ τοῦτο εἰς ἕκαστον.

Πόρρωθεν ὁ ὄφις, ἀτενίζων τὰ πτηνὰ, παραλύει αὐτὰ καὶ συλλαμβάνει. Πόρρωθεν ὁ κύων τὴν πέρδικα ἀτονίζει καὶ ἀρπάζει. Πόρρωθεν ἡ Κάρκη (τορπίλλα) κεραυνοβολεῖ τὸν ἀλιεῖα ἐν τῇ θαλάσῃ. Πόρρωθεν ὁ ἠλεκτρικὸς Σύλβρος τὸν ἀγρῦνοντα αὐτὸν ἀφοπλίζει. Πόρρωθεν οἱ ἐγκέλευς τῆς Σουρίνας (Γυμνωτοί) φρονέουσι τοὺς ἵππους, διώκοντας αὐτοὺς ἐν τῇ ἰλύϊ. Πόρρωθεν γίνονται αἱ φυσικαὶ ἔλξεις καὶ ὤσεις τοῦ μαγνητικοῦ καὶ ἠλεκτρικοῦ ρευστοῦ. Πόρρωθεν ἄρα καὶ ὁ μαγνητιστὴς ἐφαντάσθη ὅτι ἐκβάλλει ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ ρευστόν τι, ἔταν θέλει ἐπιμόνω, διὰ τινῶν δὲ κινήσεων τῶν χειρῶν μεταδίδει αὐτὸ εἰς τὸν μαγνητιζόμενον ἄνθρωπον, ὃν ἐμβάλλει εἰς ὑπνον μαγνητικόν.

Ὁ ζωϊκὸς οὗτος μαγνητισμὸς οὐδὲν κοινὸν λοιπὸν ἔχει πρὸς τὰ φαινόμενα τοῦ φυσικοῦ μαγνήτου, ὅστις εἶναι σιδηρὸς ὠξειδωμένος, ἢ τοῦ τεχνικοῦ, ὅστις εἶναι χάλυψ, τὰς μαγνητικὰς ιδιότητες κεκτημένος.

Ἀλλὰ ἀ) μεταβαίνει ἀληθῶς ἐξ ἐνὸς εἰς ἕτερον

ἄνθρωπον ρευστόν τι ζωϊκόν, ὅποιον ὁ Μέσμερος καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ παραδέχονται; β) Παράγει ιδιότητας παραδόξους εἰς τὸν ἄνθρωπον, δυνάμενον τότε νὰ ἐλίπη καὶ δι' ἄλλων τοῦ σώματος μερῶν, ν' ἀναγινώσκῃ ὅ,τι κείται ὀπισθεν ἐτέρων σωμάτων εἰς μεγίστην ἀπόστασιν, νὰ λέγῃ ὅ,τι γίνεται εἰς μεμακρυσμένους τόπους, νὰ ἐκτελῆ θεραπείας παραδόξους, νὰ εὐρίσκη εἰς ἀποκοπεῖσαν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀνθρώπου κόμην, πάντα τὰ μυστικά αὐτοῦ, παρελθόντα, παρόντα καὶ μέλλοντα;— ἴδωμεν.

Α'. Ὡς πρὸς τὸ ὑποθετικὸν ρευστόν τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ, αἱ ὑποθέσεις δὲν συγχωροῦνται εἰς τὰς φυσιολογικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας εἰμὴ ὅταν ἐξηγηθῶσι καὶ συναρμολογῶσι τὰ γνωστὰ γινόμενα, προβλέπουσι δὲ τὴν ὑπαρξίν ἄλλων, ἅτινα προσεπικυροῦ ἢ πείρα. Ὅταν αἱ ὑποθέσεις δὲν ἐκπληρῶσι τὰς συνθήκας ταύτας, ἀποβάλλονται ὡς ἀνωφελεῖς, μάλιστα δὲ καὶ ὡς ἐπιζήμιοι, διότι διακωλύουσι τὰς ἐρεῖνας, παρέχουσαι εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπατηλὴν τινὰ εὐχαρίστησιν. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ, ἥτις οὐδὲν ἐξηγήσασα, οὐδὲ προϊδούσα ἕτερα φαινόμενα, οὐδενὸς ἐπιστημονικοῦ κύρους ἀξιοῦται.

Β'. Ὡς πρὸς τὰ γινόμενα τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ ταῦτα εἰσὶν ἀδύνατα καὶ πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀποδείξιν τοῦ δυνατοῦ αὐτῶν ἀποβαίνει ἀνωφελὴς καὶ ματαία.

Τῷ ὄντι, ἀδύνατον καλεῖται πᾶν ὅ,τι ἀντίκειται εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους, οὓς ἡ πείρα καὶ ἡ παρατήρησις ἐπεκύρωσαν. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς νόμους συνάγομεν ἐκ τῶν γινόμενων, ἀδύνατον νὰ πορισθῶμεν αὐτοὺς ἐκ γινόμενων ἀντιφατικῶν, καθ' ὅσον γινόμενα ἀντιφατικά οὐδέποτε ὑπάρχουσι: τὰ γινόμενα δύνανται νὰ διαφέρωσιν μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ν' ἀντιφάσκωσι πρὸς ἄλληλα, ἐπειδὴ τὸ ἀδύνατον διὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἶναι αὐτὸ τὸ ἀντιφατικὸν τῶν γινόμενων ὁ κύκλος, παραδείγματος χάριν, ἀδύνατον νὰ ᾖ τὴν τετράγωνον, ὁ Μωάμεθ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ θέσῃ τὴν σελήνην ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἀδύνατος ἡ ὑπαρξὶς ἰσότητος παμμεγίστου πρὸς ἐλάχιστον.

Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ μαγνητικὸς ὑπνος¹ δὲν

1. Ὁ μαγνητικὸς ὑπνος εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν τῶν νυκτοβατῶν, ἢ δὲ λέξις νυκτοβασία δεικνύει νευρικὴν τινὰ κατάστασιν, ἐν ἣ ὁ ἄνθρωπος, ἡμικοιμώμενος ἢ ἡμιεργηγῶς, ἀντιλαμβάνεται αἰσθημάτων καὶ ἐνασχολεῖται εἰς πράξεις, οἷα αἱ ὑπ' αὐτοῦ πραττόμεναι ὅταν τὰ ὄργανα καὶ αἱ αἰσθήσεις γρηγορῶσιν. (M. S. Sandras. traité pratique des maladies nerveuses t. 1. Paris 1851.)

εἶναι ἀντιφατικὸς πρὸς τὸν φυσικόν, ἐπειδὴ ὑπάρχοντος τοῦ τελευταίου, δὲν ἔπεται ὅτι εἶναι ἀδύνατος καὶ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ πρώτου, μόνον ἤθελον ὑπάρχει τότε δύο εἶδη ὑπνου, ὅπερ οὐδένα φυσικὸν νόμον ταρασσει. Ἄλλ' ὁ καλούμενος μαγνητικὸς ὑπνος δὲν δύναται νὰ παράγῃ φαινόμενα, ἅτινα ἐκ τῶν προτέρων μὲν, χαρακτηρίζονται ὡς παράδοξα, ἐκ τῶν ὑστέρων δὲ, ὡς ἀδύνατα.

Ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι ἀδύνατον ὅ,τι δὲν ὑπάρχει. γνῶρισμα ἄρα καὶ μέτρον τοῦ δυνατοῦ εἶναι ἡ πραγματικότητα. Ὅ,τι δὲ εἶναι πραγματικὸν εἶναι καὶ δυνατόν, καὶ ὅ,τι εἶναι δυνατόν αὐτὸ καὶ ὑπάρχει. Τοῦ πραγματικοῦ μὲν καὶ δυνατοῦ συνυπαρχόντων, πραγματικοῦ δὲ ὄντος μόνον ἐκείνου, ὅπερ ἡ πείρα ἀποκαλύπτει, ἔπεται ὅτι ἄνευ πειραμάτων οὐδεὶς δύναται νὰ βεβαιώσῃ τὸ δυνατόν οἰουδήποτε γινόμενον. Διὸ καὶ τὰ εἰρημένα γινόμενα τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ θεωρητέον ὡς ἀδύνατα ἐν ὅσῳ δὲν ἀποδειχθῶσι πειραματικῶς. Ἐλθωμεν λοιπὸν εἰς τὰ περὶ τούτων πειράματα.

Ὁ κοιμώμενος τὸν μαγνητικὸν ὑπνον εἶναι ἐξωτερικῶς ἀναισθητός, ἀκοῦει ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν ὠτων, βλέπει ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν ὀφθαλμῶν εἰς ἀπόστασιν οἰανδήποτε, κοινοποιεῖ τὰς ἰδέας του, προβλέπει τὰ μέλλοντα καὶ τὰ θεραπευτικὰ μέσα, λησμοεῖ δὲ πάντα ἐξεγερόμενος ἐκ τοῦ ὑπνου.

Ὁ Μέσμερος, ἀνακαινιστὴς κατὰ τὸ ἔτος 1778 τῶν συστηματικῶν ἰδεῶν τοῦ Ιϛ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ, ἀνεδέχθη νὰ ἀποδείξῃ τὰ ἀνωτέρω διὰ φυσιολογικῶν φαινομένων ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ θεραπειῶν διαφόρων ἀσθενειῶν ἦσαν δὲ τὰ φυσιολογικὰ φαινόμενα νευρικῆς κινήσεως μερῶν τινῶν τοῦ σώματος, οἷον κλαυσίγελος ἀκούσιος, ἰδρῶς, ἐπαύξησης τῶν σφυγμῶν, αἰσθημα ψύχους καὶ θερμότητος, σπασμοὶ ὀρμητικοί, οὓς ὠνόμαζε κρίσις. Πρὸς παραγωγὴν πάντων τούτων ὁ Μέσμερος μετεχειρίζετο διαφόρους συσκευὰς καὶ ὄργανα, κατασκευασμένα μὲν ὡς τὰ ἐν χρήσει εἰς τὴν φυσικὴν διὰ τὰ πειράματα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τοῦ φωτός, κτλ., κατάλληλα δὲ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ρευστοῦ, ὅπερ ὑπελάμβανεν ἀπανταχοῦ ὑπάρχον, ταῦτα δὲ ἦσαν καθίσκοι πλήρεις ὕδατος ἢ ῥινημάτων σιδήρου, στελέχη σιδηρὰ, ῥαβδοὶ αἰχμηραὶ, καὶ ἄλλα.

(Ἔπεται συνέχεια.)

Δ. Σ. ΣΤΡΟΓΜΠΟΣ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

ΑΛΦΟΝΣΟΣ ΛΑΜΑΡΤΙΝΟΣ.

Ἄν ὑπάρχη βίος ποιητοῦ παρουσιάζων τὰς πλέον ἐκτάκτους περιπετείας καὶ συνενῶν τὴν μεγίστην εὐκλοίαν μὲ τὴν θλιβερότερην λήθην, οὗτος εἶναι ὁ τοῦ Λαμαρτίνου. Δι' αὐτὸν ὁ Ταρπίος λίθος εὐρέθη ὑπὲρ τὸ σύνθημα τοῦ Καπιτωλίου, καὶ ἐφόρεσε τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἐνῶ εἶχεν ἔτι νωπὸν τὸν στέφανον τοῦ θριάμβου. Ἄφου εἶδε τὴν Γαλλίαν πᾶσαν ἀκρωμένῃ ἐν εὐλαβείᾳ σιγῇ τὰς γλυκείας τῆς λύρας τοῦ μελωδίας, ἀφου διεύθυνεν ὑπερηφάνως καὶ εὐγενῶς τὰς τύχας τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεως, ἐκπνέει σήμερον ἄσημος καὶ πένης εἰς μίαν γωνίαν τῶν Παρισίων καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐπαιτῇ τοῦ γήρατός του τὸν ἄρτον.

Ὁ Ἀλφόνσος Λαμαρτίνος ἐγεννήθη τῇ 9 Ὀκτωβρίου 1791 εἰς Μακὸν ἐκ πατρὸς εὐγενοῦς ἐπαρχιώτου, ὑποστάντος μυρίας καταδιώξεις ἐπὶ τῆς Τρομοκρατίας καὶ ἀναγκασθέντος ἔκτοτε νὰ ζῇ ἐν Λαυανείᾳ εἰς ἓν τῶν κτημάτων του. Μεγάλῃ ἐπιπόρῃ ἐξήσκησεν ἐπὶ τοῦ Λαμαρτίνου κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἡλικίαν ἡ μήτηρ του, γυνὴ ἔξοχος, ἔχουσα εὐγενῆ τὴν καρδίαν καὶ ἀγίαν τὴν διάνοιαν. Ἐξετάζων τις τὸν βίον τῶν πλείστων μεγάλων ἀνδρῶν, εὐρίσκει παρὰ τὴν κοιτίδα τῶν μίαν γυναῖκα, διαπλάττουσαν κατὰ βούλησιν τὴν εὐμάλακτον τοῦ παιδὸς καρδίαν καὶ διευθύνουσαν τὴν μέλλουσαν

αὐτοῦ μοίραν. Ἄν ἡ μήτηρ ἦναι αὐστηρὰ καὶ μεγαλεπίβολος, ἂν ἐν αὐτῇ ὁ νοῦς δεσπόζει τῆς καρδίας, ὁ παῖς γίνεταί Γράχχος, ἄκαμπτος καὶ ἠρωϊκὸς πολίτης δημοκρατίας, ἂν ἐξ ἐναντίας ἦναι γυνὴ χριστιανὴ, ὅλη ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις. ἔχουσα μειδιάματα δι' ὅλας τὰς χαρὰς καὶ δάκρυα δι' ὅλας τὰς δυστυχίας, ὁ παῖς γίνεταί Λαμαρτίνος, ποιητῆς χριστιανός, ψάλτης τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς οὐδύνης.

Ἄφου ὁ Λαμαρτίνος ἐτελείωσε τὰς σπουδὰς του καὶ ἔγραψε τοὺς πρώτους αὐτοῦ στίχους, ἀποχαιρετισμὸν πρὸς τὸ σχολεῖον ἐν ᾧ ἀνετράφη, ἀπεφάσις νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ ἰδῇ τὴν ὠραίαν χώραν, ἣν ἡ νεαρά του φαντασία ἐκόσμη μετὰ τὰ μαγικότερα χρώματα. Ἡ Ἰταλία ὑπῆρξεν ὁ παράδεισος τοῦ πρώτου ἔρωτος τοῦ Λαμαρτίνου. Ἐκεῖ ἐγνώρισεν τὴν Γρατσιέλλαν, πτωχὴν καὶ ὠραίαν θυγατέρα ἀλιέως, τῆς ὁποίας τὸν ἔρωτα μετὰ πολλὰ ἔτη ἐπένησεν ὁ ποιητὴς εἰς δακρυθρότους σελίδας. Ἡ μελάγχρους Ἰταλίς ἠγάπησε παραφόρως τὸν ξανθὸν υἱὸν τῆς ἄρχτου, ἀλλὰ τὸ λεπτοφρὸς τῆς σῶμα ἐθραύσθη ὑπὸ τοὺς παλμούς καὶ ἡ Γρατσιέλλα ἀπέθανε. Μεγάλῃ καὶ ἐνδύμυχος ὑπῆρξεν ἡ οὐδύνη τοῦ Λαμαρτίνου διὰ τὸν θάνατον τῆς ἀγαπητῆς καὶ ὅταν, βαρυνθεὶς τὴν Ἰταλίαν, ἐπέστρεψε ν' ἀναπαυθῇ καὶ ν' ἀντλήσῃ θάρρος εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρός του, ἡ ἀγία γυνὴ δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυά της βλέπουσα τοῦ νεανίου τὴν μελαγχολίαν καὶ τὴν ὠχρότητα. Νομίζουσα δὲ ὅτι ἡ τύβη καὶ αἱ ἠδοναὶ τῶν Παρισίων ἠδύναντο ἰσως νὰ παραμυθίσωσι τὸν Λαμαρτίνον, ἀπεφάσις νὰ θυσιάσῃ καὶ τὰ τελευταῖα τῆς παρουσίας της λειψάνα καὶ νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς τοὺς Παρισίους. Ἐκεῖ ὁ Λαμαρτίνος ἐσχέτισθη μὲ τὰς εὐγενεῖς οἰκογενεῖας τοῦ προαστείου τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ καὶ βασιλικῆς, ἐνεκα προλήψεων ἀνατροφῆς ἤρχισε νὰ συλλαμβάνῃ ἀντιπάθειαν κατὰ τοῦ Ἀυτοκράτορος, ὅστις ἦτο τότε ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ. Ἀλλ' ὁ ἀργὸς καὶ ἄσημος βίος τῶν αἰθυσῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ θέλῃ ἐπὶ πολὺ τὴν μεγάλην καὶ ὀρηκτικὴν φύσιν τοῦ Λαμαρτίνου καὶ ταχέως διεθῆ πάλιν τὰς Ἄλπεις, πωθὼν νέας ἐντυπώσεις καὶ ἰσως . . . νέας οὐδύνας. Πλησίον τῆς Νεαπόλεως, ὑπὸ τὰς ἀνορθόλους πορτοκαλέας αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ἐκρυψάν τὸν ἔρωτά του, ἔγραψε τὰς πλείστας τῶν πρώτων αὐτοῦ Μελετῶν, ὑψηλὰ ἢ περιπαθῆ ἐλεγεία, τὰ ὁποῖα ἀκόμη πλανῶνται εἰς ὅλα τὰ χεῖλη. Ἡ ποίησις τοῦ Λαμαρτίνου εἶναι διαγῆς ὡς ὁ οὐρανός τῆς Παρθενόνης, ἀρμονικὴ ὡς τὸ κύμα τὸ πλῆττον τῆς Βαίας τὰς ἀκτὰς, ἀποπνέουσα

ἠδονὴν ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Ἰταλίδος. Ὅταν κατὰ τὸ 1820 ἐξεδόθησαν αἱ πρώται Μελέται, ἡ ποίησις εὐρίσκετο ἐν ἐντελεῖ παρακμῇ καὶ οὐδεὶς ἀνεγίνωσκε πλέον στίχους· οὐδεμιᾶς ἀπελάμβανον ὑπολήψεως οἱ ἄμουσοι στιχοῦργοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, παγεροὶ μιμηταὶ τῶν ψυχρῶν κλασικῶν. Ἡ ἐκδοσις τῶν Μελετῶν ὑπῆρξεν ἀληθῆς ἐπαναστάσις ἐν τῇ Γαλλικῇ φιλολογίᾳ, μέγα κινήσασα θάρσος καὶ ὁμόφωνον ἐνθουσιασμόν. Ἡ Γαλλία ὀλόκληρος ἀπεστήσισε τὴν Ἀίμην, τὸ Φθινόπωρον, τὴν Προουερίην, τὴν Ἀπελεισίαν, τὴν Θαυμασίαν Ὠδὴν πρὸς τὸν Βύρωνον καὶ σειράν ὀλόκληρον ἀριστουργημάτων, ἐξ ὧν δυσχερὲς ἀποβαίνει ἡ ἐκλογή.

Ἰπὸ τὴν μέθην ἐπὶ τοῦ θριάμβου ὁ Λαμαρτίνος διωρίσθη ἀκόλουθος εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ πρεσβείαν, καὶ ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἐπιτετραμμένος τῆς Γαλλίας ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Ἐκεῖ διαμένων ὁ Λαμαρτίνος ἐνυμφεῦθη μίαν ὠραίαν καὶ μυριόπλουτον Ἀγγλίδα, ἣτις ἔκτοτε συνεμερίσθη μετ' ἴσης ἀφοσιώσεως καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν δυστυχίαν τοῦ ποιητοῦ.

Κατὰ τὸ 1823 ἐξεδόθησαν Αἰ νέα μελέται, αἰτίνες ἐστέφθησαν ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας. Ὁ θνήσκων ποιητὴς, ὁ Βογαπάρτης, οἱ Ἀστέρες, καὶ ἰδίως τὸ Τελευταῖον ἔσμα τοῦ Σιλβ' Ἀρόλδου κατέλαβον ὑψηλὴν θέσιν μετὰ τῶν ἀριστουργημάτων, ἐφ' οἷς ἐναθρόνεται ἡ Γαλλικὴ φιλολογία καὶ θὰ ζήσωσιν ὅσον καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Ρακίνα. Διὰ τὸν Ἕλληνα ὅστις ἀναγινώσκει τὰς Μελέτας ἰδιαιτέρον ἔχει θέλητρον τὸ τελευταῖον ἔσμα τοῦ Σιλβ' Ἀρόλδου, ὅπου ὁ ποιητὴς ἐπέρανε τὸ ἡμιτελὲς ἀριστοῦργημα τοῦ Βύρωνος καὶ ἐμάντευσε διὰ τῆς ψυχῆς τὴν μεγάλην ψυχὴν ἐκείνου. Εὐγνώμονες διὰ τοὺς συμπαθεῖς στίχους οὐς ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Λαμαρτίνον ἡ δουλεία καὶ ἡ ταπείνωσις τῆς Ἑλλάδος, λησμονοῦμεν χάριν αὐτῶν τὴν περιφρόνησιν δι' ἧς μᾶς ἐπότισεν ἀργότερα, καὶ δι' ἧς μᾶς ὁ Λαμαρτίνος μένει καὶ σήμερον ἀκόμη ὁ εὐγενὴς καὶ φιλέλληνας ποιητὴς τοῦ Τελευταίου ἔσματος τοῦ Σιλβ' Ἀρόλδου καὶ οὐχὶ ὁ πικρόχολος ἱστορικός τῆς Τουρκίας.

Ἀλλ' ὁ Λαμαρτίνος δὲν ἀπεκοιμήθη ἐπὶ τῶν δαφνῶν του καὶ, ἐνῶ ἀκόμη ἀντήχουν αἱ διὰ τὰς Μελέτας ἐπευφημίαι, ἐξέδωκε τὰς Ποιητικὰς καὶ θρησκευτικὰς Ἀρμονίας, θαυμασίους χριστιανικοὺς ὕμνους, ἐν οἷς διαπρέπει ὁ Ἰεχωβά καὶ τὰ Novissima verba· ἐκεῖ ἡ ποίησις του μετέβαλε φύσιν καὶ κατέστη σοβαρότερα· δὲν εἶναι πλέον ποιητὴς περιπαθῆς καὶ μαλθακός, οὐδ' ἡ ἀρμονικὴ λύρα

εἰρωτα μόνον ἤχει.»

εἶναι φιλόσοφος βαθύς, παρήγορος, εὐσεβὴς, θίγων τοῦ προφητάνακτος τὴν κινύραν. Αἱ Ἀρμονίαι ἠνοιξαν εἰς τὸν ποιητὴν τὰς πόδας τῆς Ἀκαδημίας, ὅπου εἰσῆλθεν ὡς θριαμβευτὴς ἐνθρονίζων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν νέαν ποιητικὴν σχολὴν, ἣς τὸ σκήπτρον συνεμερίσθη ἀδελφικῶς μετὰ τοῦ Οὐγώ.

Ὅταν ἡ ἐπαναστάσις τοῦ Ἰουλίου ἐξεβράχη, ὁ Λαμαρτίνος ἐμελλε ν' ἀποσταλῇ ὡς πρέσβος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἠτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὸν ἠρωϊκὸν τόπον, ὃν ἡ Γαλλία εἶχεν ἔκτοτε εὐγενῶς υἰοθετήσῃ. Ἀλλὰ, θέλων νὰ διαμεινῇ ἱπποτικῶς πιστὸς εἰς τοὺς Βουρβόνους, ἀπεποιήθη νὰ δεχθῇ ἀπὸ τὸν Λουδοβίκον Φίλιππον οἰανδήποτε θέσιν καὶ ἐπεχείρησε τὴν μεγάλην του καὶ περίφημον ὀδοιπορίαν πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τὸ θερμὸν καὶ ζωηρόν κλίμα τῆς ὁποίας περιέμενε τὴν βελτίωσιν τῆς ἀσθενοῦς ὑγείας τῆς θυγατρὸς του Ἰουλίας, χωρὶς νὰ προμαντεύῃ ὅτι ἐμελλε νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ νεκρὰν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς πατρίδος. Μεγαλόδωρος καὶ ἄσματος φύσει, ἐδαψίλευσε τὸν χρυσὸν καὶ ἡ πολυτελεία του ἐκίνησε τὸν θαυμασμόν τῶν Σείχων καὶ τῶν Ἐμίρ τῆς ἐρήμου, οἵτινες τῷ ἀπένειμον βασιλικὰς σχεδὸν τιμὰς. Τὰς ποιητικὰς αὐτοῦ ἐντυπώσεις ἐκ τῶν τόπων οὐς ἐπεσκέψθη ἐναπεταμίευσεν ὁ Λαμαρτίνος εἰς τὴν Περιήγησιν εἰς τὴν Ἀνατολήν, σύγγραμμα θαυμάσιον διὰ τὴν ζωηρότητα τῶν περιγραφῶν καὶ διὰ τὸν Ἀσιατικὸν ἀληθῶς πλούτον τοῦ χρωματισμοῦ, ἀλλὰ περιέχον συγχρόνως καὶ παράδοξα σφάλματα ἱστορικὰ καὶ γεωγραφικά, ἅτινα παρέβλαψαν πολὺ τὴν ἐπιτυχίαν. Ἡ ἀπεικόνισις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ερείπιῶν τῆς Παλμύρας εἶναι ἀληθῶς μεγαλοπρεπῆς, περιεργότατον δὲ τὸ ἐπιπόδιον τῆς ἐπισκέψεώς του εἰς τὸ φρούριον τῆς Λέδου Στανγόπης, ἰδιοτρόπου Ἀγγλίδος ἣτις, καταλιποῦσα τοῦ Λονδίνου τὰ μέγαλα, ἀπεφάσις νὰ ἐγκαταβιώσῃ εἰς τῆς Συρίας τὰς ἐρήμους.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς Περιήγησεως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐφάνη ὁ Ζοκελίτος, τὸ σπουδαιότερον τῶν ποιητικῶν ἔργων τοῦ Λαμαρτίνου καὶ ἀπολύτως ἐν ἓκ τῶν τελειότερων ἔργων τοῦ αἵματος. Ὁ Ζοκελίτος εἶναι τὸ ἔμμετρον ἡμερολόγιον πτωχοῦ ἱερέως χωρίου· ποίημα πλήρες λυρικῆς παραφόρας συγχρόνως καὶ δραματικῶν περιπετειῶν, ἀπεικόνισις οὐδνηρᾶς πάλης μετὰ τὸ κατήκοντος καὶ αἰσθήματος, καθ' ἣν ἐπὶ τέλους υπερισχῶει τὸ καθήκον καὶ ὁ ἔραστὴς θυσιάζεται πρὸ τοῦ ἱερέως. Τὸ κοινὸν ἐδέχθη τὸν Ζοκελίτον μετὰ

θάμβους κατ' ἀρχάς· ασιωπή μεγάλη ἐγένετο περὶ τὸ βιβλίον τοῦτο· λέγει ὁ Jules Janin. Ταχέως ὅμως αἱ ἐξοχοὶ ἀρεταὶ τοῦ ἔργου τοῦ Λαμαρτίνου κατεφάνησαν καὶ ὁ Ζοκελίνοσ ἐθεωρήθη ὁμοφώνως ὡς ἐπιτυχῆς ἀπόπειρα τῆς μόνης ἐποποιείας, ἥτις δύναται νὰ ὑπάρξῃ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον.

Διὰ τοῦ Ζοκελίνοσ ἐλήξε τὸ φιλολογικὸν στάδιον τοῦ Λαμαρτίνου, τὸ στάδιον τῆς δόξης καὶ τῶν θριάμβων του. Ἡ πτώσις ἐνὸς ἀγγέλου καὶ μία ἄλλη συλλογὴ λυρικῶν ποιήσεων ἐκδοθεῖσα βραδύτερον παρήλθον σχεδὸν ἀπαρατήρητα, διότι ἀληθῶς ἠλαττοῦντο πολὺ τῆς φήμης τοῦ μεγάλου ψάλτου τῶν Μελετών. Ἡ Μούσα δὲν προσμειδία πλέον πρὸς τὸν ἄνδρα, ὅστις ἀγνωμόνως εἶχε λειποτακτήσει τοῦ ναοῦ τῆς καὶ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ στρέφεται πρὸς ἄλλα εἰδῶλα. Εἶναι θεὰ ζηλότυπος ἡ Μούσα· εἰς τὰ χεῖλη αὐτῆς ἀρμόζει ἡ μεγάλη παραγγελία «οὐκ ἔσονται σοὶ θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ». Ἄμα ὁ ποιητὴς στραφῆ πρὸς τὰς ἐπευφημίας τοῦ πλήθους, ἅμα θηρεύσῃ τὸν ἐφήμερον θρίαμβον τῆς δημοτικότητος, τετέλεσται! δὲν εἶναι ποιητῆς ἡ Μούσα σπογγίζε ἐν δάκρυ μὲ τὰς πτέρυγας τῆς καὶ φεύγει μακράν. Τῆς μεγάλης ταύτης ἀληθείας ἀπόδειξις πρόχειρος παρίσταται ὁ Λαμαρτίνος· ἡ ποιητικὴ δόξα δὲν τῷ ἴσκει, ἐπόθησε καὶ τὴν πολιτικὴν. Ἐκλεχθεὶς μέλος τῆς Βουλῆς, ἐνῶ ἐτι ἦν εἰς τὴν Ἀνατολήν, κατετάχθη εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ ἤρχισε νὰ πολεμῇ τὴν βασιλείαν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Ταχέως δὲ ἐξισώθη ἐν τῇ Βουλῇ πρὸς τοὺς κορυφαίους τῶν ρητόρων, εἶδεν αὐξάνουσαν τὴν κοινοβουλευτικὴν αὐτοῦ βαρῦτητα, καὶ κατέστη ἀρχηγὸς κόμματος. Ἡ εὐγλωττία του ἐκλήλει τὸ οὖς, παρέσυρεν, ἐνθουσίαζεν· ἀπὸ τὰ χεῖλη του ἐξήρχετο «μέλιτος γλυκίων αὐδὴ» καὶ οἱ συνάδελφοί του τὸν ἀπεκάλουν γελῶντες «χερουβείμ κοινοβουλευτικόν». Ἀλλὰ, καίτοι ἀντιπολιτευόμενος τολμηρὸς ὁ Λαμαρτίνος, οὐδέποτε ἐθυσίασε τὰς εὐγενεῖς πολιτικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις καὶ οὐδέποτε κατῆλθεν ἄχρι τῶν πολιτικῶν ἐκείνων εὐτελειῶν, οἵτινες, καὶ ἐπιτυγχάνουσαι ἐτι, ἀτιμάζουσι τοὺς μετερχομένους αὐτάς. Ὄταν κατὰ τὸ 1839 αἱ διάφοροι μερίδες τῆς ἀντιπολιτεύσεως, λίαν διάφοροι πρὸς ἀλλήλας ὡς πρὸς τὰς ἀρχάς, ἀπετέλεσαν μίαν ἀνήθικον συμμαχίαν κατὰ τοῦ ὑπουργοῦ Μολέ, ἧς ἐλαττήριον ἦν ὁ διαμελισμὸς τῶν λαφύρων, ὁ Λαμαρτίνος ἐπολέμησε παντὶ σθένει τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐκείνην καὶ κατέδειξεν εὐτόλμως πόσον ἐπιθλαβὴς ἦτον.

Ἰδίως ὅμως ὁ Λαμαρτίνος διέπρεψε διὰ τὴν ἀπο-

τελεσματικὴν καὶ ἀμείλικτον πάλιν του κατὰ τοῦ τελευταίου ὑπουργοῦ τοῦ Γιζώτου καὶ κατέστη ὁ δημοτικότερος τῶν ρητόρων τῆς Βουλῆς καὶ ἡ κυριότερα ἐλπίς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς τὴν ἐν τῇ Βουλῇ ἀντιπολίτευσιν ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τὸν κάλαμον τοῦ ιστορικοῦ καὶ ἐξέδωκε τὴν Ἱστορίαν τῶν Γιρονδίνων (1847), εὐγλωττον ἀπολογίαν τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις συνέτεινε μεγάλως εἰς τὴν πτώσιν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Ἡ ἱστορία αὕτη θαυμασία διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ὕφους καὶ τὴν ζωηρὰν περιγραφὴν τῶν προσώπων κατεκρίθη ὑπὸ πολλῶν ὡς λίαν ἐπεικῆς πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Δαντῶνος, τοῦ Ῥοβεσπιέρου καὶ τοῦ Μαράτου, τῶν τριῶν ἡρώων τῆς τρομοκρατίας, καὶ μέγαν διήγειρε θόρυβον ἡ κεραυνοβόλος φράσις, «τὸ αἷμα δὲν μολύνει».

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 φυσικῶ τῷ λόγῳ ἔφερε τὸν Λαμαρτίνον εἰς τὴν ὑπάτην βαθμίδα τῆς ἐξουσίας. Ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῆς βουλῆς μέλος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ἥτις διεδέχθη τὸν καταρρέυσαντα θρόνον, μετέβη εἰς τὸ Δημαρχεῖον, ἐνῶ ἐτι ἡ ἐπανάστασις εὐρίσκετο ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ ἀκμῇ καὶ ἀνέλαβε μὲ ἄτρομον χεῖρα τὰς ἡνίας τοῦ κράτους. Ἀπὸ τῆς πρώτης δ' ἐτι ἡμέρας, ἐνῶ ὁ ὄχλος τῶν Παρισίων ὑπὸ τὴν μέθην τῆς νίκης περιεκύκλωνε τὸ Δημαρχεῖον ἀπειλῶν καὶ ζητῶν αἷμα καὶ ἐκδίκησιν, ὁ Λαμαρτίνος διὰ ψηφίσματος περιφήμου κατήργησε τὴν θανατικὴν ποινὴν καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν τὸν εἰρηνικὸν καὶ ἐπιεικῆ χαρακτῆρα, ὅστις ἔσεται ἡ μεγίστη αὐτῆς δόξα. Ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους ὁ Λαμαρτίνος ἀκαμπτος καὶ ἀκατάβλητος, ἀψηφῶν πάντα κινδύνον, ἐπάλαισε πρὸς πᾶσαν ὑπερβολικὴν ἀξίωσιν καὶ κατέστη ὁ σωτὴρ τῆς ἀπειλουμένης κοινωνικῆς τάξεως. Ὄρθιος καὶ μόνος ἀπέναντι τῆς Γαλλίας, ἐπέβαλε ασιωπὴν εἰς τὴν στάσιν ἥτις ἐθρυχάτο καθ' ἐκάστην εἰς τῶν Παρισίων τὰ πράξεις καὶ ἡ ἀνεξάντλητος εὐγλωττία, ἡ δραστηριότης καὶ ἡ φρόνησις του ἐπρολάμβανον τὴν θύελλαν πρὶν ἐτι ἐνσκήψῃ. Ὡς δείγμα ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης δώδεκα ἐπαρχίαι ἐξελέξαντο τὸν Λαμαρτίνον πληρεξούσιον εἰς τὴν Συντακτικὴν Συνέλευσιν καὶ καθ' ἐκάστην τῶ ἐγίνοντο πανταχοθεν προκλήσεις εἰς δικτατορίαν.

Καὶ ὅμως ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐκδολεύσεις, περιφανεῖς τίτλοι εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἐλησμονήθησαν ταχέως ὑπὸ τῆς ἀγνώμονος Γαλλίας καὶ μετὰ ἐν μολίς ἔτος, εἰς τὰς ἀμέσως ἐπομένας ἐκλογάς, οὐδεμίαν ἐπαρχίαν ἠξίωσε νὰ τῷ ἐμπιστευθῇ τὴν ἀντιπροσω-

παίαν τῆς. Ἡ ἄστατος δημοτικότης ἐστράφη ἀλαχοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Λαμαρτίνου, ὅπερ ἄλλοτε ἐπέτα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἐτάφη εἰς λίθην βαθυτάτην. Τοιοῦτῃ ὑπῆρξεν ἀνεκᾶθεν ἡ μοῖρα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν! πλάττομεν πάντοτε τὸ εἶδῶλον τῆς σήμερον ἐκ τῶν συντριμμάτων τοῦ εἰδῶλου τῆς χθές.

Σήμερον ὁ Λαμαρτίνος, πιεζόμενος ἀπὸ τὰς οἰκτροτέρας ὕλικας στενοχωρίας, μόλις κορίζεται διὰ τῆς ἐργασίας του τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, καὶ ἀναγκάζεται νὰ σωρεύῃ καθ' ἐκάστην τόμους ἐπὶ τόμων, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς μεγάλας τῶν δανειστῶν του ἀπαιτήσεις. Ὄταν, πρὸ τινῶν ἐτῶν, φίλοι καὶ θαυμασταὶ τῆς δόξης τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ἔτεινον ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν δίσκον τοῦ ἐπαίτου, ἡ συνεισφορά ἀπάντησε πανταχοῦ παγεράν ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορίαν, ἀτιμωτικὴν διὰ τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, τὸ ὅποιον διττῶς ἐδόξασεν ὁ Λαμαρτίνος, ὡς ψάλτης τῶν Μελετών καὶ ὡς κυβερνήτης τῆς ἐπαναστάσεως.

ΑΛ. Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ.

Ο ΒΑΓΝΕΡ

ΚΑΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΥΤΟΥ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΣ.

Οἱ πλείστοι τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Χρυσάλλιδος ἀγνοοῦσιν ἴσως παντάπασιν τὸ ὄνομα: Βάγνερ, πολλοὶ δ' αὐτῶν πιθανῶς οὐδ' ἐπιθυμοῦσι κἄν νὰ τὸ μάθωσι. Τίς ὁ Βάγνερ, τίς ἡ μουσικὴ ἀναμόρφωσις ἦν ἀπεπειράθη ὁ παράδοξος οὗτος, ἂν οὐχὶ τί ἄλλο, ἀνὴρ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν δραματικὴν μουσικὴν, ὅπως ἀναπλάσῃ δι' αὐτῆς τὸ μελοδράμα, ὅποιον τὸ μέγα σκάνδαλον, ὃ παρήγαγεν ἡ οὐχὶ τοσοῦτον πρωτοφανὴς ὡς ἄλλόκοτος σχεδὸν καὶ παράλογος ἰδέα του, ἰδίως μὲν ἐν Γερμανίᾳ, καθόλου δ' εἰπεῖν ἐφ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, διαίρεσασα σχεδὸν τὸν μουσικὸν κόσμον εἰς δύο φοβερὰ καὶ ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, Βαγνερικάς καὶ μὴ Βαγνερικάς; κατὰ πάντα εἰσὶν ἄγνωστοι χωραὶ διὰ τοὺς πλείστους τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ περιοδικοῦ τούτου καὶ αὐτῶν ἴσως τῶν περὶ τὰ μουσικὰ ὅπως καταγινόμενων. Τῶν ὄντι· ἡ πλειοψηφία τοῦ ἐν Ἀθήναις μουσικοῦ κόσμου, ἀπὸ τοῦ ἀλφαιθαρίου τοῦ Βέρθη ἀρχίσασα καὶ εἰς τὴν γραμματικὴν τοῦ Δονιζέτου περατώσασα τὰς μουσικὰς αὐτῆς σπουδὰς, ἀρκεῖται, καὶ δὲν πταίει βεβαίως εἰς τοῦτο, εἰς μίαν aria τοῦ Trovatore ἢ εἰς μίαν romanza τοῦ Don Pasquale, μένει ἐν

ἐκστάσει πρὸ τῆς στερεοτύπου ἐπεξεργασίας τῶν καθαρῶς ἰταλικῆς σχολῆς μελοδραμάτων, ὅπου ἡ εὐγενὴς μελωδία ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον καὶ τὴν ἀκροκόρυφον κέραμον τοῦ μουσικοῦ οικοδομήματος, καὶ δὲν ζητεῖ οὔτε μαντεύει πλέον. Ἡ ἔλλειψις δυστυχῶς παρ' ἡμῖν ἀξιοπρεποῦς θεάτρου καὶ καλῶς ἀπηρτισμένης ὀρχήστρας, ἡ παντέλης στέρησις δημοσίων συναυλιῶν, ὅπου νὰ μορφοῦται καὶ νὰ λεπτύνηται ἡ μουσικὴ τοῦ λαοῦ καλαισθησία, καὶ ἡ ἔνεκα τῶν αἰτίων τούτων ἐπιπόλαιος καὶ τῶν καθ' ἕκαστα ὀργάνων σπουδῆ, περιώρισαν μέχρι τοῦδε, καὶ κύριος οἶδεν ἐπὶ πόσον ἐτι χρόνον θέλουσι περιορίσει παρ' ἡμῖν τὴν γνῶσιν τῆς μουσικῆς ἐντός τοῦ εὐπροσίτου χώρου τῆς ἰταλικῆς σχολῆς. Καθυστεροῦμεν ἐτι πρὸς τὰς προόδους τῆς δραματικῆς μουσικῆς ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἀμφιβάλλω ἂν ποτε δυνηθῶμεν νὰ καταστῶμεν ἐνήμεροι, ἂν κατορθώσωμεν ν' ἀπογευθῶμεν ποτὲ οὕτινος ἐκορέσθησαν ἤδη τὰ ἔθνη τῆς Δύσεως.

Δὲν εἶνε τόλμη ἄρα γε, ἐν μέσῳ τοιαύτης παρ' ἡμῖν καταστάσεως τῶν περὶ τὴν μουσικὴν, νὰ λαλήσῃ τις περὶ Βάγνερ; νὰ πραγματευθῇ τις περὶ ἀγνώστου μεταπλάσεως ἀγνώστου μουσικῆς σχολῆς; Δὲν κινδυνεύει τὸν ὕπατον τῶν δυστυχῶν συγγραφέων κίνδυνον νὰ μὴ ἀναγνωσθῇ, ἢ κἄν τὸν ἐλάσσονα, τοῦ ν' ἀναγνωσθῇ κατὰ τὸ ἦμισυ, καὶ ν' ἀνταμειφθῇ ἐπὶ τέλους δι' ἐνὸς ἐπιφωνήματος κόρου, ἂν οὐχὶ ἀηδίας; — Ὁμολογῶ, ὅτι ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ μου οὐδὲν τῶν ἐνδεχομένων αὐτῶν δυστυχημάτων εἶχον προΐδει, καὶ ὅτε εἰς τῶν συντακτικῶν τῆς Χρυσάλλιδος, πρὸς ἂν ἀνεκοίνουον τὴν πρόθεσίν μου, μοὶ παρέστησε τοὺς τοιοῦτους κινδύνους, ἱκανὴν ὦραν ἔμεινα σκεπτικῶς, καὶ σχεδὸν ἀπετασσομένη τῷ μουσικῷ πειρασμῷ τοῦ νὰ σᾶς λαλήσω σήμερον περὶ Βάγνερ καὶ τῆς μουσικῆς του ἐπαναστάσεως, ὅτε τὸ γαλλικὸν λόγιον: *dorer la pilule* μοὶ προσμειδίασεν αἰφνης. Ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ σᾶς λαλήσω σήμερον περὶ Βάγνερ, οὐχὶ ὡς Γερμανός τις, σπουδάζων καὶ βρενθυόμενος, οὐχὶ ἐν πληθὴ μουσικῶν ὄρων οὐτ' ἐν στρατιᾷ μουσικολογικῶν θεωριῶν, ἀλλὰ μᾶλλον παίζων καὶ παραδοξολογῶν.

Ὁ Ριχάρδος Βάγνερ, πεντηκονταετῆς νῦν, ἐγεννήθη τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους 1813 ἐν Δειψίᾳ. Τὴν μουσικὴν κλίσιν αὐτοῦ δὲν ἀπέδειξεν οὔτε τριετῆς οὐτ' ὀκταετῆς κατὰ τὴν αἰώνιον στερεοτύπον βιογραφίαν τῶν ἐπιστήμων ἀνδρῶν· ἐφηβὸς ἤδη ἠκροάσθη τὸ πρῶτον τοῦ Freyschuetz τοῦ Weber, καὶ ἡ εὐθὺς τότε γεννηθεῖσα ἐν αὐτῷ κλίσις πρὸς τὴν μουσικὴν ἐνισχύθη κατόπιν, εἰς ἀληθινὸν πάθος με-

ταβληθείσα, ἐκ τῆς ἀκρόασις τῶν Συμφωνιῶν τοῦ Βετχόβεν· τοῦτο ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ ἴδιος: « Ἐνθουσιάζομαι, λέγει, ὅτι ἀκούσας ποτὲ ἐσπέραν τινὰ μίαν συμφωνίαν τοῦ Βετχόβεν, ἔπαθον τὴν νύκτα πυρετὸν, ἠσθένεσα, καὶ μετὰ τὴν ἀνάβρωσίν μου ἔγινα μουσικός ». Οὐχ ἦττον ἐνωρίς φαίνεται ὁ Βάγνερ αἰσθανθεὶς καὶ τῆς ποιήσεως τὸ κέντρον. Δεκαπενταετῆ τοῦλάχιστον ἀναφέρουσιν αὐτὸν οἱ βιογράφοι τοῦ συνθέτου δράματα, καὶ τὸ συμφυρῶν αὐτὸ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς μουσικῆς, τὸ μέχρις ἐσχάτων ἐν τῷ Βάγνερ παρατεινόμενον, φαίνεται οὕτως ἀπὸ τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας χρονολογούμενον. « Ἐν τῷ πυρετῷ μου ἐνθουσιασμῷ, λέγει ὁ ἴδιος, διὰ τὴν παιρειακὴν Συμφωνίαν τοῦ Βετχόβεν, ἐνθουσιάζομαι ὅτι συνέθηκα εἶδος ἀγροτικῆς κωμωδίας, λαθὼν τὴν ὑπόθεσιν ἐκ τῶν Ἰδιοτροπιῶν τῶν ἐραστῶν τοῦ Γκαίτε. Δὲν ἔγραψα ὅμως πρῶτον τὴν ποίησιν· ἔγραψον συγχρότως τοὺς στίχους καὶ τὴν μουσικὴν, καὶ ἀφ' οὗτο ταύτοχρότως γεννηθέντας τὰς δραματικὰς περιπετείας καὶ τὴν μουσικὴν αὐτῶν παράστασιν ». Αἱ φράσεις αὗται εἰσὶν ἄξιοι ἰδίας σημειώσεως· κατόπιν θέλομεν ἰδεῖ αὐτὰς τὸν θεμέλιον λίθον τῶν ἀναμορφωτικῶν ἰδεῶν τοῦ Βάγνερ τιθεμένας, καὶ ἐφαρμοζόμενας ἐφ' ὅλων τῶν μελοδραματικῶν αὐτοῦ παραγωγῶν. Ἐν τούτοις, τῶν ἀναμορφωτικῶν αὐτῶν ἰδεῶν τοῦ οὐδὲ ἔχνος ἐστὶ διωραταί εἰς τὰς πρώτας μουσικὰς αὐτοῦ συνθέσεις, ὧν αἱ πρώται ὑπῆρξαν, ὡς παρὰ τοῖς πλείστοις μουσικοῖς, ἱερὰ μελουρηγμένα (oratoria), συμφωνίαι, ὧν μία μάλιστα ἐξετελέσθη καὶ μετὰ τινος ἐπιτυχίας εἰς τὴν Μουσικὴν Σχολὴν τῆς Λειψίας τὸ 1833, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μουσικῆς εἶδη. Τὸ πρῶτον μελόδραμά του, αἱ Νύμφαι, συνέθεσεν εἰκοσαετῆς ἐν Βυρτζβούργῃ, ὅπου χάριν τῆς υγείας του εἶχε μεταβῆ παρὰ τῷ ἐκεῖ ἀδελφῷ του, πατρὶ τῆς νῦν ἐν τῷ δραματικῷ θεάτρῳ τοῦ Βερολίνου ἠθοποιῷ Ἰωάννῃ. Διωρισθεὶς κατόπιν διευθυντὴς ὀρχήστρας τοῦ ἐν Μαγδεσβούργῃ θεάτρου, ἔγραψε καὶ παρέστησεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τὸ 1836, τὸ δεύτερον αὐτοῦ μελόδραμα: ὁ Ἀρχιρίσις εἰς τὸ Πατόρριον, ἐν ᾧ ἀρχίζει ἤδη ὑποκῶσκον τὸ νεωτεριστικὸν αὐτοῦ πνεῦμα· μὴ ἀνταποκριθεὶς ὅμως τῆς ἐπιτυχίας εἰς τὰς προσδοκίας του, κατέλιπε βαρυθυμῶν τὴν πόλιν ἐκείνην, καὶ μετέβη, διευθυντὴς ὀρχήστρας πάλιν, εἰς Κενιξβέργην. Ἐδῶ περιέμενε τὸν ταλαιπώρον μουσικὸν ἢ φοβερώτερα πένια, καθίσσον μάλιστα νυμφευθεὶς ἐκεῖ μετὰ τινος τῶν ἠθοποιῶν τοῦ θεάτρου, ὧφαιλε νῦν περὶ δύο καὶ οὐχὶ πλέον περὶ ἐνὸς νὰ φροντίζῃ τὸν

ἐκεῖ πένητα καὶ ταλαιπωρούμενον βίον του ἀντήλαξεν ὄθεν πρόθυμος πρὸς τὰς φαιδρύτερας ἐλπιδάς, ἀς ἡθεὶς διευθυντοῦ ὀρχήστρας ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ρήγας παρέτχεν αὐτῷ. Τῷ ὄντι, ἅμα φθὰς ἐκεῖ, ἤρχισε κωμικὸν τι μελόδραμα, μείναν ἀτελεές, κ' ἔγραψε τὰς δύο πρώτας πράξεις τοῦ μεγάλου μελοδράματός του ὁ *Ριέντς*, δι' οὗ ἔδραψεν ἀργότερον τὰς πρώτας τοῦ δάφνας, καὶ οὕτως ἐν τούτοις, ἀχαριστῶν νῦν, σχεδὸν ἀπαρνέεται τὴν πατρότητα, καθὼ μὴ δυναθεὶς, λέγει, νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ ἀναδείξῃ ἐν αὐτῷ πάσας τὰς ἀναμορφωτικὰς καὶ μόνας ὀρθὰς αὐτοῦ μουσικὰς θεωρίας. Περὰ τὰς τῶν ἐργῶν του, καὶ σκηναὶν κατὰλληλον εἰς παράστασιν αὐτοῦ ἀναζητῶν, ἐστρεψε τὰ βλέμματά του εἰς Παρισίους, ὅπου « ἠλπίζεν, ὡς γράφει, νὰ εὕρῃ μέσον ν' ἀναδείξῃ τὸν φιλόδοξον βλαστὸν, οὗτινος ἔφερον ἐν τῇ καρδίᾳ του τὸν σπόρον ». Οὕτως ἐπεβίβασθη τὸ 1839 εἰς Ρήγαν, μεταβαίνων εἰς Παρισίους διὰ Λονδίνου, καὶ πολὺ τιμὸν φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ἐφόδιον τὸν *Ριέντση* του, καὶ ἱκανὴν ἐπιπρομήθειαν ἄλλων μελοδραμάτων. Δὲν ἔσχεν ὅμως εὐτυχῆ τὸν πλοῦν· ἀγρία τρικυμία ἐνσκήψασα ἐπὶ τὸ φέρον αὐτὸν καὶ τοὺς μουσικὸς θησαυροὺς του πλοῖον ἐξώκειλεν αὐτὸ εἰς τὰς Νορβηγικὰς ἀκτὰς. Ὡς ὅτι ἦτο πραγματικῶς φοβερὰ ἢ καταγίγς ἐκείνη, ἂν ἡ μουσικὴ αὐτῆς εἰκὼν, ἣν ἔγραψε κατόπιν ὁ Βάγνερ ὡς προεισαγωγὴν τοῦ *Ἰπταμένου Ὀλλανδοῦ* του, ἦνε πιστὴ· ἐγὼ τοῦλάχιστον τὴν εἰκόνα μόνον ἀκούσας, ἔπαθον κεφαλόπονον!

Φθὰς τέλος εἰς Παρισίους μετὰ συστατικῆς τινος ἐπιστολῆς τοῦ διασήμευ Μάγερβερ πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις ἐκδότην τῆς Μουσικῆς *Ἐφημερίδος* Σλέσιγγερ, ἤρχισε νέον βίον ταλαιπωριῶν καὶ στερήσεων ἐν τῇ ἀπεράντῳ ἐκείνῃ μυρμηκῷ. Στρέφει περιπαθῶς τὰ βλέμματά του πρὸς τὸ μέγα Μελοδραματικὸν θεάτρον τῶν Παρισίων, θαμβοῦται ἐκ τῆς μουσικῆς καὶ σκηρικῆς τελειότητος τῶν παραστάσεων του, καὶ μετ' ἀλγεῖνον τινος ἐνδομύχου πόθου βλέπει, ὅποιος πρόκειται αὐτῷ ὠραῖος βωμὸς διὰ τὸ ἰδανικὸν ἐκεῖνο μελόδραμα, ὅπερ εἶχεν ἤδη εἰς τέλειον ἀνακλαδωθῆ δένδρον ἐν τῷ φλεγμαίνοντι αὐτοῦ ἐγκεφάλῳ.

— Πλὴν, ὅ ἀνακράξωτιν ἐνταῦθα, ἂν δὲν ἀνεκράξω ἤδη πρότερον, οἱ ἀνυπόμονοί μου ἀναγνώσται, ποῖον εἶνε τέλος πάντων τὸ ἰδανικὸν αὐτὸ μελόδραμα, ποῖαι αἱ ἀναμορφωτικαὶ τοῦ παραδόξου αὐτοῦ ἀνδρὸς θεωρίαι, περὶ ὧν ἱκανὴν ἤδη ὦραν ἀκούομεν, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν περὶ τίνος πρόκειται;

— Ἐχετε δίκαιον, ἀγαπητοί· ἡ ἐρώτησίς σας εἶνε λίαν ἐπίκαιρος, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις:

Ἡ ἐν γένει καθ' ἅπασαν τὴν μουσικὴν Εὐρώπην, τὴν Ἰταλίαν δηλ. κυρίως, τὴν Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν κατάστασις τοῦ μελοδράματος, ἐντὸς ὠρισμένου ἐκ προοιμίου τύπου ἀναπτυσσομένου, μὴ τολμῶντος νὰ ὑπερπηδῆσῃ τὰ ἐσκαμμένα ἤδη παρὰ τῶν προκατόχων μουσικῶν ὄρια, τὸ ἀποτέλεσμα (effet) μᾶλλον σκοποῦντος ἢ τὸν ἀπόλυτον καὶ αὐτοτελεῆ σκοπὸν τῆς μουσικῆς, εἶχε καταστή, λέγει ὁ Βάγνερ ἐν τῷ συγγράμματι του *Μελόδραμα καὶ δράμα*, ὅπερ κατόπιν, τὸ 1852, ἐν Λειψίᾳ ἐξέδωκε¹, καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ πάντα ἐντιμὸν καὶ ἑαυτὸν σεβόμενον μουσικὸν, ἀντικείμενον βαθυτάτης ἀντιπαθείας. Ἡ ἰταλικὴ πρό πάντων σχολῆ, ἡ ὑπὸ τὸν αἰώνιον τύπον τῆς cavatina, τῆς aria, τῆς romanza, τὰ ποικιλοτέρα, διάφορα καὶ ἀντίθετα πολλάκις, αἰσθήματα ὑπαγούσα, ἢ διὰ τῆς ἐπαναλήψεως (ritornello) ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μέλους μιᾶς διωδίας ὅπως ἐναντίον πολλάκις αἰσθημα παραφράζουσα, καὶ εἰς ταῦτο ἐπὶ τέλους ἄσμα (unisson) τ' ἀντίθετα ἐκεῖνα αἰσθήματα συγκινῶσα, ἢ πολλακίς δι' ἐνὸς γοργοῦ καὶ οἰνοῦ παροινίου ἄσματος θρηνοῦσα καὶ διὰ τῆς πενθιμιωτέρας ἐλεγείας τὸν εὐτυχῆ ἐκφράζουσα ἔρωτα, εἶχεν ὠθήσει μέχρι τῆς γελοιωτέρας τῶν ὑπερβολῶν τὴν μουσικὴν ἐκείνην κατάχρησιν. Ἡ ἐκ τῆς ἀμεταβλήτου δὲ ταύτης διατυπώσεως τοῦ μελοδράματος ἀνάγκη τοῦ ποιητοῦ, τοῦ γράφοντος τὸ κείμενον τοῦ μελοδράματος, τοῦ νὰ ὑπηρετῇ τυφλῶς τῷ μουσικῷ, νὰ ὑποτάσσῃται ταῖς ἰδιοτροπίαις αὐτοῦ, νὰ μεταβάλλῃ πολλάκις δις καὶ τρίς καὶ τετράκις τὴν ποίησιν χάριν μιᾶς cavatina ἢ ἐνὸς duetto, ἢ φοβερὰ αὐτῆ δουλείᾳ τῆς ποιήσεως, ἣς ὁ Μεταξάσις ὑπῆρξε τὸ πρῶτον θῆμα ἐν τῇ αὐτῇ Καρόλου τοῦ ζ'. καὶ ὁ Σκριῦ ἐσχάτως τὸ μέγιστον, εἶχε μεταβάλλει τὸν πραγματικὸν σκοπὸν τῆς σκηρικῆς παραστάσεως, τὸ δράμα δηλ., εἰς μέσον, καὶ τὸ μέσον, δηλ. τὴν μουσικὴν εἰς μόνον σκοπὸν αὐτῆς, ὡς τὸ δράμα δουλικῶς ὑπηρετεῖ.²

Τὴν λυπηρὰν αὐτὴν ἀληθῶς κατάστασιν τῆς δραματικῆς μουσικῆς ἐπεχείρησε νὰ διορθώσῃ ὁ Βάγνερ. Κατ' ἐμπρόθετον, ἵνα λυτρώσῃ τὴν ποίησιν τῶν δεσμῶν τοῦ μελοδραματοποιῦ, μὴ ὑποτάσσων ὅμως ἀφ' ἐτέρου τὴν δραματικὴν μουσικὴν εἰς τὸν ποιητὴν, ἀπεφάνητο, ὅτι δράμα καὶ μουσικὴ πρέπει

1. Wagner, Oper und Drama, Leipzig 1852. Εἰσαγ. σελ. 12.

2. Ἀκόθ. σελ. 21.

συγχρόνως νὰ συλλαμβάνωνται, καὶ οὕτως ἀλληλένδετα ν' ἀπεικονίζωσι καὶ νὰ συμπληρῶσιν ἀλληλα. Ἐνταῦθα δ' ἀνευρίσκομεν εὐθὺς τὴν ἰδέαν ἐκείνην, ἣν ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν εἰς τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ταύτοχρόνου γεννήσεως τοῦ δράματος καὶ τῆς μουσικῆς ἐν τῷ μελοδράματι, ἣν εἰς πάσας τὰς μελοδραματικὰς αὐτοῦ παραστάσεις ἐφίρμωσεν ὁ Βάγνερ, γράφων αὐτὸς ὁ ἴδιος ταύτοχρόνως τὴν τε ποίησιν καὶ τὴν μουσικὴν αὐτῶν. Τοῦτο δ' εἶνε ὁ κύριος αὐτοῦ νεωτερισμὸς· ἡ δραματικὴ μουσικὴ, εἶπε, πρέπει ἀκριβῶς καὶ πάντοτε, μέχρι καὶ τῶν καθ' ἕκαστα αὐτῶν λέξεων τοῦ δράματος νὰ ἐκφράξῃ τὴν ἐννοίαν ἐκείνου· πρὸς τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ ὑπακούῃ εἰς ξένας ἐμπνεύσεις, νὰ δεσμεύηται ὑπὸ ἑτερογόνου ποιήσεως, ἀλλὰ νὰ ἐμπνέηται αὐτὴ μόνη, παράγουσα συγχρόνως τὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἐκφράσιν τῆς. Τὴν θεωρίαν του ταύτην ἐφίρμωσεν ὁ Βάγνερ εἰς ὅλα του τὰ μελοδράματα, γράφας αὐτὸς μόνος τὸ κείμενόν των. Δεύτερον, ζητῶν νὰ ἀποφύγῃ τὸν μέχρις ἀηδίας λυρισμὸν τῆς ἰταλικῆς σχολῆς, καθ' ἂν τὰ σοβαρώτερα πολλάκις αἰσθήματα καὶ αἱ μελαγχολικώτερα τῶν ἰδεῶν διετυπῶντο εἰς ῥυθμὸν ὀρχηστικῶν ἄσμάτων, ἀπεσκορράκισε παντελῶς τὴν μελωδίαν, μὴ παραδεχόμενος αὐτὴν, ἢ ὅπου ἀναπόφευκτος παρίσταται ἡ λυρικὴ μουσικὴ ἐν τῷ δράματι, καὶ, ὑπερακοντίσας τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, συνέστησε τὸ μελόδραμα ἐξ ἁρμονίας καὶ μόνον, ἐφ' ἧς ἐπιπλεύουσιν ἐνίοτε, ἀπεσπασμένοι ὅμως, ἄρρυθμοὶ καὶ αὐθωρεὶ παρερχόμενοι, μελωδικαὶ τινες τοῦ διηγηματικοῦ ὕφους (recitativo) φράσεις.

Οὕτω ἡ πρώτη οὔτε ἡ δευτέρα τῶν μουσικῶν αὐτῶν θεωριῶν τοῦ Βάγνερ, λογικώτερον καὶ οὐχὶ ποσοῦτον ὑπερβολικῶς λαμβανόμεναι, εἰσι νέαι. Πᾶς ἐμφορῶν μουσικὸς φρονεῖ, ὅτι ἡ μουσικὴ πρέπει νὰ ἐκφράξῃ ὅ,τι καὶ ἡ ποίησις ἐφ' ἧς συνετέθη, ἀπὸ τοῦ Gluck δὲ ἤδη χρονολογεῖται ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ὑπερχειλίξων λυρισμὸς, ἐλαφρὸς μάλιστα, ἀνεπεξέργαστος, καὶ ἐπὶ στερεοτύπου πάντοτε ὑποκρούσεως (accompagnamento) φερόμενος, καθιστᾷ τὴν δραματικὴν μουσικὴν ἀνάξιαν τοῦ ὀνόματός της καὶ μεταβάλλει αὐτὴν μᾶλλον εἰς σύρραμα ὀρχηστικῶν μελῶν. Ἀπὸ τῶν λογικῶν αὐτῶν σημειῶν ἤρξατο πολὺ πιθανῶς καὶ ὁ Βάγνερ γράφων τὸν ἰνέριον του· ὁ ζῆλός του ὅμως ἦτον ὑπερβολικὸς, αἱ θεωρίαι του ἐξωγκώθησαν βαθμηδὸν, καὶ οὕτω κατήντησαν ἐπὶ τέλους, ἐφαρμύζομεναι καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ ἄρατον, εἰς τὸν Τριστάν, τὸ τελευ-

ταῖον τοῦ μουσικοδιδασκάλου μελόδραμα, νὰ παραγάγῃσι τὸ τερατώδες ἐκεῖνο μουσικὸν ἀποκύημα, περὶ οὗ καὶ κατωτέρω θέλομεν λαλήσει.

Τοὺς πρώτους λοιπὸν βλαστοὺς τῶν μουσικῶν αὐτοῦ ἀναμορφωτικῶν θεωριῶν ἦλθε φέρων ἐν τῷ Ριένζη ὁ Βάγνερ εἰς Παρισίους, καὶ μετὰ φθονεροῦ βλέμματος ἀτενίζων ἐπὶ τὸ Μελοδραματικὸν θέατρον τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης, ἐβλεπεν ἐπωδύνας, πόσον ἰσχυροὶ ἐχειρίζοντο ὅμοι, ἵνα διασχίσῃ τις τὸ πρὸς τὰς πύλας τοῦ συνωθούμενου πυκνὸν σμήνος. Ἐπειγόμενος ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν ὑλικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν, πρὸς ἃς δὲν κατώρθει, ἐννοεῖται, νὰ παλαίσῃ διὰ τοῦ ἰδανικοῦ του καὶ μόνου, ἐπειράθη διαφορῶν μέσων, ἵνα πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ ἤρχισε πρὸς τοὺς ἄλλοις γράφων εἰς τὴν Μουσικὴν Ἐφημερίδα, εἰς τῆς ὁποίας τὸν ἐκδότην εἶχεν, ὡς εἴπομεν ἤδη, συστηθῆ δι' ἐπιστολῆς τοῦ μουσικοῦ τῶν Οὐγκενδτέων. Διετίαν ὅλην ἤνυσε μαχόμενος καρτερικῶς κατὰ τῆς πηνίας ἐν Παρισίοις, κ' ἐβλεπεν ἤδη φυλλορρόσους τὰς ὠραίας του ἐκείνας περὶ μουσικῆς ἀναμορφώσεως ἐλπίδας, ὅτε μανθάνει αἰφνης, ὅτι ἐν τῷ βασιλικῷ θεάτρῳ τῆς Δρέσδης ἀπεφασίσθη νὰ δοθῇ ὁ 'Ριένζης του. Συναγαγὼν εὐθὺς, ὡς ἠδύνατο, τὰ ὀδοιπορικά του ἐξοδα, ἐκίνησε πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Σαξωνίας, καὶ μετὰ τριετῆ ἀπουσίαν, μετὰ τριετείς ἀλγεῖνας περιπετείας, ἐπανεῖθε τὸ 1842 τὴν πάτριον γῆν, ὑπὸ τῶν γλυκυτέρων βοσκήμενος ἐλπίδων, καὶ τὰ ὠραιότερα πλάττων ἄνερα περὶ τοῦ μουσικοῦ αὐτοῦ μέλλοντος.

Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, δὲν τὸν ἠπάτα ἡ προαίσθησις του αὐτῆ. Ἀπειρος ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τοῦ 'Ριένζου ἐν Δρέσδῃ ἡ μουσικὴ αὐτοδιεκτέλεσις ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν, ἡ δὲ σκηνογραφικὴ λαμπρότης τῆς παραστάσεως ὑπῆρξε πρωτοφανῆς εἰς τὸ θέατρον ἐκεῖνο. Ἡ ἐπιτυχία αὐτῆ ἐθῆκε τὸν Βάγνερ παρὰ τοὺς διασημοτέρους τῶν Γερμανῶν μουσικοδιδασκάλων, καὶ ἤνοιξεν εἰς τὴν γραφίδα του τὰς θύρας ἑνὸς τῶν πρωτεύοντων γερμανικῶν θεάτρων. Οὕτω, μετ' ὀλίγους μῆνας ἐδίδαξεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς σκηνῆς τὸν Ἰπτάμενον 'Ολλανδῶν του, παρασταθέντα τὸ πρῶτον τὴν 2 Ἰανουαρίου 1843, μετὰ τῆς αὐτῆς σχεδὸν ἐπιτυχίας μετ' ἧς καὶ ὁ 'Ριένζης. Τότε διωρίσθη ὁ Βάγνερ διευθυντῆς τῆς ὀρχήστρας τοῦ θεάτρου ἐκείνου, συνάμα δ' ἀρχιμουσικὸς τῆς αὐλῆς, ἀξιώθει; οὕτω τῆς ἐπιφανοῦς ἐκείνης θέσεως, ἧτις ἔμενε κενὴ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βέμπερ.

Ὁ Ἰπτάμενος 'Ολλανδῶν, ἐν ᾧ ἤδη ἀνετώτερον

ἀναπτύσσονται αἱ ἀναμορφωτικαὶ τοῦ μουσικοδιδασκάλου θεωρίαι, καὶ ἐν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Δρέσδῃ ἐπιτυχίαν του προστεκλήθη ὁ Βάγνερ νὰ διδάξῃ καὶ ἐν Βερολίνῳ, δὲν ἀπήντησε τὴν αὐτὴν ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν ἐπὶ τῆς πρωταρχικῆς σκηνῆς, ἧς εἶχε τύχει ἐν Δρέσδῃ μόνις ἐπέζησε τριῶν παραστάσεων, ἡ ἐν Βερολίνῳ δὲ πτώσις τοῦ ἐψύχρανεν εὐθὺς καὶ τὸν ἐν Δρέσδῃ θρίαμβον, ὅπου διεκόπησαν πάραυτα αἱ παραστάσεις. Τοῦτο ἐλύπησε μὲν βαθύτατα πλὴν δὲν κατέβαλε τὸν Βάγνερ, ὅστις ἐξηκολούθησεν ἐνδελεχῶς ἐργαζόμενος εἰς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἐντελεστέρου τοῦ μουσικοῦ προϊόντος, τοῦ Ταργχούβερ, ὃν ἐδίδαξε τέλος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1845. Παράδοξον τῇ ἀληθείᾳ τύχην εἶχε τὸ μελόδραμα τοῦτο. Πυρετώδης ἐνθουσιασμός, ἀπερίγραπτος θρίαμβος ὑπεδέχθη τὴν πρώτην αὐτοῦ παράστασιν χειροκροτήσις, στεφάνους, μουσικὰς συναυλίας εἰς τιμὴν του, τὰ πάντα ἤκουσεν ὁ Βάγνερ εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην ἐσπέραν, καὶ ὅμως μόνις ἐδόθη ἔτι καὶ δευτέρα παράστασις καὶ τὸ μελόδραμα ἐξέπνευσεν. Ἡ αὐτὴ τύχη ἀνέμενε τὸν Ταργχούβερ καὶ ἐν Βερολίνῳ, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας οὐδὲ κἄν τὴν ἀφιέρωσιν αὐτοῦ κατεδέχθη. Ἀλλ' ὅμως καὶ πάλιν ὁ Βάγνερ δὲν ἀπέκαμεν ἤρχισεν ἐργαζόμενος εἰς τὸν Ἀδελφγριν, ἕτερον, ἔτι παραδοξώτερον τοῦ Ταργχούβερ μελόδραμα, ἐπεράτωσεν αὐτὸ μετὰ μακρὰν ἐπεξεργασίαν, καὶ ἤδη ἐπέκειτο ἡ παράστασις του, ὅτε ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 ἐξεβράβη, καὶ ὁ Βάγνερ, διωχθεὶς ὡς ἐπαναστάτης τοῦ πατρίου ἐδάφους, κατέφυγεν εἰς Ἑλβετίαν.

Τὰς πικρὰς ἀναμνήσεις τῶν τελευταίων του ἀποτυχιῶν φέρων μετ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ ἐξορίᾳ καὶ αἰμάσσουσαν ἔτι τὴν καρδίαν αὐτοῦ αἰσθανόμενος ἤρχισεν πλέον ἀπαυδῶν καὶ ἀπελπιζόμενος νὰ ἴδῃ ποτὲ καὶ πάλιν τὰ ἔργα του ἐπὶ σκηνῆς. Τότε, κατὸ τὸ 1852, ἐξέδωκε, μικρὸν πρὸ τοῦ προμνημονευθέντος ἤδη συγγράμματός του, μικρὸν βιβλιάριον, περιλαμβάνον τριῶν μελοδραμάτων του τὰ ποιήματα, καὶ, ἐν τῷ προλόγῳ, τὴν ἐξῆς ἀξιωματικὴν φράσιν, βλάψασαν ἴσως τὸν Βάγνερ πλέον πάσης ἄλλης παραδοξολογίας του: « Δὲν κατενόηθην οὔτε τὸ κοινὸν οὔτε οἱ κριτικοὶ ἐνόησαν τὰ ἔργα μου καὶ τὸν σκοπὸν μου. Ἐκτὸς τῶν εὐαρίθμων φίλων μου οὐδεὶς μοὶ ἐσυμπάθησε, καὶ τέλος μετὰ μακρὰν πείραν ἀνεγνώρισαν, ὅτι οὐδὲν ἔχω ν' ἀγαμέω ἐκ τῆς παρουσίας γεγεῖαι ἐργάζομαι διὰ τὸ μέλλειν ».

Οὕτως, ἀπελπισθεὶς περὶ τοῦ παρόντος, ὁ ἀτυχῆς

τοῦ Ταργχούβερ μουσικὸς, προκατέλαβε τὸ μέλλον, καὶ ἀπεκάλεσε μουσικὴν τοῦ μέλλοντος τὴν μουσικὴν αὐτοῦ. Μὴ ἀναλογιζόμενος δὲ τοῦ λοιποῦ οὔτε κοινὸν οὔτε παραστάσεις τῶν μουσικῶν αὐτοῦ παραγωγῶν, μὴ ἀναγκαζόμενος νὰ συμβιβάζεται ὀπωκιδίποτε μετὰ τῶν ἐρριζωμένων ἐξῆων τῶν ἀκρατῶν του, καὶ νὰ περιποιητῆ, ἔστω καὶ μικρὸν, τὰ ἄλλως εἰθισμένα ὡτα τοῦ μουσικοῦ κοινου, παρεδόθη ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰς ἐμπνεύσεις του, καὶ ὑπὸ τὰς ἀκρατοτέρας τῶν ἀναμορφωτικῶν του ἰδεῶν συνέθεκε τὴν τετραλογία τῶν *Νηβελιούγγερ*, καὶ τὸν *Τριστάν*, ὃν ἐπεράτωσε τὸ 1857, καὶ ὅπου, ὡς λέγεται, — καθότι τὸ μελόδραμα αὐτὸ οὔτε παρεστάθη οὔτε προσδοκία ὑπάρχει νὰ παρασταθῇ — κατήργησε πλέον καὶ αὐτὸν τὸν μουσικὸν χρόνον τὸ μελόδραμα ὅλον εἶνε εἰς καὶ μόνος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ῥυθμὸς (*battuta*) συνεχῆς καὶ ἀδιαμέριστος!

Ἐν τούτοις ὅμως τὰ ἔργα τοῦ Βάγνερ ἤρχιζον ἀναφαινόμενα πάλιν ἐπὶ τῶν γερμανικῶν θεάτρων, καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς Βιέννης, τοῦ Μονάχου, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Δρέσδης ἐναμίλλως ἐπαίζοντο ὁ Ταργχούβερ καὶ ὁ Ἀδελφγριν. Ἡ αὐθόρμητος ὀλον ἐπιτυχία τῶν ἔργων του, καὶ ὁ περὶ τὸ ὄνομά του γινόμενος ἤδη θόρυθος, ἐνεθάρρουν τὸν Βάγνερ ν' ἀποπειραθῆ καὶ πάλιν τῆς πληρώσεως τοῦ διακαεστέρου του πόθου λαθὼν ὑπὸ μάλης τὸν Ταργχούβερ ἦλθε καὶ δευτέρον εἰς Παρισίους τὸ ἔτος 1860, καὶ διὰ τῆς προστασίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Κυρίας Μέτερνιχ, συζύγου τοῦ ἐν Παρισίοις πρέσβους τῆς Αὐστρίας, κατώρθησε τέλος νὰ διδάξῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ μεγάλου μελοδραματικοῦ θεάτρου τὸ ἔργον του. Ἡ πρώτη παράστασις του ἐδόθη τὴν 13 Μαρτίου 1861, πλὴν κάλλιον νὰ μὴν ἐδίδοτο τὰ τέσσαρα πέμπτα τοῦ ἀκρατηρίου ἐκοιμήθησαν, τὸ δὲ ἐγκατερῆσαν καὶ γρηγοροῦν ἔτι πέμπτον ἐσφύρισεν. Εἰς τὴν δευτέραν παράστασιν ἐσφύριζον τὰ τρία πέμπτα, εἰς τὴν τρίτην ὀλόκληρον τὸ θέατρον. Ὁ ταλαίπωρος Βάγνερ ἀπέσυρε τὸ ἔργον του, καὶ λαθὼν μὲν τὸ ἡμίθανές καὶ καθημαγμένον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ μελοδραματικοῦ θεάτρου τῶν Παρισίων ἐπανῆλθεν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος, ὅπου τὰ ἔργα του ἐχειροκροτοῦντο ἤδη ἐνθουσιωδῶς, κ' ἐκέρδιζον καθ' ἐκάστην νέους προσηλύτους.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὐρίσκονται μέχρι τῆς σήμερον τὰ κατὰ τὸν παράδοξον αὐτὸν ἄνδρα τὰ ἔργα του, ἐν Γερμανίᾳ καὶ μόνῃ ἀκουόμενα, σπουδαζόμενα κ' ἐκτιμώμενα, καθότι ἐν Ἰταλίᾳ μὲν εἰσὶν ἐπίσης, ὡς παρ' ἡμῖν, ἄγνωστα, ἐν Γαλλίᾳ δὲ

φαίνονται, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, ἀνεκκλήτως ἀποδοκιμασθέντα, διήρσαν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ καὶ διαίρουσιν ἔτι τὸν ἐκεῖ μουσικὸν κόσμον εἰς δύο μεγάλας καὶ ἀντιμάχους στρατίας. Οἱ μὲν θεωροῦσιν αὐτὸν μεγαλοφυῆ παραγωγὴν ἐπι, οἱ δὲ παράφρονα, ἐπίσης παραγωγὴν ἐπι. Μ' ἔτυχε πολλάκις νὰ λαλῶ συγχρόνως μετὰ δύο μουσικοφίλων καὶ τριβῶνων μάλιστα τῆς μουσικῆς Γερμανῶν, συμφωνούντων σχεδὸν κατὰ τὰς ἄλλας αὐτῶν κρίσεις, καὶ ὅμως ἐκ διαμέτρου ἀντιφερομένων εἰς τὰς περὶ Βάγνερ ἰδέας των.

— Ἀλλὰ, σὲ παρακαλῶ, φίλε μου, ἔλεγεν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον, σκέψαι ὀλίγον πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ δραματικὴ μουσικὴ ἄνευ μελωδίας; δὲν παρατηρεῖς πῶς ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων πᾶν αἰσθημά μας σχεδὸν παραφράζεται διὰ λυρικῆς τινος ἐκχύσεως; δὲν σ' ἔτυχε πολλάκις, χαίρων νὰ ὑποτονθῆσῃς φαιδρὸν τι μέλος, καὶ ἀλγῶν νὰ ἐκφράσῃς ὅλην τὴν λύπην σου διὰ περιπαθοῦς τινος ἀπηχέσεως γνωστοῦ σοι πενήμιου ἄσματος; τί φυσικώτερον τούτου; καὶ ὅμως ὁ Βάγνερ σὰς ἐξοστρακίζει τὴν μελωδίαν, τὴν θεωρεῖ περιττήν, κατασφύριζει δηλαδὴ πρόφρον τὴν ἀπαραίτητον βάσιν πάσης μουσικῆς καὶ πρὸ πάντων τῆς δραματικῆς. Δὲν δικαιουταί τις ἄρα γε νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ μεγαλοφυῆς αὐτὸς ἄνθρωπος, ὡς τὸν ἀποκαλεῖτε, διαφέρεται ν' ἀποβάλλῃ τῆς δραματικῆς σκηνῆς, ὅτι τῷ εἶνε δύσκολον, ἂν οὐχὶ ἀδύνατον, νὰ ἐπινοήσῃ;

— Ὁ! τοῦτο μόνον δὲν δύναται νὰ κατηγορηθῇ τοῦ Βάγνερ, ἀπῆντα ὁ ἕτερος ὅτι δύναται νὰ εὕρῃ μελωδίαν, οὐχὶ κοινὰς μάλισα καὶ τετριμμένας, τὸ ἀποδεικνύει ὁ 'Ριένζης του, βριθῶν μελωδιῶν.

— Ὁ Ριένζης, τὴν ὁποῖον δὲν θέλει κἄν ν' ἀναγνωρίσῃ πλέον ὡς ἔργον του.

— Ἀδιάφορον ἄλλως τε, τίς σὲ εἶπεν, ὅτι ὁ Βάγνερ ἐξοστρακίζει πανταπασι τὴν μελωδίαν; ἀπ' ἐναντίας, τὴν παραδέχεται, τὴν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ὅπως καὶ ὅπου πρέπει. Δὲν θέλει βεβαίως τὴν μελωδίαν ὡς οἱ προκατοχοὶ του τὴν μετεχειρίσθησαν τυπικῶν, κ' ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ πάντοτε φερομένην κύκλου. Δὲν θέλει τὴν μελωδίαν ἐτοιμὴν ἤδη ἐκ προομιῶν ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ, καὶ εἰσαγομένην εἰς τὸ μελόδραμα ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προπαρασκευῆς, εἴμῃ τὸ πολὺ ἐνός ἢ δύο ῥυθμῶν ὑποκρούσεως, προπορευομένων πάντοτε τυπικῶς καὶ γελωτῶν σχεδὸν παντός μέλους εἰς τὸ μελόδραμα τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ μελωδία, λέγει ὁ Βάγνερ, πρέπει νὰ γενῶται ἐξ αὐτῆς τῆς μελοδραματικῆς περιπετείας ὁ μουσικὸς πρέπει νὰ τὴν παρασκευάζῃ ἀνεπαίσθητως, καὶ μὴν

τρόπον τινά τὸν ἀκροατὴν του εἰς τὴν γέννησίν της, νὰ τὸν προδιαθέτῃ βαλμηδῶν, καὶ νὰ φέρῃ οὕτω εἰς τὰ ὄψα του τὸ νεογενὲς μέλος ὡς τι ἀναγκαῖον, ἀπαραίτητον, φυσικῶς καὶ ἀβιάστως ἐκ τῆς ὀρχήστρας τεχθέν. Οὕτως ἐνόησε τὴν μελωδίαν ὁ μέγας Βετγὼβεν, οὕτω τὴν ἐννοεῖ καὶ ὁ Βάγνερ.

— Ἡ τῆς βλασφημίου παραθέσεως . . .

— Μὴ μὲ διακόπτῃς, σὲ παρακαλῶ. Τοιαύτην θέλει τὴν μελωδίαν ὁ Βάγνερ, δὲν εἰσάγει ὁμῶς πάλιν αὐτὴν πανταχοῦ τοῦ μελοδράματος μόνον ὅπου ἀναγκαῖος πρόκειται ὁ λυρισμὸς, ἐκεῖ θεωρεῖ καὶ τὸ μέλος ἀπαραίτητον.

— Ἄν ἦνε τοιαύτη ἡ θεωρία του, διατί λοιπὸν δὲν τὴν τηρεῖ;

— Πῶς;

— Ἰδοὺ εἰς τὴν δευτέραν πράξιν τοῦ *Taucher* ἐνθυμῆσαι βεβαίως τὴν σκηνὴν τοῦ μουσικοῦ ἀγωνος, ὅπου πολλοὶ ἀοῖδοι πρόκειται ν' ἀγωνισθῶσι περὶ τὴν χεῖρα τῆς ὡραίας Ἐλισάβετ· τὸ ἀγώνισμα εἶναι ἄσκησις, πρόκειται λοιπὸν οἱ συναθροισθέντες ἀοῖδοι νὰ ψάλλωσι, νὰ εἰπωσι δηλ. μέλι, καὶ ἔμως οὐδὲν ἄλλο εἶνε ὅλη ἐκείνη ἡ σκηνὴ ἢ πληκτικωτάτη συρραφὴ ἀτελεσιτέτων διηγηματικῶν φράσεων (recitativi), ἐπιπόνως συρομένων ἐπὶ παραφώνων ἀρμονιῶν.

— Παραφώνων; τοῦτο μόνον δὲν σοῦ συγχωρῶ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι, ἂν εἰς τὴν σκηνὴν αὐτὴν ἀπαντᾷται τοιοῦτόν τι, πλὴν ἔστω δὲν ἤξεύρεις ὅτι πολλὰκις ἢ κατ' ἐπιφάνειαν αὐτὴ παραφωνία ἀποτελεῖ κατὰ βάθος ὡραιστάτην ἀρμονίαν; ἤκουσες Βετγὼβεν, . .

— Μὴ βλασφημῆς καὶ δεύτερον. Ἐννοῶ κάλλιστα τὴν ἐκ δύο δυσαρμονικῶν φθόγων δυναμένην ν' ἀποτελεσθῆ ἀρμονίαν· πλὴν πῶς εἶνε δυνατὸν, σὲ παρακαλῶ, νὰ υπάρξῃ ἀρμονικόν τι μέλος, ὅταν, πρὶν καταλήξῃ ἐπὶ ἢ παρ' ἐνὸς μέρους τῆς ὀρχήστρας ἀρχισθεῖται μουσικὴ φράσις, ἀναφαίνεται αἰφνης εἰς ἄλλο αὐτῆς μέρος φράσις ὅλως ἀντιθέτου πρὸς ἐκείνην τέτου, καὶ τὸ δυσαρμονικὸν αὐτὸ σύνολον σοῦ σχίξῃ τὰ ὄψα;

— Δὲν ἤξεύρω, πλὴν ἐμοῦ τὰ ὄψα εἶνε μέχρι τοῦδε υγιεστάτα, μολονότι ἀκούω πάντοτε τὰ μελοδράματα τοῦ Βάγνερ.

— Κ' ἐμοῦ, ἀφ' οὗτου ἔπαυσα νὰ τ' ἀκούω.

Τοιαύτη τις θὰ ἦνε, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μεταξὺ δύο Γερμανῶν ἢ περὶ Βάγνερ φιλονεικία. Τὸ βέβαιον ἐν τούτοις εἶνε, ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν του καὶ παρὰ τῶν φίλων του πάντοτε φανατικῶς ἐκρίθη ὁ παράδοξος αὐτῆς ἀνὴρ. Ὅτι τὰ μελοδράματά του δὲν εὐαρε-

στοῦσιν ὅπως κουφότερος τις ἀγία ἰταλικῶν μελοδράματος εἶνε ἀναντιρρότην· ὡλλάνικς καταπλήττουσιν, ἀνυψοῦσι τὸν νοῦν, δυστυχῶς ὁμῶς τὸν βαρύνουσιν ἐνίοτε καὶ τὸν κουράζουσι πάντοτε. Ἄν ὁ Βάγνερ ἐνέμενε εἰς ὅσας ἀρχῆθεν ἐχάραξεν ἀρχὰς, ἂν πραγματικῶς παρεδέχετο τὴν μελωδίαν ὅπου ὑπάρχει λυρισμὸς ἐν τῷ δράματι, ἂν δὲν ἐνέτεινε πέραν τοῦ δέοντος τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ὅτι ἡ μουσικὴ πρέπει νὰ ἐκφράξῃ ἀκριβέστατα ὅτι αἱ λέξεις σημαίνουσι, καταντῶν οὕτω πολλὰκις εἰς γελοῖα πραγματικῶς ἀποτελέσματα, δὲν ἤθελεν ἴσως παραγὰγει τι νέον, καθότι ὡς ἀνωτέρω ἤδη εἶπον, αἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἰδέαι δὲν εἶνε καινοφανεῖς, ἀλλ' ἤθελεν ὅπως δῆποτε κατέχει ἀφιλονεικῆτως διακεκριμένην θέσιν εἰς τὴν ἰσορίαν τῆς γερμανικῆς δραματικῆς μουσικῆς· φλεγμαίνων ὁμῶς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ ἀνυπομονῶν πρὸς τῆς γενικῆς ἐπιτυχίας τὸν στέφανον, ὑπερεπήδησε τάχις τὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐν ἀρχῇ ἐσκαμμένα, καὶ κατήντησεν ἐπὶ τέλους νὰ ἀποφανθῇ καὶ τὸν μουσικὸν αὐτὸν χρόνον περιττόν, ὡς εἶχε πρότερον κηρύξει περιττὴν τὴν μελωδίαν. Τὸ τελευταῖον αὐτοῦ μελοδράμα *Tristan* ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλοὺς νὰ φοβηθῶσι σπουδαίως περὶ τῆς διανοητικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνδρός, ἡ δὲ φήμη αὕτη παρεκίνησε, σχεδὸν, κ' ἐμὲ νὰ σὰς γείνω τῶν ἀνωτέρω

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Η ΜΟΝΩΣΙΣ.

(Ἐξ ἀνεκδότου μεταφράσεως τῶν Ποιητικῶν μελετῶν τοῦ Λαμαρτίνου.)

Συχνάκις ἐπὶ τοῦ βουνοῦ, ἐπὶ δρυὸς σκιάδα,
Κάθημαι μόνος, κατηρῆς, πρὶν ἢ ὁ Φαῖθος ὄση·
Φέρω εἰκὴ τὰ βλέμματα ἐπὶ τὴν πεδιάδα,
Ἦς ἡ εἰκὼν τὴν ὄψιν τῆς ἐμπρὸς μου ἀνελίσσει.

Ἐδῶ κυλῖει ποταμὸς τὰ ρεῖθρά του μὲ κρότον
Κ' εἰς χάσμα πέραν σκοτεινὸν νὰ βυθισθοῦν τὰ στέλλει,
Αἶμνη ἐκεῖ τὸ νῆμά της ἐκτείνει τὸ ὑπνώπτον,
Καὶ τῆς ἐσπέρας ἄνωθεν τὸ ἄστρον ἀνατέλλει.

Φέρει ἐκ τῶν βουνῶν αὐτῶν, μὲ δάση ἐστεμμένον,
Τὸ λυκαγῆς, ἀκτῖνά του ἐσγάτην ἀκοντίζον,
Καὶ τὸ ἀτιμῶδες τῆς νυκτὸς ἄρμα σιγὰ προβαίνειν
Ἐψύεται, καὶ εἰς τ' ἄκρα του λευκαίνει' ὁ ἱρίζων.

Ἐντοῦτοις ἀπὸ τῶν ὕψων τοῦ κωδωνοστασίου
Φωνὴ θεηκείας ἀντηγεῖ εἰς τοὺς κενούς αἰθέρας·
Τὸν ὀδοπόρον σταματᾷ ὁ κώδων τοῦ χωρίου,
Καὶ σβίνει: μ' ἤχους εὐλαβεῖς τοὺς ἤχους τῆς ἡμέρας.

Πλὴν . . τὴν ψυχὴν τίποτε ἐκ τούτων δὲν παθαίνει,
Μένω ψυχρὸς, ἀνάληγτος ἐμπρὸς τῶν καλλονῶν των...
Βλέπω τὴν γῆν ὡσεὶ σκιὰ ἀσκόπως πλανωμένη,
Ἦ! δὲν θερμαίνει τοὺς νεκροὺς ὁ ἥλιος τῶν ζώντων.

Λύφον πρὸς λύφον θεωρῶ ὄλην τὴν κύκλω φύσιν,
Καὶ μάτην τοῦ ἕριζοντος προσβλέπων τὰ σημεῖα,
Τὴν ἄρκτον, τὴν ἀνατολὴν, τὸν νότον καὶ τὴν δίσιν,
«Δὲν μὲ προσμένει, ἐκφρωνῶ, κ' ἐμὲ που εὐτυχία.»

Τί πρὸς ἐμὲ ἀνάκτορα, καλύβη καὶ κοιλάδες; . . .
Εἶν' ἀντικείμενα κενά, ἀθελγητρα καὶ κρύα,
Ἦ δάση, βράχοι, ποταμοί, ὧ φίλα πεδιάδες,
Ἐν μόνον ὄν σὰς ἔλλειψε, κ' ἐγείνατ' ἐρημία.

Ἄμερικῶν ὁ ἥλιος τὸν βουνὸν τοῦ ἂν ἀνίει,
Ἄν εἶν' εἰς τὴν ὄρχην αὐτοῦ, ἂν εἶνε εἰς τὸ πέραν,
Ἄν ἀντιέλλει αἰθέρος, ἂν ὀμιχλώδης ὄσει,
Δὲν ἀναμένω τίποτε ἀφ' ὅλας τὰς ἡμέρας.

Καὶ ἂν ἔτι ἐθάδιζον, ὅπου αὐτὸς βαδίζει,
Κενὸν θ' ἀπῆλθα κ' ἐρημον παντοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου!
Ἦ! δὲν ἐπιθῶμῶ οὐδὲν ἀφ' ὅσ' αὐτὸς φωτίζει,
Οὔτε ζῆτῶ τι παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀπεράντου κόσμου.

Ἄλλ' ἂν, ἐκβαίνων τῶν στενῶν τῆς σφαίρας τοῦ ὀριῶν,
Ἦπου φωτίζει ἄλλο φῶς ἄλλ' οὐρανοῦ σαπφείρους
Ἄνεβαινον, τὸ πνεῦμά μου τῆς ὕλης ἀπεκδύων,
Θ' ἀπῆλθον ὅτι ἐπλάσα τὸσάκις κατ' ἄνευρον.

Νέκταρ ἐκεῖ θὰ μ' ἔχυνεν εὐδαιμονίας κρήνη,
Ἐκεῖ θὰ μ' ἐπερίμενον ἐλπίδες, ἔρω, πόθος,
Καὶ τ' ἄκρον ἀγαθόν, εἰς ὃ πᾶσα καρδία τείνει,
Κ' εἰς ὃ ἐν ὄνομα ἔδω ἀκόμη δὲν ἐδόθη.

Ἄς ἠδυνάμην τῆς ἡσὺς τὸ ἄρμα ν' ἀναβαίνω,
Κ' εἰς ζήτησίν σου νὰ πετῶ, σκοπεῖ πόθων ματαίων! . .
Πλὴν . . διατί ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἐξορίας μένω,
Ἄπου οὐδὲν ἀπέμεινε, αὐτὴν κ' ἐμὲ συνδέον;

Ἦσαν τὰ φύλλα τῶν δασῶν ἡ πεδιάς συνάξῃ,
Ταχὺς τὰ σύρει ἄνεμος, τὸ ἔδαφος σαράνων,
Κ' ἐμοῦ μὲ φύλλον μαρνανθὲν ὁ βίος ὁμοιάζει,
Παράσπερ τον ὡς αὐτὰ, ὧ πνεῦμα τῶν κλυδῶνων.

ΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΒΑΣΙΛΟΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΕΡΙ ΜΑΓΕΙΑΣ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Μαρτίου 1863.

Ἐπιστολὴ δευτέρα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Νόμοι τῆς φύσεως δὲν εἶναι μόνον ἐκεῖνοι οἵτινες ὑπάρχουσιν εἰς τὴν φυσικὴν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι τοὺς ὁποίους ἢ δὲν γνωρίζομεν ἢ δὲν δυνάμενα νὰ γνωρίσωμεν.

Πρὶν γνωρίσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ ἀτμοῦ ἠθέλωμεν μειδιάσει ἐὰν ἠκούομεν ὅτι ἔχει τὴν τεραστίαν ἐκείνην δύναμιν διὰ τῆς ὁποίας κινεῖ τὰ μέγιστα τῶν πλοίων, καὶ ἠθέλωμεν ἐκλάβει ὡς ἐλπει-

νὸν ἀγύρτην ἐκείνον, ὅστις μᾶς ὑπέσχετο ὅτι δύναται νὰ συνομιλῇ μετὰ τῶν ἀμερικανῶν ἐντὸς τινῶν ὠρῶν.

Ἦδη ταῦτα πάντα εἰσι γνωστὰ καὶ ἡ πρὶν ἀγυρτεία ἐγένετο ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια.

Τί ἐστὶν ἡ τελειοποίησις τοῦ ἀνθρώπου; Ἡ ὑποδούλωσις τῆς φύσεως, διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν νόμων αὐτῆς· τοιαύτην ἐντολὴν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός.

Ὁ πρῶτος ἀνθρώπος, ἀνθρώπος γυμνὸς καὶ ἀοπλος ἐβρίγησεν εἰς τὴν θέαν ἐνὸς θηρίου· ἀλλὰ τὸ δόπαλον καὶ ἡ μάχαιρα ἐνίσχυσαν αὐτόν. Σκυθρωπὸς πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν πλοίων ἠτένιζε τὰς χώρας τὰς χωριζομένας διὰ θαλασσῶν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ τὸ πλοῖον ἐνίκησε τὸ ὕδωρ. Οἱ κεραυνοὶ τοῦ Διὸς εἶναι στρουθία τὰ ὁποία συλλαμβάνει ὁ ἀνθρώπος διὰ λεπτοῦ σύρματος, λεπτοτέρου τῶν ἰξῶν.

Καὶ ὁ ἀνθρώπος ἀρχεῖ ἐν μέρει τῆς φύσεως καὶ καταφρονεῖ τοὺς κεραυνοὺς καὶ τὴν τρικυμίαν καὶ τὰς ἀποστάσεις.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰς τὴν ἀρχὴν του εἰσέτι· τί σημαίνει ἐὰν ἀνταποκρίνεσαι μετὰ τῆς Ἀμερικῆς, ὅταν δύναμαι διὰ μόνης τῆς θελήσεώς μου νὰ σὲ μεταβιβάσω ὀλοφύχων εἰς τὴν Ἀμερικὴν; Τί σημαίνει ἐὰν γνωρίζῃς νόμους τινὰς τῆς φύσεως ὅταν δύναμαι διὰ μόνης τῆς θελήσεώς μου νὰ σὲ καθυποτάξω;

Ναί, ὑπάρχει μεγάλη τις δύναμις, ἰσχυροτέρα τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ κεραυνοῦ, ταχύτερα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ταχύτερα καὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ εἰσέτι. Ἦρχει δύναμις εὐκατάληπτος ὡς πᾶσαι αἱ ἀλήθειαι, ἀλλ' ὡς αὐτὰς κρυπτομένη, ὑπάρχει μία δύναμις διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἀνθρώπος ὑπεράνθρωπα κατεργάζεται ἔργα, χωρὶς οὐδὲ γραμμὴν νὰ παρεκκλινῇ τῶν ὄρων τῆς φύσεως.

Εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη ἧτις ἀπὸ Μωϋσέως μέχρι Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως τὸσαῦτα ἐνήργησε καὶ ἧτις ἐψάλη ὑφ' ὄλων τῶν παραδόσεων τοῦ λαοῦ. Εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη ἧτις περιπλανᾷται ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῆς Νινευῖ καὶ τῶν Θηβῶν, ἐπὶ τῆς σκυθρῶπης λίθου τῆς σφιγγὸς τῆς Ἀσσυρίας ἢ τῆς Αἰγύπτου.

Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ δύναμις αὕτη;

Ἡ ΜΑΓΕΙΑ.

Τί δὲ ἐστὶ μαγεία;

Ἡ διὰ φυσικῶν νόμων παραγωγὴ φαινομένων τὰ ὁποῖα ὁ ἀμαθὴς ἀποκαλεῖ θαύματα, ὁ πεπαιδευμένος ἀγυρτεία.

Ἄλλ' ἀπεδείχθη ὅτι οἱ πεπαιδευμένοι, ἅμα ἐξερ-

χόμενοι ἐκ τοῦ κειμένου τῶν βιβλίων τῶν ἢ ἐκ τῆς καθημερινῆς πείρας εἶναι οἱ ἀκριτότεροι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου ἀφήσατε τὴν μεγαλοφυΐαν κατὰ μέρος καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι εἶναι οἱ κλειστοὶ τῶν πεπαιδευμένων ζῶσα μεταπτώσις τοῦ Sevigny, ἢ τοῦ Dalloz, τοῦ Nelaton ἢ τοῦ Desmares, τοῦ Ritt ἢ τοῦ Gallet καὶ τῶν τοιούτων. Ἄμα δὲ παρουσιασθῆ ἀγνωστὸν τι εἰς αὐτοὺς φαινόμενον, ἅμα πρόκειται νὰ λύσῃσι Γόρδιόν τινα δεσμόν, ἢ ἀγυρτεία εἶναι ἢ μάχισα δι' ἧς τὸν λύουσιν.

Ἄλλ' ἄς ἰδῶμεν τί εἶναι θαῦμα; φαινόμενον τοῦ ὁποίου τὰ αἷτια ἀγνοεῖ ὁ ἄνθρωπος. Θαῦμα εἶναι διὰ τοὺς ἀπλοῦς μὲν τῶν ἀνθρώπων ἢ διὰ τοῦ γαλβανισμοῦ διδομένη κίνησις εἰς ἕνα νεκρὸν διὰ τοὺς πεπαιδευμένους δὲ ἢ διὰ τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ ἀφ' ἐνὸς εἰς ἄλλον πόλον μετάστασις τῆς τῆς ψυχῆς.

Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ὅτι ὁ ὕπνος εἶναι ἀδελφος τοῦ θανάτου, καὶ ὁμολογουμένως οἱ ἀρχαῖοι ἦσαν ἐμβριθέστεροι τῶν μεταγενεστέρων. Διότι ὑπὸ τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο κρύπτεται μεγάλη τις ἀλήθεια, μέγας τις νόμος τῆς φύσεως, ὅστις μᾶς ἐξηγεῖ ἐν μέρει τὰ θαύματα τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

ΑΣΤΑΡΩΘ.

ΜΩΣΑΪΚΟΝ.

Ἡ ἐκδίκησις εἶναι καρπός, ὡς πολλοὶ ἄλλοι καρποί· γλυκὺς πρὶν τὸν δρέψης, πικρὸς ἀφοῦ τὸν γευθῆς.

Φερού.

Αἱ συναναστροφαὶ εἶναι στάδια εὐρύχωρα, ὅπου μὲ τὸ μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη καὶ μὲ τὰ ἄνθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, δίδει τις καὶ λαμβάνει τὰς πικροτέρας προσβολάς.

Εὐγένειος Σύης.

Μόνον ὁ ἀμαρτωλὸς θεωρεῖ τὸν θάνατον ὡς σκελετὸν, ἐνῶ ἐξ ἐναντίας ὁ θάνατος ὁμοιάζει φαιδρὸν καὶ ἀκμάζοντα νεανίαν, ὡς ζωγραφίζουσι τὸν Θεὸν τοῦ ἔρωτος, — ἐκτὸς ὅτι δὲν εἶναι τοσοῦτον πανούργος — ἢ δαίμονα ἤσυχον καὶ κοινωφελῆ, ὅστις προσηύρων τὸν βραχίονα εἰς τὴν ἀπαυδήσαναν προσκυνήτριαν ψυχὴν, διὰ νὰ διαδοῇ τὴν τάφρον τοῦ

χρόνου, τῇ ἀνοίγει τὰ μαγικὰ ἀνάκτορα τῆς αἰωνίου λαμπρότητος, καὶ μετὰ ταῦτα, φιλοφρόνως νεύσας, γίνεται ἄφαντος.

Σίλλερ.

Ἡ φαντασία ἔχει τὴν πτῆσιν τοῦ ἀγγέλου καὶ τῆς ἀστραπῆς· διαβαίνει τὰ πελάγη, ὅπου μικροῦ ἐδέησε νὰ ναυαγήσωμεν, τὰ σκόπη, ὅπου αἱ πλάνας μας ἐξαφανίζονται, καὶ τὰ βάραθρα, ὅπου ἡ εὐτυχία μας καταπίνεται.

Ἀλέξανδρος Δυμάς.

Οἱ τῆς μεσημβρίας ἀνεμοὶ ἀποβάλλουσι τὴν θερμότητά των διερχόμενοι χιονοσκεπέστα ὄρη, καὶ αἱ ἀναμνήσεις ἔρωτος εἰς γέροντος καρδίαν εἶναι ὡς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἀντανακλῶμενον εἰς τὸν εἰρηνικὸν τῆς σελήνης δίσκον.

Σατωβριάν.

Ὁ ἐνθουσιασμός ὁμοιάζει πρὸς τὰ ὄστρεϊδια, ἅτινα μόνον κωπὰ ἔχουσιν ἄξιαν.

Γκαίτης.

Ἄν ἡ εὐσέβεια ἀναβιβάξῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν οὐρανὸν, ὁ ἔρωσ καταβιβάξῃ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν γῆν.

Βύρων.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὡς ἡ δρόσος τῆς πρωΐας· μόνον ἐντὸς καθαροῦ δοχεῖου μένει καθαρά.

Bernardin de St. Pierre.

Λέσσις τοῦ 5^{ου} Αἰνίγματος.

• ΑΝΑΠΑΡΑΣΙΑ. •

ΑΙΝΙΓΜΑ 6.

Εἰς τὸ πρῶτον ἡμῶς μου, συγγραφεὺς εἶμαι τῶν Γάλλων·
Εἰς τὸ δεύτερον, τὸν Δία περιεστάνω τὸν μέγαν.
Εἰς τὸ ὅλον μου, ὦ, εἶμαι ἕνα αἰνίγμα βαθύ,
Τὸ ὁποῖον δὲν ἐλύθη καὶ ποτὲ δὲν θὰ λυθῇ...
Εἶμαι ἄλυτον· μὲ λύεις, μ' ἔλυσε· μὴ ἀπορήτης,
"Ἄν σφιγκτότερα θεμένον ἔξαφνα μὲ ἀπαντήσης.
Πῶς, ἀμόμη, ἀναγνώστα, ἀναγνώστρια χρυσῆ;
"Ὁμοιάζωμεν μεγάλως" εἶσαι αἰνίγμα καὶ σύ...
Πλὴν τὴν χεῖρά σου, καλὴ μου, εἰς τὸ στήθος σου ἂν θέτης,
"Ἐάν ἦσ' ἐρωτευμένη, γὰ μὲ λύσῃς θὰ 'μπορέσης"
Κάθε σου παλμός ποῦ εἶμαι ὁ προδότης θὰ σοῦ ψάλλῃ.
Νοῦς ψυχρὸς δὲν μὲ εὕρισκει, ἀλλὰ στήθος σου ποῦ πάλλει!...

ΣΦΙΓΞ.

Π.